

METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM
V PREŠOVE

Stanislav ČINA

**RÓMSKY JAZYK
RÓMSKO-SLOVENSKÝ
A SLOVENSKO-RÓMSKY SLOVNÍK
PRE UČITEĽOV RÓMSKÝCH ŽIAKOV**

2006

METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM V PREŠOVE

Stanislav CINA

**RÓMSKY JAZYK
RÓMSKO-SLOVENSKÝ A SLOVENSKO-RÓMSKY
SLOVNÍK PRE UČITEĽOV RÓMSKYCH ŽIAKOV**

- 2006 -

OBSAH

ÚVOD.....	5
RÓMSKY JAZYK A JEHO MIESTO V KULTÚRNOM DEDIČSTVE RÓMOV	7
SLOVNÉ DRUHY.....	18
PODSTATNÉ MENÁ – SUBSTANTÍVA.....	19
Skloňovanie substantív mužského rodu.....	23
Skloňovanie substantív ženského rodu.....	26
SLOVESÁ.....	32
ZÁMENÁ.....	46
PRÍDAVNÉ MENÁ.....	51
ČÍSLOVKY.....	55
NEOHYBNÉ SLOVNÉ DRUHY.....	59
PRÍSLOVKY.....	59
PREDLOŽKY.....	62
SPOJKY.....	64
ČASTICE.....	64
CITOSLOVCIA.....	64
ČLEN.....	65
ZAČIATKY ROMISTIKY NA SLOVENSKU.....	66
Prehľad romistov zaoberajúcich sa rómčinou na Slovensku do 20. storočia.....	66
PREHĽAD NAŠICH (ČESKÝCH) ROMISTOV OD 20. STOROČIA.....	70
ROMISTI NA SLOVENSKU V SÚČASNOSTI.....	72
NAJVÝZNAMNEJŠÍ SVETOVÍ ROMISTI A ICH PRÍNOS DO ROMISTIKY..	74
Ďalšie poznámky o niektorých romistoch vo svete a ich dielach.....	76
MEDZINÁRODNÝ MODEL RÓMSKEHO PRAVOPISU.....	78
POMENOVANIA RÓMOV.....	80
MOŽNOSTI ŠTANDARDIZÁCIE RÓMSKEHO JAZYKA.....	82
PREHĽAD NAJVÝZNAMNEJŠÍCH AUTOROV RÓMSKEJ LITERATÚRY...	84
Ďalší autori (zberatelia) rómskej prózy.....	87
LITERATÚRA.....	92
RÓMSKO-SLOVENSKÝ A SLOVENSKO-RÓMSKY SLOVNÍK	
PRE UČITEĽOV RÓMSKÝCH ŽIAKOV.....	95
ÚVOD.....	96
RÓMSKO-SLOVENSKÝ SLOVNÍK.....	97
SLOVENSKO-RÓMSKY SLOVNÍK.....	127
KONVERZÁCIA.....	157

ÚVOD

Pozornosť pedagogickej obce sa na rómsky jazyk začala upriamovať v polovici 90-tych rokov. Bola to reakcia na dôvody neprospievania rómskych žiakov na základných školách. Neznalosť slovenského jazyka klasifikovala rómske deti ako žiakov, ktorí nie sú schopní zvládnuť prvý stupeň základných škôl. Jazyková bariéra bola jednou z prekážok začlenenia sa rómskych žiakov do školského systému.

Na objednávku praxe vznikali nulté ročníky resp. prípravné triedy, v ktorých sa síce k rómskym žiakom pristupovalo so zohľadnením ich nedostatočnej predškolskej výchovy, no častokrát bez prihliadnutia na ich jazykovú vybavenosť. Neraz sa preto stávalo, že sa učiteľ snažil primerane viesť vyučovacie tempo – adekvátne schopnostiam žiaka, no narážal na jazykovú bariéru, ktorá zbytočne brzdila vyučovací proces.

Koncom deväťdesiatych rokov vzniklo veľa iniciatív aj z tretieho sektora zriadiť pozíciu rómskeho asistenta učiteľa, ktorý by bol učiteľovi nápomocný práve pri prekonávaní jazykovej prekážky. Zavázanie tejto skutočnosti sa podľa prvých skúseností osvedčilo. Používanie rómskeho jazyka vo vyučovacom procese ako pomocného, ktorý pomáhal preklenúť komunikačnú bariéru sa stalo na niektorých školách bežným – ak nie neodmysliteľným javom.

V súčasnosti má rómsky asistent na mnohých slovenských školách pevné postavenie a to nielen v nultých či prípravných ročníkoch. V ústrety tejto tendencii vychádzajú aj inštitúcie na vysokoškolskej úrovni a do svojich študijných odborov zaradili aj pozíciu rómskeho asistenta učiteľa. V rámci ich odbornej prípravy patrí aj dokonalé ovládanie rómskeho jazyka.

Táto učebnica pojednáva o výučbe rómskeho jazyka medzi začínajúcimi i pokročilými študentmi. Nakoľko ide o materiál, ktorý je určený k výučbe cudzieho jazyka, je nutné uviesť, že aj každé takéto vyučovanie si vyžaduje lektorské resp. učiteľské vedenie, keďže tým chceme poukázať na znaky učebnice pre samoukov, ktorými sa toto dielo vyznačuje. Nemusíme snáď ani dodávať, že neodmysliteľnou súčasťou štúdia rómčiny (ako aj každého iného cudzieho jazyka) je používanie slovníka, ktorý je súčasťou učebnice.

Ide o texty, ktoré sú blízke študentom, pre ktorých je rómčina cudzím jazykom ako aj tým, pre ktorých to je materinský jazyk. Predovšetkým kvôli zrozumiteľnému spôsobu podania učebnej látky. Doteraz boli knižne vydané len jazykové štúdie, ktoré boli určené priamo študentom – lingvistom, filológom.

Učebnica ponúka kompletne tvaroslovie, ktoré je rozobraté v prehľadných tabuľkách, zložité kapitoly o slovesách sú vysvetlené prijateľne a adresne pre príslušnú vekovú hranicu.

State o rómskej literatúre a predovšetkým o autoroch budú užitočným prínosom vedomostí a poznatkov nielen pre samotných študentov ale aj pre ich učiteľov. Rozpísaná bibliografia rómskych prozaikov a poetov je prvá svojho druhu v rámci pedagogickej literatúry a dúfame, že prinesie záujem o tvorbu rómskych autorov nielen zo strany tých, ktorým je učebnica tematicky venovaná.

Autor

RÓMSKY JAZYK A JEHO MIESTO V KULTÚRNOM DEDIČSTVE RÓMOV

Jazyk má viacero funkcií. Základná je komunikovať, dávať na vedomie, ale aj byť porozumený. Pritom zároveň vytvárať praktický spôsob, ako oddeliť spoločné prvky a zvýrazniť vlastnú osobnosť. Sociálne vedomie príslušnosti Rómov k tej alebo onej skupine, sociálnej vrstve a postoj k jazyku sú vždy spojené. V kontaktoch s inými Rómami je použitie jazyka vyjadrením blízkosti a zároveň odlišnosti v rámci známej podobnosti. Jazyk označuje stupeň sociálneho príbuzenstva, ktoré chceme alebo môžeme dosiahnuť. Prostredníctvom jazyka si môžeme vo vzájomnom vzťahu udržať želaný alebo nútený odstup. Prianie zblížiť sa, vyžaduje si od účastníkov rozhovoru použitie jednoduchých, zrozumiteľných, často opisných tvarov základného jazyka. Niekedy treba kvôli porozumeniu použiť i cudzí jazyk najmä jazyk majoritného obyvateľstva. Naopak, túžba zdôrazniť vlastnú príslušnosť môže viesť ľudí hovoriacich podobným dialektom k zvýrazneniu minimálnych rozdielov, ktoré ich od seba vzdalujú: prízvuk, používanie množstva prevzatých slov namiesto slov základného jazyka a pod.

V pohyblivom svete Rómov a kočovníkov nadobúda jazyk **veľký význam ako prvok identity**. V geograficky neohraničenom priestore označuje sociálne hranice, určujúce individuálne vnímanie vlastnej skupiny a skupiny, s ktorou komunikuje. Jazyk nie je teda iba systém. Rovnako dôležité je jeho používanie. Nie je to iba obsah, ale aj veľmi variabilná forma. Je to automobil s nákladom, ktorý má sociálny význam. Hovoriť je jedna vec, spôsob, akým to robíme, je druhá vec. V tomto zmysle je jazyk v kontexte kultúrnych tradícií neuchopiteľný a nenapodobiteľný, pokiaľ rozprávajúci nie je súčasťou daného spoločenského celku v kontexte kultúrnych tradícií.

Neposlednou úlohou jazyka Rómov a kočovníkov je odlíšiť sa od cudzieho okolia, v ktorom žijú, a ktoré im nerozumie, čo na jednej strane vyvoláva pocit hrdosti a nadradenosti (pretože oni jazyku majoritného obyvateľstva rozumejú) a podporuje rozvoj „tajného jazyka“, ktorý predstavuje sociálnu ochranu.

Jazyky a ich dialekty sú väčšinou dynamické a premeny, ktorými prechádzajú, neohrozujú ich stabilitu. Dnes používané prevzaté slová sa zajtra môžu stať archaizmami a umožnia rozvoj odlišnosti medzi jednotlivými skupinami, čo v súčasnosti sťažuje štandardizáciu jazyka. Transformácia nepísaného jazyka na písaný je však limitovaná množstvom sociálnych determinantov, plných náhod. Treba iba dúfať, že školský systém nevymaže jazyk, ktorý ešte nebol zavedený.

Súčasná vedecká práca, ktoré vedú k štandardizácii rómskeho jazyka, sú veľmi dôležité z kultúrneho, jazykového i politického hľadiska o to viac, že rómske komunity nemajú spoločné historické územie.

Samotná štandardizácia je najmä vypracovanie lexikálnych pravidiel, ktoré umožnia proces zblížovania a mechanizmus vzájomného, nielen ústneho ale i písaného porozumenia. Je to potreba moderného sveta. V súčasnosti sa zameriava jazykovedný výskum rómskeho jazyka na celoeurópskej úrovni na otázky štandardizácie, ktorá sa stala prioritnou otázkou väčšiny rómskych inštitúcií.

Definícia rómskeho jazyka

Antropologické, ale predovšetkým jazykovedné štúdium, objavilo indický pôvod Rómov a úzke vzťahy rómčiny s niektorými novoindickými jazykmi, a to predovšetkým s hindčinou.

Základ rómskeho jazyka je spoločný či veľmi príbuzný najmä v časti slovnej zásoby.

Možno skonštatovať, že rómčina je tvorená tromi vrstvami, pokiaľ ide práve o slovnú zásobu:

1. V prvej z nich sú už spomenuté indické výrazy.
2. V druhej sa objavujú slová prevzaté z jazykov krajín, ktorými kedysi na svojej ceste z Indie Rómovia prechádzali, resp. kde sa dlhšie zastavili (podľa týchto slov sa dá určiť smer migračného prúdu a krajiny, ktorými prešli).
3. Tretiu, najnovšiu vrstvu tvoria slová prevzaté z jazyka krajiny, kde sa usadili a kde žijú. Ide o výrazy jednak pre konkrétne „civilizačné“, jednak pre predmety a abstraktné pojmy, ktoré skôr nepotrebovali.

S ostatnými novoindoárijskými jazykmi má rómčina spoločné, či veľmi príbuzné výrazy hlavne pre slová z okruhu základného lexikálneho fondu, napr. hlava, výrazy Boh, oheň, názvy niektorých farieb, základných čísloviek atď.

Rómčina bola donedávna jazykom v podstate uzavretej etnickej skupiny so znakmi či reliktnami rodového zriadenia, a preto sa počas celého 19. storočia zachovala ako jazyk málo rozvinutý a neliterárny.

V súčasnej dobe – po uznaní rómskej národnosti, etnicity a kultúry, a to medzinárodne i u nás – sa pozícia rómčiny mení. Vytvárajú sa v nej niektoré nové potrebné slová, používa sa už aj na medzinárodných politických rokovaníach a odborných konferenciách, v tlači a publikáciách.

Dnes teda rómsky jazyk postupne dostáva novú úlohu i funkciu. Otvára sa totiž von z vnútra rómskej skupiny, je takto viac ovplyvňovaná a neustále dochádza k väčším zmenám v jazyku a jeho slovnej zásobe, čo je zákonité v súvislosti so zmenami v postavení Rómov, s otváraním sa ich tradične uzavretého endogamného, donedávna rodového spoločenstva.

S postupným preberaním niektorých prvkov zo spôsobu života majoritnej spoločnosti sa prehlbuje bilingvizmus a niekedy aj trilingvizmus.

V poslednom období sa súčasne vytváral a vytvára iný typ bilingvizmu, a to najmä v mnohých rodinách žijúcich rozptýlene medzi ostatným obyvateľstvom, kde okrem rómčiny hovoria Rómovia často zvláštnym etnolektom, slangom zmiešaným v rôznych nárečiach. Tento slang je však výrazne poznamenaný rómskymi „kalkami“ – doslovnými prekladmi ich charakteristických väzieb, idiómov a zvláštností do majoritného jazyka.

Vývoj rómskej lingvistiky v minulosti

Ešte koncom 19. storočia musela lingvistika čeliť najrôznejším romantizujúcim predstavám a nepodloženým hypotézam, ktoré zamieňali Rómov za Tatárov, Židov z Egypta, či naopak Egyptanov prenasledujúcich Židov a pod.

Súčasná lingvistika sa upína k trom základným hypotézam:

1. Rómovia pochádzajú z Indie,
2. Rómovia pochádzajú z Ázie, nie však bezpodmienečne z Indie,
3. Rómovia, ktorí sú roztrúsení po celom svete, tvoria sociálnu skupinu ľudí rôzneho etnického pôvodu.

Dôveryhodnosť poslednej zo zmienených teórií, podporovaná napr. Okleyovou (1983) je oslabená jednak jej výlučným zameraním na Rómov žijúcich vo Veľkej Británii, jednak jej nedostatočnou znalosťou rómčiny. K všeobecne prijatému poznatku, že Rómovia pochádzajú z Indie, totiž viedlo štúdium rómskeho jazyka a jeho jednotlivých dialektov. Lingvisti sa na prvom mieste snažili určiť, do ktorej skupiny indických jazykov rómčina patrí. Dnes je všeobecne uznávaná teória Ralphi Turnera, ktorý dokázal, že staršia vrstva rómčiny má charakter stredoindických jazykov, zatiaľ čo severozápadné indické jazyky ovplyvnili novšiu vrstvu.

Profesor Norbert Boretzki vo svojom vynikajúcom slovníku rómskych dialektov z územia bývalej Juhoslávie (1994) uvádza v prílohe zoznam rómskych pomenovaní podľa ich etymologického pôvodu a ukázalo sa, že percento indických pomenovaní výrazne prevyšuje ostatné. Navyše majú pôvodné indické pomenovania a tzv. staré výpožičky (slová perzského a arménskeho pôvodu) vyššiu syntaktickú potenciú než slová, ktoré prenikli do rómčiny z iných jazykov neskôr. To znamená, že indické pomenovania sa môžu spájať s mnohými sufixami, pomocou ktorých sa vytvárajú nové odvodené výrazy.

O to prekvapivejšie je, že ešte v dobe, keď je nesporne dokázané, že rómčina patrí medzi indické jazyky, mnoho lingvistov verí, že pôvod Rómov je nutné hľadať mimo územia Indie.

Sebastian Münster sa o indickom pôvode európskych Rómov zmieňuje vo svojej „Cosmographie universelle“ z roku 1550. Jeho práca však nebola založená na rozbere jazyka a jazykom sa vôbec nezapodievala.

Prvú lingvisticky zdôvodnenú hypotézu prináša z roku 1760 kalvínsky kňaz István Vályi z obce Jabloňovce (Álmasi) pri Komárne, ktorý sa počas svojich štúdií na univerzite v Leidene zoznámil s tromi indickými študentami. Pretože mu ich jazyk pripomínal reč komárňanských Rómov, zapísal si od nich viac než tisíc slov aj s ich významom. Po návrate domov zašiel medzi Rómov a keď im prečítal zapísané indické slová, zistil, že títo im rozumejú a bez väčšej námahy ich dokážu preložiť. Povšimol si tiež aj podobnosť medzi sanskritom a jazykom, ktorým komunikovali Rómovia v maďarskom meste Győr. Jeho poznatky boli publikované o tri roky neskôr vo Wiener Anzeigen v článku Székelyho von Doba.

Pravdepodobne úplne nezávisle dospel k rovnakému záveru anglický filológ Jakob Bryant v roku 1785 a v rovnakom roku aj William Marsden porovnáva anglickú a tureckú rómčinu s hindčinou.

Niekoľko rokov pred tým, než bola vydaná Rüdigerova štúdia (1782), vyšla krátka štúdia jeho kolegu Bacmeistera (1777), v ktorej poukazuje na úzku väzbu medzi jazykom Gypsies a multání – jazykom severozápadnej skupiny. Rüdigerova práca upútala pozornosť Heinricha Grellmana, ktorý v roku 1783 vydáva štúdiu o rómčine, migrácii a zvyklostiach Rómov.

Na základe dostupných prameňov určuje Grellman za pôvodnú oblasť Rómov Hindustan a vyjadruje domnienku, že títo patria do kasty Šúdrov. Za najbližší jazyk pokladá gudžarádčinu a odlišnosti rómčiny vysvetľuje vplyvmi, ktoré Rómov od ich príchodu do Európy poznamenali.

Aj keď Grellmanova práca inšpirovala celé rady indológov k štúdiu rómčiny, žiaden z nich nedošiel ďalej než k potvrdeniu príbuznosti so sanskritom. V tom čase vyšlo mnoho prác, v ktorých sa veľmi obširne opisovali rôzne rómske dialekty (Bischoff, Puchmajer, von Heister, Graffunder). Ich zásluhou sa podarilo nazbierať dostatok materiálu k tomu, aby August Fridrich Pott mohol vypracovať prvú vedeckú, historickú a komparatívnu štúdiu rómčiny (1844), vďaka ktorej je dodnes pokladaný za otca rómskej lingvistiky. Tvrdí sa, že počas celého svojho života nestretol jediného Róma a všetky jeho pramene boli z „druhej ruky“.

Pott vytýčil tri premisy:

1. Aj keď je v Európe veľa rómskych dialektov, všetky sú odvodené od „jedného, pôvodne uniformného jazyka“.
2. Navzdory všetkým uvádzaným domnienkam pokladá rómčinu za samostatný jazyk s vlastnou slovnou zásobou a gramatikou, ktorý nemôže byť zamieňaný so žiadnym „zlodejským žargónom“.

3. Rómčina je odvodená od sanskrtu a je najbližšia sindhčine, ktorou sa kedysi hovorilo na území dnešného južného Pakistanu (po sindhsky sa dodnes hovorí v Pakistane v provincii Sindh).

Pottovu teóriu podporil o 20 rokov neskôr vo svojej práci taliansky vedec Graziado Ascoli. V roku 1851 vychádza práca Sira Richarda Burtona, v ktorej upozorňuje na podobnosti medzi Rómami a indickými džátmi. Takéto poznatky prinášajú o niečo neskôr Trumpp (1872), Bataillard (1875) a de Goeje (1903).

Gróf Joseph Arthur de Gobineau (1857) naopak vychádzal z informácií perzských Rómov, ktorí tvrdili, že nepochádzajú z Indie a ich predkovia nikdy v Indii neboli. Za miesto svojho pôvodu pokladali Kábul v dnešnom Afganistane. Domnienky, že sa Rómovia oddelili od hlavného prúdu indoeurópskych migrantov ešte pred príchodom do Indie, vyvolávajú dodnes spory.

Ďalšou osobnosťou rómskej lingvistiky sa stal Franz Miklosich, ktorý na území niekdajšieho Rakúsko-Uhorska zozbieral značné množstvo rómskych výrazov a na rozdiel od svojich predchodcov sa dokonca pokúsil naučiť po rómsky. Miklosich je autorom dvoch antológií: jednej rozsiahlej **Über die Mundarten und die Wanderungen der Zigeuner Europas** (1872 – 1881) a jednej kratšej **Beiträge zur Kenntniss der Zigeunermundarten** (1874 – 1878). Posledná menovaná je dodnes uznávaná pre množstvo etymologických a dialektologických údajov. Prvá zo zmienených prác bola totiž vôbec prvá štúdia obsahujúca etymologický výklad. Miklosich, ktorý ale čerpal z vtedajších prác o indických jazykoch, bol presvedčený, že rómčina je dardský jazyk, a preto najbližší kašmírčine či jazyku šíní. Svoju teóriu staval na zachovaných podobnostiach medzi rómčinou a týmito jazykmi.

Miklosichovu teóriu vzápätí podporil John Beams vo svojej gramatike novindických jazykov (1872 – 1879), v ktorej súhlasí s tým, že Rómovia pochádzajú zo severozápadnej Indie, zo severného Pandžábu.

Beams zároveň upozorňuje na spriaznenosť rómčiny s kašmírčinou a pandžábčinou, aj keď tieto jazyky patria do odlišných skupín indoeurópskych jazykov – kašmírčina je dardský jazyk a pandžábčina indoárijský jazyk.

V roku 1886 vyslovuje George Grierson, autor neskôr vydanéj monumentálnej „**Linguistic Survey of India (Lingvistický prehľad Indie)**“ 1903 – 1923, domnienku, že jazyk Rómov má svoj pôvod vo východnej, nie severozápadnej Indii. Neskôr však svoju teóriu radikálne mení: „domovinu jazyka Rómov je nutné hľadať v severozápadnej Indii, predovšetkým za hranicami – v Kašmíre, Gilgite, Čitrle“.

Jeho teóriu o príbuznosti s dardskou skupinou jazykov podporuje neskôr Jules Bloch (1920) vo svojej práci o maráthčine. A práve Grierson presadzoval

dardské jazyky ako tretiu, samostatnú vetvu indoeurópskych jazykov – vedľa jazykov indických a iránskych.

V roku 1883 publikuje Pischel nasledujúce riadky založené na Miklosichových štúdiach:

“dialekty Rómov sa v množstve fonetických zvláštností natoľko zhodujú s dialektami severozápadnej Indie s jazykmi dardsko-kafirskej skupiny a zároveň sú natoľko odlišné od všetkých ostatných indoeurópskych jazykov modernej Indie, že za súčasných dostupných poznatkov neostáva nič iné ako ich blízku príbuznosť nevyhnutne potvrdiť“.

V roku 1907 prináša Finckova práca dostupné informácie o lomskom dialekte, ktorým sa hovorí v južnom Kaukaze. Rómovia – tam žijúci – sami seba nazývajú Lomovia, ostatní sú nazvaní Bošania. Publikácia je zameraná predovšetkým na slovnú zásobu a gramatika ja prispôbená arménčine. Finckove genealogické pokusy však neboli presvedčivé predovšetkým kvôli rozboru obmedzeného množstva lexikálnych jednotiek.

Vo svojej krátkej práci z roku 1909 navrhol Alfred Woolner, aby sa pôvod jazyka Rómov nehľadal na severozápade Indie, ale skôr na východe a na základe porovnávania vzorov zámien a slovies navrhol západnú pahárčinu, jazyk blízky nepálčine.

John Sampson sa venoval predovšetkým rómčine vo Walese. Svoje názory o pôvode Rómov prezentoval najprv v roku 1907 a neskôr v prepracovanej verzii v roku 1923. Vo svojej poslednej práci, obohatenej o mnoho lingvistických postrehov, tvrdí, že jazyk Rómov nie je odvodený ani od jedného z týchto jazykov (t.j. od apabhramše), ale ide skôr o samostatný dialekt, ktorého pôvod je nutné hľadať v severozápadných provinciách. Sampson, ktorý veril, že Rómovia prišli do Perzie v priebehu IX. Storočia, tvrdil, že ich jazyk patrí do severozápadnej vetvy (zhodne s Pottom a Becmeisterom) a nepatrí teda k dardskej vetve (ako sa domnievali Miklosich, Pischel, Grierson), pretože do Perzie priniesli ucelený konsonantický systém, zatiaľ čo dardské jazyky stratili svoje netrené hlásky dlho pred exodom z Indie. Sampson taktiež poukázal na to, že európska rómčina a arménska lomčina stratili pôvodne znelú aspirovanú sanskrtskú skupinu -bh, -dh, -gh a -džh a zmenili ju na -ph, -th, -kh a -čh. Zatiaľ čo v lomčine sa znelosť uchovala, ale stratila sa aspirovanosť.

Sampson sa z toho dôvodu domnieva, že k strate znelosti muselo dôjsť na perzskom území a dve vetvy, ktoré takto vznikli nazval „phen“ (európski Rómovia a Lomovia) a „ben“ (Domovia). Na Sampsonovu prácu kriticky reagoval Ralph Turner. Oproti predchádzajúcim teóriám o severozápadnom či dardskom pôvode, namietal, že pôvod jazyka musíme hľadať v strednej Indii. Aj keď sa Turnerovi často pripisuje v tejto teórii prvenstvo, tú istú hypotézu priniesol pred viac než desiatimi rokmi Woolner.

Na základe poznatkov o fonetických zmenách v rómčine Turner vydedukoval, že Rómovia opustili Indiu ešte pred tým, než k daným zmenám vôbec došlo, pretože Ašókové nápisy (256 – 237) tieto straty už odrážajú. Migrácie Rómov z územia strednej Indie do severných lokalít museli predchádzať polovici 3. storočia pred našim letopočtom.

Woolner však túto dedukciu spochybnil tvrdením, že Ašókové nápisy nereprezentujú jazyk nižších spoločenských vrstiev. Turnerova verzia bola podporená ruským romistom Barannikovom, ktorý dnes patrí k najuznávanejším romistom či indológom.

Ďalšie teórie o pôvode rómčiny

Vedci z Indie sa zamerali predovšetkým na sociokultúrne podobnosti Rómov s jednotlivými kastami, avšak v ich teóriách chýbajú práve lingvistické rozbory. S ďalšou teóriou prišiel napr. Harry Bryer (1981), ktorý na základe jazykových vývodov tvrdí, že Rómovia reprezentujú pôvodných Árijcov svojou kultúrou i jazykom a pôvodnú identitu si zachovali práve vďaka nomadizmu, resp. neprispôsobeniu sa majoritnej spoločnosti.

Bloch (1946) a Berger (1959) sa venovali možnému morfológickému a lexikálnemu vplyvu brahuičiny a buraštiny na rómčinu. Pokiaľ by sa potvrdil vplyv týchto neindoeurópskych jazykov z východného Pakistanu, svedčilo by to bezpochyby pre západný či juhozápadný pôvod rómčiny. Proti pôvodu mimo územia Indie však svedčí fakt, že prákt si až do stredoveku udržal tri rody, zatiaľ čo rómčina, ako ostatné novindické jazyky, má rody dva. Na základe toho sa dnes väčšina odborníkov zhoduje v tom, že migrácia z Indie začala neskôr (t. j. v IX., X., XI. storočí) a nie v piatom storočí, ako sa skôr predpokladalo.

Jedným zo súčasných romistov, ktorí túto teóriu odmietajú je Kenrick. Argumentuje malým množstvom rómskych výrazov odvodených z arabčiny: **„Európski Rómovia museli prejsť Iránom pred rokom 600, t. j. pred prvou arabskou inváziou. Je to jediné vysvetlenie vysokého počtu výpožičiek z perzštiny a malého počtu arabských výpožičiek v rómskej slovnej zásobe“**.

Kaufman uvádza: **„Rómčina sa v žiadnom prípade nemohla vyhnúť výpožičkám z arabčiny – iba ak by prišla do Iránu a znovu ho opustila ešte pred rokom 700. Špekulácie, ktoré tento fakt pokladajú za samozrejmy sú k ničomu... a už ma unavuje počúvať stále dokola špekulácie o tom, že Rómovia opustili Indiu tak neskoro“** (1984).

Delenie dialektov z pohľadu niektorých lingvistov

Turner rozdelil rómčinu do troch skupín:

1. európska (rómčina),
2. arménska (lomčina),
3. sýrska (domčina).

Aj keď sa termín rómčina často používa ako termín nadradený všetkým trom skupinám, jeho európske vymedzenie určuje práve to počiatočné „r“. Sampson poukázal na to, že k jazykovému rozkolu nedošlo pred príchodom do Perzie. Turner naopak veril, že k rozdeleniu došlo pred migráciou z Indie. Pokiaľ sa Rishi (1974) a ďalší nemýlia v tom, že rôzne skupiny Rómov opustili Indiu v rôznych časových obdobiach a za rôznych podmienok, potom by sa tým podporila Turnerova teória.

O podrobnejšiu štúdiu lomských a domských dialektov sa zatiaľ pokúsil Kenrick. Za povšimnutie stojí existencia dvoch skupín Rómov na Blízkom východe:

1. Ghagarovia v Egypte (Sampson 1928, Hanna, 1982)
2. Hagarovia v Iráne (Winfuhr, 1970)

Obe skupiny hovoria dialektom balkánskych Rómov, ktorý sa zachoval po vojnových zajatcoch Turkov v XVII. storočí a ktorý sa neskôr „vrátil“ do Európy. V Európe došlo k mylným snahám roztriediť rómske dialekty na teritoriálnej, nie však na lingvistickej báze. Ukážkou môže byť Clébertovo (1963) roztriedenie na fínsky, veľšský, maďarský, nemecký, anglický, andalúzsky a katalánsky dialekt. Prvú utriedenú klasifikáciu postavenú na čisto lingvistických kritériách vypracoval Kochanowski. O ďalšie triedenie sa pokúsili Kenrick a Wentzelová, ktorá rómčinu delí na severoeurópsku a juhoeurópsku vetvu (na inom mieste uvádzame klasifikáciu dialektov, ktorú vypracovala spolu s Čerenkovom).

Kaufmannova klasifikácia z roku 1979 poukazuje zhodne s Kenrickom na nedostatočnosť „tabuľkového“ triedenia, a to predovšetkým z dôvodu silného vzájomného ovplyvňovania jednotlivých dialektov.

Delenie európskych dialektov podľa Čerenkova a Wentzelovej

Vo svojej štúdií Dialekty cyganského jazyka (obsiahnutej v publikácii Jazyki Azii i Afriki) sa dvojica popredných ruských romistov pokúša o klasifikáciu európskych dialektov. Za dva základné faktory, ktoré podmienili vznik európskych dialektov autori považujú nasledujúce skutočnosti:

Už samotní predkovia dnešných Rómov hovorili ešte pred svojím odchodom z Indie stredoindickými jazykmi a dialektami, ktoré neboli jednotné. Svedčia o tom napr.:

- lexikálne odlišnosti medzi rómskymi dialektami Malej Ázie a európskymi rómskymi dialektami,
- odlišnosti, ktoré nevznikali vnútri indoarijských jazykov, ako napr. fonetická alternácia -h- a -s v niektorých tvaroch substantív a sloviess a v niektorých zámenách a príslovkách.

Na území Európy sa Rómovia začali deliť do jednotlivých skupín, ktoré sa ocitali v rôznych jazykových prostrediach a postupne strácali vzájomné kontakty medzi sebou. Pôvodná lexika sa u rôznych skupín dochovala v rôznej miere a z rôznych synonym si jednotlivé dialekty zachovali obvykle len jedno.

Lexikálne výpožičky možno rozdeliť do troch vrstiev:

- výpožičky spoločné všetkým európskym dialektom (napr. z iránciny bacht – šťastie, zor – sila, z arménčiny kotor – kus, a hlavne z gréčtiny, napr. zumin – polievka, karfin – klinec),
- výpožičky spoločné dialektom určitej skupiny – napr. výpožičky z nemčiny a poľštiny,
- výpožičky z jazykov, s ktorými je príslušná dialektová skupina v bezprostrednom kontakte.

Samotné delenie dialektov

- Dialekt Rómov severnej časti bývalého Sovietskeho zväzu (ruska Roma cheladitka Roma),
- Dialekt Rómov záp. časti Lotyšska a Estónska (lotfitka Roma),
- Dialekt Rómov stredného Poľska (felditka Roma v Poľsku),
- Sinti (prevláda predovšetkým v prostredí nemecky hovoriacich štátov) Nemecko, Francúzsko, Poľsko, ČR, SR, Juhoslávia, sev. Taliansko, Rakúsko,
- Dialekt Rómov severného a východného Slovenska – servika Roma,
- Dialekt Rómov žijúcich tiež na území južného Slovenska a severného Maďarska - Ungrika Roma,
- Dialekt erlides (západné Bulharsko, Macedónsko, južné Srbsko),
- Dialekt Ursarov – Medvediarov (Rumunsko, Moldavsko),
- Krymtika Roma (krymskí Rómovia),
- okolie miest Kotel, Sliven, Plaven (stredné Bulharsko - Drindári),
- Dialekt olašských Rómov (Rumunsko, Moldavsko – Lingurári, Eletári, Kekaviári – (všeobecnejší názov „praví, skutoční“ Rómovia) Kalderári (Kotlári) – sústredení v polovici XIX. stor. na rumunsko–maďarskej jazykovej hranici v Rakúsko–Uhorsku. V súčasnej dobe žijú v bývalom Sovietskom zväze, Poľsku, Česko–Slovensku, Maďarsku, Juhoslávii, Bulharsku, Francúzsku, Anglicku, Belgicku,
- Dialekt olašských Rómov Juhoslávii, predovšetkým v časti Bosny a Hercegoviny,
- Dialekt servi – ľavobrežná Ukrajina a susedných oblastí (Plaščunaja, Volochuja)

- Dialekt fínskych Rómov – fintika Roma
- Volšenge Kale – Rómovia vo Veľkej Británii, predovšetkým vo Walese

Klasifikácia rómskych dialektov je téma, ktorou sa zapodievali a doteraz zapodieva celý rad romistov. Už spomínaný Miklosich rozdelil rómčinu do celkovo štrnástich dialektových skupín (poslednú štrnástu skupinu predstavujú ázijskí Rómovia bez ďalšieho rozlíšenia).

Josef Habsburský zredukoval tento výpočet na sedem skupín. Obaja autori vychádzali predovšetkým zo zemepisných i lexikálnych kritérií.

Tiež spomínaný Jan Kochanowski-Vania, rómsky bádateľ pôvodom z Litvy uvádza päť skupín (severnú, južnú, germánsku, karpatskú a podunajskú), no ani on sa nedokázal vyhnúť zemepisnej schéme.

Z tohto hľadiska predstavuje triedenie Čerenkova a Wentzelovej úplne nový pohľad na rozdelenie rómskych dialektov, pretože sa riadi predovšetkým jazykovými kritériami či už fonetickými a gramatickými.

Delenie rómskych dialektov na Slovensku

Na Slovensku môžeme rozdeliť rómske nárečia do niekoľkých skupín. Azda najrozšírenejším na celom území Slovenska je dialekt slovenských Rómov, ktorý tvorí približne 85 %-ný podiel zo všetkých dialektov. Z tohto dialektu odvodzujeme jednotlivé regionálne podskupiny:

- Východoslovenský dialekt – za základ si ho vo svojich štúdiách zvolila väčšina našich lingvistov (Lípa, Hübschmannová, Šebková). Je veľmi rozšírený a jeho podoba je veľmi blízka takmer všetkým dialektom slovenských Rómov.
- Stredoslovenský dialekt. Tento dialekt je niekedy nazývaný aj ako maďarský dialekt. Všeobecne sa charakterizuje ako nárečie, ktoré sa vyznačuje minulým nedokonavým časom zakončeným na -áhi a inými zvláštnosťami.
- Západoslovenský dialekt. Spoznáme ho podľa (palatálnych) hlások, ktoré sa napr. vyslovujú tvrdo. Ďalej zmeny hlások „s“ na „h“. Okrem toho má toto nárečie veľa špecifických slov, ktoré sa veľmi odlišujú od slov napr. východoslovenského dialektu.

Osobitný dialekt predstavuje:

- Olašský alebo vlašský dialekt. Hovorí ňou približne 5 – 10 % Rómov na Slovensku. Vo svojom fonde má veľmi veľa rumunských slov a preto je častý jav, že väčšine slov tohto dialektu Rumungri (neolašskí Rómovia) nerozumejú.
- Nárečia Rómov z juhu Slovenska – ungrika Roma. Dialekt s veľkým prílevom maďarských slov, ktorými Rómovia nahrádzajú slová vyjadrujúce moderné pojmy, abstraktné či technické výrazy.

Prehľad jazykových etáp Rómov od počiatkov migrácie

Mimoidické migračné posuny a presuny Rómov trvajú takmer tisíc rokov a doteraz nie sú celkom ukončené. Pre rómčinu to znamená utváranie nových jazykových kontaktov a vstrebávanie nových vplyvov. Kontakty rómčiny sú striedavé. Zvláštnosťou rómčiny je, že nie je ovplyvňovaná stálym okolím. Tým sa jej kontakt líši od kontaktu, ktorý je príznačný pre jazykový zväz. Migračná povaha nositeľov tohto jazyka spôsobuje, že býva ovplyvňovaný určitým substrátom len dočasne. Preto nedošlo k jeho úplnej asimilácii. Základná štruktúra rómčiny ako novoidického jazyka nebola podstatne narušená. Väčšie zmeny nastali v lexikálnej oblasti, ale aj tu sa zachováva indické jadro.

Pokiaľ vychádzame z predpokladu, že migračný smer Rómov a rómčiny je východ – západ až severozápad, potom je jasné, že prešla niekoľkými impaktnými etapami, t.j. postupne ju ovplyvňovali rôzne kontaktné jazyky.

Impaktné etapy, ktorými prechádzali na ceste do Európy boli:

- Perzská etapa,
- Arménska etapa,
- Osmanská etapa,
- Byzantská a balkánska etapa,
- Grécka etapa,
- Bulharská etapa,
- Srbská etapa,
- Rumunská etapa (rumunčina tvorí základ dialektu olašských Róm, preto im neolašní Rómovia /Rumungri/ dobre nerozumejú).

Stredoeurópska etapa

- Maďarská etapa,
- Slovenská a česká etapa,
- Germánska etapa.

Jednotlivé vrstvy nie sú znázornené proporcionálne, pretože nemáme k dispozícii štatistické údaje.

SLOVNÉ DRUHY

Delenie slovných druhov podľa ohybnosti

V rómčine delíme slovné druhy na:

A/ ohybné

B/ neohybné

A Medzi ohybné patria:

podstatné mená (bare nava) – skloňujú sa

prídavné mená (kijathode nava)– skloňujú sa

zámená (vašonava)– skloňujú sa

číslovky (ginutne) –skloňujú sa

slovesá (kerutne)– časujú sa

člen (dženo)

B Medzi neohybné patria:

častice

citoslovčia (akharde)

predložky (anglune)

spojky (phandle)

príslovky (paškerutne)

Delenie rodov

Pri ohybných slovných druhoch rozlišujeme mužský a ženský rod. Stredný rod v rómčine **neexistuje**. Preto všetky slová, ktoré sú v slovenčine stredného rodu, sú v rómčine buď mužského alebo ženského rodu. Napr.:

slnko – o kham /muž. rod/

dieťa – o čhavo /muž. rod/

dievča – e čhaj /žen. rod/

jablko – e phabaj /žen. rod/

Člen

Stojí **pred** podstatným menom, hoci sa to nemusí stále uplatňovať.

- mužský rod: **o** /o Rom - Róm, o čhavo – chlapec, o vast – ruka/
- ženský rod: **e** /e čhaj – dievča, e daj – matka, e čeň – náušnica/
- množné číslo: **o** / muži aj ženy/ napr. o phrala – bratia, o Roma - Rómovia

Z hľadiska pôvodu delíme slová na:

a/ pôvodné /maro – chlieb, pheň – sestra/

b/ prevzaté /kucharis – kuchár, motoris –auto/

PODSTATNÉ MENÁ – SUBSTANTÍVA

Delenie substantív podľa rodu (rod = ľing):

- A/ mužský (muršikano ľing) /raklo – chlapec, phral – brat, skamin – stôl/
B/ ženský (džuvľikano ľing) /rakli – dievča, pheň – sestra, daj – matka/

Delenie substantív podľa životnosti:

- životné (džidune) /čhavo – chlapec, sasuj – svokra, sastro – svokor/
- neživotné (nadžidune) /bar – kameň, thud – mlieko, tejos – čaj/

Číslo(gin)

- jednotné (jekhutno gin) /murš – chlap, roj – lyžica, muj – tvár/
- množné (buterutno gin) /murša – chlapi, roja – lyžice, muja – tváre/

V rómčine poznáme 8 pádov a jeden nepriamy pád:

	Pádové otázky		Koncovky	
			sg.	pl.
Nominatív	Ko? So?	Kto? Čo?	-	-
Genitív	Kaskero, -i, -e	Čí, Čia, Čie	-ker- /o/i/e	-ger- /o/i/e
Datív	Kaske? Soske?	Komu? Čomu?	-ke	-ge
Akuzatív	Kas? So?	Koho? Čo?	-es, -a	-en
Lokál	Kaste? Soste?	Kom? Čom?	-te	-de
Inštrumentál	Kaha? Soha?	Kým? Čím?	-ha	-ca
Ablatív	Kastar? Sostar?	Z Koho? Z Čoho?	-tar	-dar
Vokatív	osloveni		-a, -eja! (muž.) -e, -ije! (žen.)	- ale!

Použitie pádov

Koncovky nominatívu, akuzatívu, vokatívu sa pripájajú ku kmeňu slova. Koncovky datívu, ablatívu, lokálu, inštrumentálu a genitívu sa pripájajú k akuzatívnemu tvaru mien. U neživotných mien má akuzatív rovnaký tvar ako nominatív, avšak akuzatívny tvar funguje ako báza pre odvodzovanie uvedených pádov.

Nominatív

- vyjadruje podmet ako aj v slovenčine, napr. o sastro vakerel – svokor hovorí,
- užíva sa po určitých a neurčitých číslovkách a iných výrazoch množstva, napr. štar avle – prišli štyria, šel čhave – sto detí, but love – veľa peňazí, jekh gono phaba – jedno vrece jablk,

- v prípade, že pred menom stojí privlastňovacie zámeno, používa sa namiesto vokatívu, napr. mro rom! – môj muž!
- u substantív, ktorým predchádza člen alebo iný determinant napr. andre phuv – v zemi, paš o skamind – pri stole,
- **u pôvodných** substantív je tvar nominatívu sg. buď **bez koncovky** (murš /chlap, phral/brat, kher/dom, suv/ihla, pheň/sestra) alebo **s koncovkou -o** (u pôvodných: o raklo/neróm. chlapec, o khosno/šatka) a v žen. rode **-i**, (napr. rakli – nerómske dievča, čhuri - nôž),
- **u prevzatých** substantív sú v nominatíve koncovky mužského rodu v sg. **-is, -os, -us, -as**, (lavutaris/muzikant, učitel'is/učitel'...), žen. rod.:**-i** (piri/hrniec), **-a** (doktorka/lekárka, učitel'ka/učitel'ka, rok'la/sukňa...),
- plurál: **pôvodné substantíva** - mužs. rod **-a** (murša – chlapi, phrala – bratia), **-e** (rakle – nerómski rómski chlapci, čhave – deti) - žen. rod **-a** (pheňa – sestry, raklija – neróm. dievčatá),
- **prevzaté substantíva** - muž. rod – **a** (lavutara – muzikanti, grofa – grófovia)
- žen. rod **-a** (pira – hrnce, rokli - sukne), **-i** (doktorki, kucharki).

Akuzatív

- prípony sú v neživotných podstatných menách tie isté ako v nominatíve,
- prípony v neživotných podstatných menách: **-es** (muž. rod), **-a** (žen. rod), **-en** (obidva rody),
- vyjadruje predmet, ktorý slovesný dej priamo zasahuje,
- v spojení so slovesom **te del** (dať), napr. te del le čhaven te chal – dať deťom jesť, te del smirom – dať pokoj,
- v spojení so slovesom **jel šil** (byť zima), napr. nane tut šil? – nie je ti zima?,
- po otázke **ako dlho? po akú dobu?**, napr. keci užareha? – ako dlho budeš čakať?, užaravas štar d'ives – čakal som štyri dni.

Vokatív

- používa ako v slovenčine na oslovenie alebo zvolanie. Má prípony **-eja!** (muž. rod. sg.), **-ije!** (žen. rod. sg.), **-ale!** (oba rody, pl.),
- muž. rod napr. bengeja (čert!), čhaveja! (chlapče!),
- žen. rod. napr. raklije! (dievča!), pheňije! (sestra!),
- v pluráli obidva rody: Romale! – Rómovia!, phralale! – bratia!, pheňale! – sestry!,
- niekedy sa namiesto vokatívu použije nominatív, napr. phrala the pheňa! – bratia a sestry!

Datív

- sa tvorí príponami – **ke** (sg.), **-ge** (pl.),
- vyjadruje smer alebo cieľ deja, napr. phen mange – povedz mi, bičhav leske l'il – pošli mu list,
- po predložke **vaš** (najmä pri zámenách), napr. vaš tuke – pre teba, vaš kaske – pre koho, vaš mange – pre mňa
- vyjadruje sa ním väzba dôjst' (chodiť), skočit' po niečo, napr. dža cigaret'enge – choď po cigarety, chuťi mareske – skoč po chlieb, phirahas thudeske – chodili sme po mlieko,
- ako **doplnok**, napr. kerlas pes gadžeske – robil sa za gadža, i'la les romeske – vzala si ho za muža,
- vo väzbe so slovesom **te pal'ikerel** (ďakovať, pozdraviť), napr. pal'ikerav sakoneske – ďakujem každému,
- v spojení s te mangel (prosiť, prosiť sa), napr. mangelas pes la dake – prosil sa matke.

Dôležité: V nominatíve, akuzatíve a vokatívne sa koncovky pripájajú ku kmeňu slova!!!

Lokál

- postavenie substantív v lokáli je vzácné. Pred substantíva v lokáli sa nepoužije člen (phirelas pal gavende – chodil po dedinách). Častejšie sa používa nominatívna väzba (phirelas pal o gava),
- tvorí sa príponami – **te** (sg.) a **-de** (pl.),
- po predložkách okrem **vaš** a **bi** sú v lokáli zámená, napr. užar pre lende – počkaj na nich, pal kaste roves? – za kým plačeš?
- mená obcí na otázku kaj? (kde?, kam?), napr. kaj bešes? – kde bývaš? bešav Prahate – bývam v Prahe,
- vyjadruje pojem **mať pri sebe**, so sebou, napr. nane mande love – nemám pri sebe peniaze, nane tut miri cholov? - nemáš moje nohavice?
- vyjadruje slovo mať ako súčasť tela, napr. o jakha leste sar guruveste – oči má ako vôl, dosl. oči sú uňho ako u vola,
- vo väzbe čo je ti? – so tute? Vyjadruje nejaké fyzické potiaže, napr. mande horučka – mám horúčku, so leste?- čo mu je?, leste chripka – má chrípku, dosl. uňho je chrípka,
- uplatňuje sa tiež v príslovkách času, napr. jekhvar čhoneste – raz za mesiac, merenas bokhate – umierali od hladu.

POZOR: Rómsky lokál nezodpovedá slovenskému prekladu v lokáli. V tabuľkách skloňovania jednotlivých vzorov substantív sa preto preklad neuvádza!!!

Ablatív

- vyjadruje vzťah pôvodu, pôvodcu,
- vyjadruje nepriamy premet na otázku kastar? sostar? (z, od koho? – z, od čoho?), koho si dostal?, sastrestar – od svokra, sostar nasvaliřal? – od čoho si ochorel?, řilipnastar – od zimy otázku napr. kastar doresřal? –
- pri gradácii adjektív vyjadruje komparáciu, napr. me som godřaveder mire phralestar – som múdrejši ako mōj brat (od mōjho brata), jov hino zoraleder le dadestar – je silnejši od otca (ako jeho otec),
- vyjadruje určenie miesta na otázku khatar? (odkialř?), napr. khatar sal? – odkialř si?, Ľitratar – z Nitry, khatar džas? – odkialř ideř? , le forostar – z mesta,
- vyjadruje určenie času na otázku kanastar? (odkedy?), napr. kanastar roves – odkedy plačeř?, tosarastar – od rána, kanastar sal barvalo? – odkedy si bohatý? , idžestar – odvčera,
- vyjadruje určenie príčiny na otázku sostar? (z čoho, od čoho?), sostar muřa – od čoho umrel?, bokhatar – od hladu.

Inřtrumenál

- tvorí sa pádovými príponami –ha (sg.), -ca (pl.),
- vyjadruje nepriamy predmet na otázku kaha? soha? – s kým? , s čím?
- vyjadruje určenie miesta : khatar? – kade? , geřa duje rařenca – odiřiel po dvoch nociach, dživesenca hordinelas - po celé dni nosil,
- vyjadruje určenie spôsobu vo význame o kořko, napr.trine berřenca – o tri roky,
- v súvislosti vo väzbe so slovom zdař sa, snívař, napr. geřas mange suno le dadeha – snívalo sa mi s otcom.

Dôležitě: V datíve, lokáli, ablatíve a inřtrumentáli sa koncovky pripájajú k akuzatívnemu tvaru!!!

Genitív

- tvorí sa ako ostatné pády pripojením genitívneho sufixu –ker- (sg.)/-ger-(pl.) k akuzatívnemu tvaru mena. Po sufixe nasleduje koncovka, ktorá sa riadi rodom, číslom a pádom nasledujúceho substantíva, napr. le phraleskero čhavo(bratov syn/dieřa), le phraleskeri čhaj (bratova dcěra), le phraleskere čhave (bratove deti), le phraleskere čhaja (bratove dcěry),
- ako prídavné meno vyjadruje vlastníctvo, vlastnostnú príslušnosť: amare čhavengere čhave – deti našich detí, foroskero čhibalo – hovorca mesta, ada motoriskere kereka – kolesá tohto auta,
- genitív možno tvoriř i od neživotných substantív, napr. skamineskere pindre – nohy stola (dosl. stolové nohy), jagakero vudud – svetlo ohňa (ohňové svetlo).

Dôležité: Genitív sa od ostatných pádov líši svojim dvojitým slovotvorným statusom: ako substantívom a ako adjektívom!!!

Nepriamy pád

- pádové koncovky: **-e** (muž. rod sg.), napr. tire phrales – tvojho brata,
- **a** (žen. rod sg.), napr. phirel ka'la čhaha – chodí s čiernou dievčinou,
- **e** (plurál oba rody), napr. amare čhavenca – s našimi deťmi.

Skloňovanie substantív mužského rodu

Skloňovanie (deklinácia) substantív mužského rodu sa delí v závislosti od životnosti, koncovky a pôvodu. Podstatné mená sa skloňujú podľa nasledovných vzorov:

I. Pôvodné (thématické):

- a/ phral (brat) – životné bez koncovky,
- b/ raklo (chlapec – nerómsky) – životné s koncovkou,
- c/ kher (dom) – neživotné bez koncovky,
- d/ khosno (šatka) - neživotné s koncovkou.

II. Prevzaté (athématické):

- a/ lavutaris – muzikant,
grofos – gróf,
papus – dedo,
char'as – kováč.

Sú to vzory životných prevzatých slov s koncovkami: **-os, -is, -us, -as.**

- b/ Stolkos (stolička) – neživotné prevzaté s koncovkami : **-os, -is, -us, -as.**

Vzor phral – brat bez koncovky

Tabuľka skloňovania vzoru phral – brat.

Nom.	phral – brat	phrala – bratia
Gen.	phraleskero – bratov	phralengero – bratov
	phraleskeri – bratova	Phralengeri
	phraleskere – bratove	Phralengere
	bi phraleskero – brz brata	bi phralengero
Dat.	phraleske – bratovi	phralenge – bratom
Aku.	phrales – brata	phralen – bratov
Lok.	phraleste - +	phralende - +
Inš.	phraleha - bratom	phralenca – bratmi
Abl.	phralestar – (z) brata	phralendar – (z) bratov
Vok.	phraleja! – brat! bratu!	phralale! phrala! – bratia!

+ pozri použitie lokálu

Podľa vzoru **phral** sa skloňujú všetky životné podstatné mená mužského rodu **bez koncovky**, napr. murš – chlap. Vokatív býva často zhodný s tvarom nominatívu.

Vzor raklo – chlapec (nerómsky) s koncovkou o

Tabuľka skloňovania vzoru raklo

Nom.	raklo – chlapec	rakle – chlapci
Gen.	rakleskero – chlapca	raklengero – chlapcov
	rakleskeri – chlapcova	Raklengeri
	rakleskere – chlapcove	Raklengere
Dat.	rakleske – chlapcovi	raklenge – chlapcom
Aku.	rakles – chlapca	raklen – chlapcov
Lok.	rakleste – +	raklende – +
Inš.	rakleha – chlapcom	raklenca – chlapcami
Abl.	raklestar – (z, od) chlapca	raklendar – (z, od) chlapcov
Vok.	rakleja! – chlapče!	raklale! – chlapci!
	raklo!	rakle!

+ pozri použitie lokálu

Podľa vzoru **raklo** sa skloňujú všetky životné substantíva mužského rodu **s koncovkou**, napr. džamutro – zať, sastro – svokor, kirvo – krstný.

Vzor kher (dom) – neživotné s koncovkou

Nom.	kher – dom	khera – domy
Gen.	khereskero – domu	kherengero – domov
	khereskeri	Kherengeri
	khereskere	Kherengere
Dat.	khereske – domu	kherenge – domom
Aku.	kher - dom	khera – domy
Lok.	khereste – +	kherende – +
Inš.	khereha – s domom	kherenca – s domami
Abl.	kherestar – z, od domu	kherendar – z, od domov
Vok.	-	-

+ pozri použitie lokálu

Vo vzore **kher** sa tvar vokatívu nepoužíva alebo len veľmi zriedkavo. Podľa tohto vzoru sa skloňujú neživotné substantíva mužského rodu **bez koncovky**, napr. bov – pec, skamind – stôl, jiv – sneh.

Vzory lavutaris, grofos, papus, chart'as – životné prevzaté

Nom.	lavutaris – muzikant	lavutara – muzikanti
	grogos – gróf	grofa – grófovia
	papus – dedo	papi – dedovia
	chart'as – kováč	chart'ara –kováči
Gen.	lavutareskero – muzikanta	lavutarengero – muzikantov
	grofoskero – grófa	grofengero – grófov
	papuskero – deda	papengero – dedov
	chart'askero – kováča	chart'engero – kováčov
Dat.	lavutariske – muzikantovi	lavutarenge – muzikantom
	grofoske – grófovi	grofenge – grófom
	papuske – dedovi	papenge – dedom
	chart'aske – kováčovi	chart'enge – kováčom
Aku.	lavutaris – muzikanta	lavutaren –muzikantov
	grofos – grófa	grofen – grófov
	papus – deda	papen – dedov
	chart'as – kováča	chart'en – kováčov
Lok.	lavutariste – +	lavutarende – +
	grofoste – +	grofende – +
	papuste – +	papende – +
	chart'aste – +	chart'arende – +
Inš.	lavutariha – s muzikantom	lavutarencia – s muzikantami
	grofoha – s grófom	grofencia – s grófmi
	papuha – s dedom	papencia – s dedami
	chart'aha – s kováčom	chart'enca – s kováčmi
Abl.	lavutarestar- muzikanta	lavutarendar – muzikantov
	grofostar – grófa	grofendar – grófov
	papustar – deda	papendar – dedov
	chart'astar – kováča	chart'arendar – kováčov
Vok.	lavutarina! – muzikant!	lavutarale! – muzikanti!
	grofona! – gróf!	grofale! – grófi!
	papu! – dedo!	papale! – dedovia!
	chart'a! – kováč!	chart'ale! – kováči!

+ pozri použitie lokálu

Podľa týchto vzorov sa skloňujú prevzaté substantíva mužského rodu – **životné**, prevzaté, zakončené na koncovky: **-is**, **-os**, **-us**, **-as**. Napr. doktoris – doktor, kucharis - kuchár, traktoristas – traktorista.

Vzor khosno (šatka, šál, handra) – neživotný s koncovkou o

Nom.	khosno – šatka	khosne – šatky
Gen.	khosneskero – šatky	khosnengero – šatiek
	khosneskeri	Khosnengeri
	khosneskere	Khosnengere
Dat.	khosneske - šatke	khosnenge – šatkám
Aku.	khosno - šatku	khosne – šatky
Lok.	khosneste - +	khosnende – +
Inš.	khosneha - šatkou	khosnenca – šatkami
Abl.	khosnestar – z, od šatky	khosnendar – z, od šatiek
Vok.	-	-

+ pozri použitie lokálu

Vokatív sa nepoužíva alebo len veľmi zriedkavo. Podľa vzoru **khosno** sa skloňujú neživotné substantíva mužského rodu s koncovkou **o**. Napr. dikhlo – šál, gono – mech, mocto – rakva atď.

Vzor stolkos (stolička) – neživotné prevzaté s koncovkami -os, -us, -is, -as

Tabuľka skloňovania vzoru stolkos.

Nom.	stolkos – stolička	stolki – stoličky
Gen.	stolkoskero – stoličky	stolkengero – stoličiek
	stolkoskeri	Stolkengeri
	stolkoskere	Stolkengere
Dat.	stolkoste – stoličke	stolkenge – stoličkám
Aku.	stolkos – stoličku	stolki – stoličky
Lok.	stolkoste – +	stolkende – +
Inš.	stolkoha – stoličkou	stolkenca – stoličkami
Abl.	stolkostar – od, zo stoličky	stolkendar – od, zo stoličiek
Vok.	-	-

+ pozri použitie lokálu

Podľa vzoru **stolkos** sa skloňujú prevzaté substantíva mužského rodu neživotné **s koncovkou**. Napr. konaris – konár, hñizdos – hniezdo, krakos – ker/kriak. Vokatív sa v tomto vzore nepoužíva alebo len výnimočne.

Skloňovanie substantív ženského rodu

Substantíva ženského rodu sa delia nasledovne:

I. Pôvodné (thématické)

- a/ pheň (sestra) – životné bez koncovky,
- b/ suv (ihla) - neživotné bez koncovky,
- c/ rakľi (dievča – nerómske) – životné s koncovkou,

d/ piri (hrniec) – neživotné s koncovkou.

II. Prevzaté (athématické)

a/ doktorka (lekárka, doktorka) – prevzaté životné s koncovkou a

b/ rokľa (sukňa) – prevzaté neživotné s koncovkou a

Vzor pheň (sestra) – životné bez koncovky

Tabuľka skloňovania vzoru pheň.

Nom.	pheň - sestra	pheňa – sestry
Gen.	pheňakero – sestry	pheňengero – sestier
	pheňakeri	Pheňengeri
	pheňakere	pheňengerere
Dat.	pheňake – sestre	pheňenge – sestrám
Aku.	pheňa – sestru	pheňen – sestry
Lok.	pheňate – +	pheňende – +
Inš.	pheňaha – sestrou	pheňenca – sestrami
Abl.	pheňatar – od, zo sestry	pheňendar – od, zo sestier
Vok.	pheňije! – sestra!	pheňale! – sestry!
	pheňe! -	pheňa!

+ pozri použitie lokálu

Podľa tohto vzoru sa skloňujú pôvodné substantíva ženského rodu **bez koncovky**.

Vzor suv (ihla) – neživotné bez koncovky

Tabuľka skloňovania vzoru suv.

Nom.	suv - ihla	suva – ihly
Gen.	suvakero - ihly	suvengero – ihiel
	suvakeri	suvengeri
	suvakere	suvengere
Dat.	suvake - ihle	suvenge – ihlám
Aku.	suv - ihlu	suva – ihly
Lok.	suvate - +	suvende – +
Inš.	suvaha - ihlou	suvenca – ihlami
Abl.	suvatar – od, z ihly	suvendar – od, z ihiel
Vok.	-	-

+ pozri použitie lokálu

Tvar vokatívu sa pri tomto vzore nepoužíva alebo len výnimočne. Podľa tohto vzoru sa skloňujú neživotné substantíva ženského rodu **bez koncovky** ako napr. phuv – zem, purum – cibuľa.

Vzor džuvľi (žena) – životné s koncovkou

Tabuľka skloňovania vzoru džuvľi.

Nom.	džuvľi - žena	džuvľa – ženy
Gen.	džuvľakero – ženy	džuvľengero – žien
	džuvľakeri	džuvľengeri
	džuvľakere	džuvľengere
Dat.	džuvľake – žene	džuvľenge – ženám
Aku.	džuvľa – ženu	džuvľen – ženy
Lok.	džuvľate – +	džuvľende – +
Inš.	džuvľaha – ženou	džuvľenca – ženami
Abl.	džuvľatar – od, zo ženy	džuvľendar – od, z žien
Vok.	džuvľije! – žena!	džuvľija! – ženy!
	džuvľi!	džuvľa!

+ pozri použitie lokálu

Podľa vzoru **džuvľi** sa skloňujú životné substantíva ženského rodu zakončené na koncovku **i**. Napr. rakľi – dievča, bori – nevesta, terňi – nevesta (na svadbe) atď.

Vzor doktorka (lekárka) – životné prevzaté s koncovkou a

Tabuľka skloňovania vzoru doktorka.

Nom.	doktorka – lekárka	doktorki – lekárky
Gen.	doktorkakero – lekárky	doktorkengero – lekáriek
	doktorkakeri	Doktorkengeri
	doktorkakere	Doktorkengere
Dat.	doktorkake – lekárke	doktorkenge – lekárkam
Aku.	doktorka – lekárku	doktorken – lekárky
Lok.	doktorkate – +	doktorkende – +
Inš.	doktorkaha – lekárkou	doktorkenca – s lekárkami
Abl.	doktorkatar – z , od lekárky	doktorkendar – od, z lekáriek
Vok.	doktorko! – lekárka!	doktorki! – lekárky!

+ pozri použitie lokálu

Vokatív v singulári je niekedy zhodný s nominatívom. Podľa tohto vzoru sa skloňujú prevzaté substantíva ženského rodu – **životné s koncovkou a**. Napr. kucharka – kuchárka, čašnička – čašníčka atď.

Vzor rokľa (sukňa) – neživotné prevzaté s koncovkou a

Tabuľka skloňovania vzoru rokľa.

Nom.	rokľa – sukňa	rokľi – sukne
Gen.	rokľakero - sukne	rokľengero – sukni

	rokl'akeri	Rokl'engeri
	rokl'akere	Rokl'engere
Dat.	rokl'ake - sukni	rokl'enge – sukniam
Aku.	rokl'a - sukňu	rokl'i – sukne
Lok.	rokl'ate - +	rokl'ende – +
Inš.	rokl'aha - sukňou	rokl'enca – sukňami
Abl.	rokl'atar – od, zo sukne	rokl'endar – od, zo sukni, sukien

+ pozri použitie lokálu

Podľa vzoru **rokl'a** sa skloňujú substantíva ženského rodu, **prevzaté neživotné**, zakončené na koncovku **a**. Napr. bačka – sud, paradička - paradajka, paprika - paprika. V neživotných substantív sa tvar akuzatívu rovná tvaru nominatívu. Vokatív sa pri skloňovaní nepoužíva alebo len výnimočne.

Vzor piri – neživotné s koncovkou i

Tabuľka skloňovania vzoru piri.

Nom.	piri - hrniec	pira – hrnce
Gen.	pirakero – hrnca	pirengero – hrncov
	pirakeri	pirengeri
	pirakere	pirengere
Dat.	pirake - hrncu	pirenge – hrncom
Aku.	piri - hrniec	pira – hrnce
Lok.	pirate - +	pirende – +
Inš.	piraha – s hrncom	pirenca – s hrncami
Abl.	piratar – z, od hrnca	pirendar – z, od hrncov
Vok.	-	-

+ pozri použitie lokálu

Vokatív sa taktiež nepoužíva alebo len výnimočne. Podľa vzoru **piri** sa skloňujú substantíva ženského rodu, **neživotné s koncovkou i**. Napr. kuči – hrnček, čhuri - nôž atď.

Tvorenie podstatných mien

Substantíva ukončené na prípony **-iben, -ipen, -ben-, -pen** sú neživotné a sú mužského rodu. Väčšinou sa používajú v singulári.

A/ Príponou –iben sa tvoria hlavne názvy dejov a to od sloviess. Napr.:

kamiben – láska

meriben – umieranie, smrť

roviben – plač

Slová chaben (jedlo), asaben (smiech) sú utvorené príponou **–ben** od sloviess II. slovesnej triedy, ktorých kmeň končí na samohlásku **a**.

Slovo šukariben (krása) znamená vlastnosť a je odvodené od prídavného mena šukar (pekný).

B/ Príponou –ipen sa tvoria vlastnosti, a to od prídavných mien

napr. barvaľipen (barvalo – bohatý) – bohatstvo, nasvaľipen (nasvalo – chorý) – choroba.

Slovo koraľipen (slepota) je odvodené od slovesa te koraľol (oslepnúť). Podstatné mená odvodené príponou **-ipen** majú konkrétny význam, napr. chulaľipen – gazdovstvo, rajipen – elita, slugaďipen – vojenská služba.

Slovo lubňipen/lubipen (prostitúcia) je utvorené od rovnakého základu ako slovo lubňi (prostitútka). Od sloviessú odvodené napr. substantíva ul'ipen – narodenie (te ul'ol – narodiť sa), dživipen – život (te dživel – žiť).

C/ Akuzatívny tvar (slovný základ + odvodzovacia prípona + akuzatívna koncovka) od ktorého sa tvoria ďalšie pády sú: **-ipnas, -pnas**. Napr. dživipen (život): dživipnastar (zo života – ablatív) dživipnaha (so životom – inštrumentál).

D/ Príponou –išagos sa tvoria názvy dejov väčšinou od prevzatých sloviess. Sú tiež mužského rodu. Napr. bavišagos – zábava, hoľišagos – holenie, pisišagos – písanie, dzelišagos – delenie.

E/ Zdrobneniny sa u pôvodných slov tvoria príponami –oro, -ori (phral-oro – braček, pheň-ori – sestrička) a u prevzatých slov sa tvoria príponami **–icis, -ocis, -ica** (lavutaricis – muzikantík, doktorkica – doktorka). Do slovenčiny sa však niektoré zdrobneniny **neprekladajú!**

Tabuľka zdrobnených substantív

phral	phraloro – braček	phralore - bračekovia
kher	kheroro – domček	kherora – domčeky
raklo	rakloro – chlapček	raklore – chlapčekovia
khosno	khosnoro – šatôčka	khosnore – šatôčky
lavutaris	lavutaricis	Lavutarica
grofos	grofocis –	grofica –
papus	paporo –	papora –
chart'as	chart'icis –	chart'ica –
stolkos	Stolkocis	Stolkici
pheň	pheňori – sestrička	pheňora – sestričky
džuvľi	džuvľori – ženička	džuvľora – ženičky
suv	suvori –	suvora –
piri	pirori – hrnček	pirora – hrnčeky
doktorka	Doktorkica	Doktorkici
rokl'a	rokl'ica – suknička, sukienka	rokl'ici – sukničky, sukienky

- F/ Príponami –aris, -ošis.** Slová utvorené týmito príponami charakterizujú prevažne prevzaté, ale i niektoré pôvodné prevzaté podstatné mená mužského rodu s významom vykonávateľa. Napr.:
- lavuta /husle/ - lavutaris /huslista, hudobník/
 bugova /basa/ - bugošis /kontrabasista/
 giľavel /spievať/ - giľošis /spevák/
- G/ Príponami –in.** Slová takto utvorené majú významovo obmedzenú platnosť. Odvodzujú sa najmä názvy stromov od plodov. Nové pomenovania sú ženského rodu. Napr.:
- akhor (orech) – akhorin (orechovník)
 ambrol(hruška) – ambrolin (hruškovník, hruška)
 phabaj (jablko) – phabalín (jabloň)
- H/ Príponami - and/-end/-ind sú neproduktívne.** Vyskytujú sa len zriedkavo v niektorých slovách. Napr.:
- šero (hlava) – šerand (vankúš)
 jiv(sneh) – jevend (zima – roč. obd.)
- I/ Príponou –ňi** prechýľuje substantíva ženského rodu od substantív mužského rodu bezkoncovkového typu. Napr.
- manuš (človek) –manušňi (žena – človek)
 guruv (vôl, samec kravy) – guruvňi (krava – samica)
- J/ Koncovku ženského rodu –i** možno považovať i za odvodzovaciu príponu od substantív mužského rodu koncovkového typu. Napr.:
- bakro (baran) – bakri (ovca – samica)
 rikono, rukono (pes) – rikoňi, rukoňi (fenka, sučka)
- K/ Predponou na- . Má rovnaký význam ako slovenské ne-.** Napr.:
- manuš (človek) – namanuš (nečlovek – necitlivý, hrubý)
 daj (matka) – nadaj (nematka – krkavčia matka)
- L/ predponou bi-** . Napr. bilondipen – neslanosť, bižužipen – nečistota, bibacht – nešťastie.

SLOVESÁ

Slovesá v rómčine môžu vyjadrovať:

1. Neurčitok
2. Osobu
3. Číslo
4. Čas (prezent, futurum, préteritum, perfektum, imperfektum)
5. Spôsob (imperatív, indikatív, kondicionál)
6. Rod (činný, trpný)
7. Vid
8. Kauzatívne a pasívne kategórie
9. Opätovnosť

1. Neurčitok – infinitív

Neurčitok sa v niektorých nárečiach rovná 3. osobe sg. (Spiš, Popradsko, Prešovsko, záp. Slovensko) alebo 3. osobe pl. (napr. Zemplín) Napr. te morel – umývať, jov morel – on umýva, te moren – jon moren (umývať – oni umývajú).

Súčasťou neurčitku je aj častica **te**, ktorá stojí pred slovesným tvarom: te rovel – plakať, te phenel – povedať atď.

Časticu je treba vždy používať pred neurčitkom.

2. Osoba

Osoby sú v rómčine rovnaké ako v slovenčine:

3 osoby v singulári : me (ja), tu (ty), jov, ov (on) , joj oj (ona),

3 osoby v pluráli: amen (my), tumen (vy), jon, on (oni, ony).

3. Číslo – poznáme : jednotné (singulár, sg.) a množné (plurál, pl.).

4. Čas

- prítomný /prezent/ - vyjadruje prebiehajúci dej, napr. kerav (robím), rovav (plačem), asav (smejem sa),
- budúci /futurum/ - vyjadruje dej, ktorý bude prebiehať, napr. kerava (urobím), morava (umyjem),
- minulý - /imperfektum/ - Vyjadruje dej, ktorý v minulosti trval, napr. keravas – robil som, phenavas – vravel som,
- minulý - /perfektum/ - Vyjadruje jednorazovosť minulého deja, napr. kerdom - urobil som, phendom – povedal som.

5. Spôsob

- oznamovací – indikatív (kerav – robím),
- rozkazovací – imperatív (ker! – rob!),
- podmieňovací minulý a prítomný - kondicionál préterita/kondicionál irrealis (bi keravas/kerás – urobil by som),
- kondicionál prézenta (kerďomas - bol by som urobil).

Dôležité: Častica **na** vyjadruje zápor pri oznamovacom spôsobe. Napr. na kerel – nerobiť, na kerav – nerobím, na džav – nejdem.

Častica **ma** vyjadruje zápor pri rozkazovacom spôsobe. Napr. ma ker! – nerob!, ma dikh! – nepozerať!

6. Slovesné triedy

V rómčine poznáme tri slovesné triedy. Líšia sa zakončením kmeňa a sémantickými zvláštnosťami.

Prehľad slovesných tried

Slovesná trieda	Vzor	Zakončenie kmeňa	Syntaktická charakteristika
I.	kerav - robím	spoluhláska	prechod. i neprech. slovesá
II.	asav – smejem sa	a	len neprech. a výnimočne prech. Slovesá
III.	sikhľuvav – učím sa	spoluhlásky d, t, n, l, ktoré sa mäkčia pri I. os. sg. i pl. a pre 2.os. imperatívu sa používa kmeň rozšírený formantom –uv-	neprechodné, zvrtné a slovesá prekladajúce sa do slovenčiny trpným rodom

7. Prítomný čas – prezent

Koncovky prítomného času sa pripájajú k slovesnému kmeňu. Pri slovesách III. triedy sa v I. os. sg. i pl. rozširuje kmeň formantom **–uv-**. Po ňom nasleduje koncovka. Napr.:

te mard'ol /dostať bitku/ - mard' – **uv-** av /dostávam bitku/,

te terďol /stáť/ - terď-**uv-** av /stojím/,

te maťol /opiť sa/ - mať-**uv-** av /opíjam sa/.

Prehľad časovania prítomného času

Číslo	osoba	I. trieda	II. trieda	III. trieda
sg.	me – ja	kerav – robím	asav – smejem sa	sikhľuvav – učím sa
sg.	tu – ty	keres – robíš	asas – smeješ sa	sikhľos – učíš sa
sg.	jov, joj – on, ona	kerel – robí	asal – smeje sa	sikhľol – učí sa
pl.	amen – vy	keras – robíme	asas – smejeme sa	sikhľuvas – učíme sa
pl.	tumen – vy	keren – robíte	asan – smejete sa	sikhľon – učíte sa
pl.	jon, on – oni, ony	keren – robia	asan – smejú sa	sikhľon – učia sa

Prehľad koncoviek prítomného času

Číslo	osoba	I. trieda	II. trieda	III. trieda
sg.	1.	-av	-v	(-uv), -av
sg.	2.	-es	-s	-os
sg.	3.	-el	-l	-ol
pl.	1.	-as	-s	(-uv), -as
pl.	2.	-en	-n	-on
pl.	3.	-en	-n	-on

Časy a spôsoby odvodené od tvarov prítomného času:

- budúci čas,
- minulý nedokonavý spôsob,
- prítomný podmieňovací spôsob.

Tvorja sa špecifickými formantami, ktoré sa pripájajú za tvar prítomného času. Napr.:

- **budúci čas:** kerav – a /urobím/, džal – a /pôjde/,
- **minulý nedok.:** sikhľuv – av – as /učil som sa/, kerav – as /robil som/.

V koncovkách 2. os. sg. a 1. os. pl. sa koncové **s** mení na **h**. Napr.: džas /ideš/ - džaha /pôjdeš/, sikhľuvas /učíme sa/ - sikhľuvaha /budeme sa učiť/, keras /robíme/ - kerahas /robili sme/.

V 1. os. sg. vo všetkých triedach môžeme mimo štandardného tvaru použiť i skrátený a to vypustením slabiky **-va**. Napr.:

džav (idem) – džá
kerav(robím) – kerá

Prízvuk je na poslednej slabike a označujeme ho dĺžňom.

8. Budúci čas – futúrum

Prehľad časovania sloviess v budúcom čase

Osoba	I. trieda	II. trieda	III. trieda
me – ja	kerava – urobím	asava – zasmejem sa	sikhľuvava – naučím sa
tu- ty	kereha – urobiš	asaha – zasmeješ sa	sikhľoha – naučíš sa
jov, joj – on, ona	kerela – urobí	asala – zasmeje sa	sikhľola – naučí sa
amen - my	keraha – urobíme	asaha- zasmejeme sa	sikhľuvaha – naučíme sa
tumen – vy	kerena – urobíte	asana – zasmejete sa	sikhľona – naučíte sa
jon – oni, ony	kerena – urobia	asana – zasmejú sa	sikhľona – naučia sa

Upozornenie:

- v 1. os. sg. vedľa pôvodného tvaru phenava existuje aj tvar /skrátény/ **phená** (poviem), ktorý sa takisto používa,
- v slovesách I. slov. triedy existuje v 3. os. sg. vedľa pôvodného tvaru phenela (povie) i tvar **phenla**. Ten sa taktiež bežne používa,
- v tej istej triede sú i dva tvary v 3.os. pl. a to **phenena** i **phenna** (povedia). Druhý menovaný tvar sa vyslovuje ako zdvojené n a používa sa pomenej.

9. Minulý čas – préteritum

Prehľad časovania sloviess v minulom čase (perfektum)

Osoba	I. trieda	II. trieda	III. trieda
me	kerďom – urobil som	asand'om – zasmial som sa	sikhľil'om – naučil som sa
tu	kerďal – urobil si	asand'al – zasmial si sa	sikhľil'al – naučil si sa
jov, joj	kerďa – urobil	asand'a – zasmial sa	sikhľil'a – naučil sa
amen	kerďam – urobili sme	asand'am – zasmiali sme sa	sikhľil'am – naučili sme sa
tumen	kerďan – urobili ste	asand'an – zasmiali ste sa	sikhľil'an – naučili ste sa
jon, on	kerde – urobili	asande – zasmiali sa	sikhľile – naučili sa

- Formanty préterita sú: 1. pre I. slovesnú triedu – d, l, n, t (použitie sa riadi zakončením kmeňa). 2. pre II. slovesnú triedu -n-/-nd-. 3. pre III. slovesnú triedu - -il-. Pred koncovkami préterita sa formanty préteritného kmeňa mäkčia okrem 3. os. pl.

Prehľad časovania minulého času (imperfekta) a prítomného podmieňovacieho spôsobu

Osoba	I. trieda	II. trieda	III. trieda
me – ja	keravas – robil som	asavas – smial som sa	sikh'uvavas – učil som sa
Tu - ty	kerehas – robil si	asahas – smial si sa	sikh'ohas – učil si sa
jov, joj – on, ona	kerelas – robil	asalas – smial sa	sikh'olas – učil sa
amen – my	kerahas – robili sme	asahas – smiali sme sa	sikh'uvahas – učili sme sa
tumen – vy	kerenas – robili ste	asanas – smiali ste sa	sikh'onas – učili ste sa
jon, on – oni, ony	kerenas – robili	asanas – smiali sa	sikh'onas – učili sa

- minulý čas nedokonavý a prítomný podmieňovací spôsob sa tvoria príponou – **as**,
- tvary minulého času nedokonavého vyjadrujú:
  - a/** minulý dej neskončený, napr. dživenas –žili, phirenas – chodili, phagerenas – lámali,
  - b/** dej, ktorý by mohol nastať v prítomnosti alebo budúcnosti, napr. a te avnas rakle – a keď prišli chlapci, ňiko bi kaleske na pa'alas – nikto by tomu neveril,
- pri tvaroch s významom podmieňovacieho spôsobu prítomného času sa však často používa ešte pomocné slovo **bi** alebo **bo**. Napodobňuje sa tým pomocné slovo by podmieňovacieho spôsobu v slovenčine. Napr.:
  - phenelas bi – povedal by
  - kerenas bi – robili by
  - vakerenas bi – hovorili by
  - sikh'ohas bi – učil by si sa

Prehľad časovania sloviess v minulom čase podmieňovacieho spôsobu

Osoba	I. trieda	II. trieda	III. trieda
me – ja	kerd'omas – urobil by som	asand'omas – smial by som sa	sikh'il'omas – naučil by som sa
tu – ty	kerd'alas – urobil by si	asand'alas – smial by si sa	sikh'il'alas – naučil by si sa
jov, joj – on, ona	kerd'ahas – urobil by	asand'ahas – smial by sa	sikh'il'ahas – naučil by sa
amen – my	kerd'amas –urobili by sme	asand'amas –smiali by sme sa	sikh'il'amas – naučili by sme sa
tumen – vy	kerd'anas – urobili	asand'anas – smiali by	sikh'il'anas – naučili by

	by ste	ste sa	ste sa
jon,on- ony	kerđanas – urobili by	asandehas – smiali by sa	sikhľilehas – naučili by sa

Tvary podmienovacieho spôsobu minulého vyjadrujú dej, ktorý by mohol nastať v minulosti, ale nenastal.

10. Tvorba príchastia

U väčšiny slovies II. a III. slovesnej triedy sa príchastie vo svojej gramatickej funkcii nepoužíva.

Dokonavé príchastie sa pri pôvodných slovesách tvorí tak, že sa ku kmeňu príchastia pridávajú **koncovky prídavných mien**. Napr. phučel (pýtať sa) – phučlo (opýtaný).

V ženskom rode sa pred koncovkou i (nominatív singuláru) formanty **mäkčia**. Napr. kerdo (spravený) – kerďi (spravená), phučlo (opýtaný) – phučľi (opýtaná).

Prehľad tvorby príchastia

Trieda	formanty	zakončenie kmeňa	Príklady
I. trieda	- d -	l, n, r, v (pred formantom sa vynecháva)	khelel (tancovať) – kheldo (tanečný) phenel (povedať) – phendo (povedaný) kerel (robiť) – kerdo (spravený) tavel (variť) – tado (uvarený)
	- l -	č, g, j, k, kh, m	phučel (pýtať) – phučlo (opýtaný) mangel (pýtať) – manglo (vyprosený) pijel (piť) – pijlo (vypitý) makhel (mazať) – makhlo (mazaný) kamel (milovať) – kamlo (milovaný)
	- n -	zložené slovesá s -del	chudel (chytiť) – chudno (chytený)
	- t -	s /sa mení na š/, š	bešel (sedieť) – bešto (usadený)
II. trieda	-n, -nd, -ndiľ	a	daral (báť sa) – darando (vystrašený)
III. trieda	- il -	spoluhláskové mäkčenie	sikhľol (učiť sa) – sikado (naučený)

- dokonavé prídavné príslovie prevzatých slovies sa tvorí príponou – **imen/-amen**, ktorá sa nemení v čísle ani v rode. Napr. choľamen (rozehňvaný, rozehňvané, rozehňvaní),
- dokonavé prídavné príslovie sa skloňuje ako prídavné meno šargo (žltý) a to tak, že medzi kmeň a koncovku sa vo všetkých pádoch okrem nominatívu vkladá – **on-**. Napr. kerdoneha (so spraveným – inšt.), kerdonestar (od spraveného – abl.), kerdoneske (spravenému – dat.), kerdones (spraveného – aku).

Prehľad skloňovania dokonavého prídavného príslovia v niektorých pádoch

Pád	Singulár	Plurál
Nom.	kerdo – urobený urobená	kerďi – kerde – urobení, urobené
	choľamen – nahňvaný – nahňvaná	choľamen – nahňvaní, nahňvané
Nepr. Pád	kerdone	kerdona
	choľamenone choľamenona	choľamenone
Aku.	kerdones – urobeného urobenú	kerdona – kerdonen – urobených
	choľamenones – nahňvaného choľamenona - nahňvanú	choľamenonen – nahňvaných,

- trpný rod sa tvorí pomocou dokonavého prídavného príslovia a určitých tvarov slovesa **te jel (byť)**. Napr. o skamin hin/sas/ela thodo – stôl je/bol/bude položený, so tut hin dino, me tutar na lava – čo je ti dané (súdené), to ti nevezmem.

11. Rozkazovací spôsob – imperatív

Prehľad tvorby rozkazovacieho spôsobu

Osoba	I. trieda	II. trieda	III. trieda
2. os. sg.	ma - ker!	ma – asa!	ma – sikhľuv!
	nerob!	nesmej sa!	neuč sa!
1. os. pl.	ma – keras!	ma – asas!	ma - sikhľuvas!
	nerobme!	nesmejme sa!	neučme sa!
2. os. pl.	ma – keren!	ma – asan!	ma – sikhľon!
	nerobte!	nesmejte sa!	neučte sa!

Zapamätajte si! Rozkazovací spôsob v 2. os. sg. má rovnaký tvar ako slovesný kmeň. V III. slovesnej triede ako rozšírený kmeň. Napr.:

- I. te kerel (robiť) - ker! (rob!),
- II. te asal (smiať sa) – asa! (smej sa!),
- III. te sikhľol (učiť sa) – sikhľuv! (uč sa!).

V 1. a 2. os. pl. sú tvary ako v oznamovacom spôsobe. Napr.:

- keras (robíme) – keras ! (robme!)
- džas (ideme) – džas! (podme!)
- na sikhľuvas (neučíme sa) – ma sikhľuvas! (neučme sa!)

POZOR!

Záporová častica **na** (indikatív) a **ma** (imperatív) sa pri slovesách píše zvlášť **ma ker! – nerob!, na kerav – nerobím** (na rozdiel od slovenčiny) a u menných tvarov spolu **nalačo – nedobrý**.

12. Slovesá s nepravidelným časovaním

Prehľad časovania sloviess te del (dať) a te lel (brať, vziať)

osoba	prezent		preteritum (perfektum)	
1.sg.	dav – dávam	lav – beriem	diňom – dal som	iľom – vzal som
2.sg.	des – dávaš	les – berieš	diňal - dal si	iľal – vzal som
3.sg.	del – dáva	lel – berie	diňa – dal	iľa – vzal
1.pl.	das – dávame	las – berieme	diňam – dali sme	iľam – vzali sme
2.pl.	den – dávate	len – beriete	diňan – dali ste	iľan - vzali ste
3.pl.	den – dávajú	len - berú	dine – dali	ile - vzali

V niektorých regiónoch sa vyskytuje variant **iľom, iľjom – vzal som**. Imperatív: **de!** – daj!, **le!** – vezmi!tu máš!

Prehľad časovania slovesa te jel (byť)

osoba	Prezent	Preteritum (imperfektum)
1.	som – som	somas – bol som
2.	sal – si	salas – bol si
3.	hin, hiňi – je	sas – bol
1.	sam – sme	samas – boli sme
2.	san – ste	sanas – boli ste
3.	hine – sú	sas – boli
	Futurum	Kondicionál prezenta
1.	avava – budem	avavas/avás – bol by som
2.	aveha – budeš	avehas – bol by si

3.	avela/ela – bude	avelas, elas – bol by
1.	avaha – budeme	avahas – boli by sme
2.	avena – budete	avenas – boli by ste
3.	avena/ena – budú	avenas – boli by
	Preteritum perfektum (používa sa iba po častici šaj/naš'!)	Kondicionál préterita
1.	šaj u'om	av'omas/u'omas – býval by som
2.	šaj u'al	av'alas/u'alas – býval by si
3.	šaj u'a/s/	av'ahas/u'ahas - býval by
1.	šaj u'am	av'amas/u'amas – bývali by sme
2.	šaj u'an	av'anas/u'anas – bývali by ste
3.	šaj ule	avlehas/ulehas – bývali by

- v 3. osobe prézenta možno k tvaru **hin** /je/ pripájať rodové koncovky. Napr. hino – on je, hiňi – ona je, hine – oni sú,
- sponu **hin** je možné aj vynechať. Napr. jov hino lačo (on je dobrý) – jov lačo, joj hiňi lači (ona je dobrá – joj lači, jon hine lače oni sú dobré – jon lače,
- zápor v 3. os. sg. i pl. je **nane** /nie je, nie sú/, inak sa tvorí pravidelne. Napr. me na som – ja nie som, tu na sal – ty nie si,
- tvary minulého dokonavého času slovesa te jel /byť/ sa používajú iba v časticiach **možno/nemožno- šaj/naš'!**. Napr. šaj u'a – mohlo byť,
- **imperatív** slovesa te jel: av! – buď! avas! – buďme!, aven! – buďte!
- po časticiach **te** /nech/, mi/kiež/, šaj/naš'! (možno/nemožno) sa v prítomnom čase používajú tvary odvodené od slovesa avel /prichádzať, stávať sa/. Pre 3. os. sg. i pl. sú možné alternatívy **jel, jen**. Napr. mi avel sasto!– nech je zdravý!, mi jel sasto! – nech/kiež bude zdravý, šaj aven ajse lače – nech budú takí dobrí.
- pojem **moci** sa vyjadruje nemennými časticami šaj/naš'! – možno/nemožno, po ktorých nasleduje významové sloveso a ktoré sa mení v určitej osobe, príslušnom čísle, čase, spôsobe. Po aplikácii častíc šaj/naš'! sa významové sloveso mení v slovenskom preklade na neurčitok, hoci v rómčine musí byť stále v príslušnom tvare osoby, čísla, času a spôsobu. Napr.:
me šaj džav – môžem ísť, tu šaj džas – môžeš ísť, jon šaj džan – oni môžu ísť, amen naš'! sova – nebudeme môcť spať, tumen naš'! sovena – nebudete môcť spať, šaj kerelas, so kamelas – mohol robiť, čo chcel, šaj šund'al – mohol si počuť, šaj šund'an – mohli ste počuť, tumen šaj gil'aven – môžete spievať. tumen naš'! gil'aven – nemôžete spievať, naš'! džas odoj - nemôžeš tam ísť,

- pojem **musieť** možno vyjadriť i pôvodným rómskym slovom **kampel**, ktoré sa viaže s datívom.
Kampel znamená doslova **je treba**. Na kampel - **netreba**. Slovo sa mení podľa času a spôsobu.
V prítomnom čase je sloveso kampel v základnom tvare vo všetkých osobách, napr.:
mange kampel (treba mi), tuke kampel (treba ti) atď. V budúcom čase sa pridáva prípona **-a**. napr. kampela mange (bude mi treba), kampela tumenge (bude vám treba) atď. V minulom čase sa pripája prípona **-as**. Napr. kampelas mange (bolo mi treba), kampelas tumenge (bolo vám treba) atď.,
- podmieňovací spôsob (kondicionál) sa tvorí slovesom kamp'ahas (bolo by treba). Napr. kamp'ahas mange (bolo by mi treba), na kamp'ahas lenge (nebolo by im treba) atď.,
- sloveso treba zároveň nahrádza vyjadrenie pojmu musieť. Napr. le dadeske kampel te džal – **otcovi treba ísť** ale aj **otec musí ísť**. Kampel amenge te kerel - **treba nám robiť** ale aj **musíme robiť**. Vo väčšine regiónov Slovenska sa používa aj preklad slovesa musieť a to te mušinel, te musinel alebo musaj. V tom prípade sa budú dané slovesá časovať podľa I. slovesnej triedy. Pripomíname však, že rovnocenne môžeme aplikovať sloveso kampel.
- pojem **mať** vyjadruje rómčina sponou hin /je/ a nane /nie je/ v príslušných časoch a spôsoboch.

Vlastníctvo je v nominatíve, vlastník v akuzatíve. Predmet a podmet sú teda chápané opačne než v slovenčine!!! Napr. le phrales hin šukar romňi – brat má peknú ženu (dosl. u brata je pekná žena), kale Romes hin romňi – čierny Róm má ženu (u čierneho Róma je žena), hin tumen maro? – máte chlieb? (je u vás chlieb?), la da hin god'i – matka má rozum (u matky je rozum), le čhaven nane lači daj – deti nemajú dobrú matku (u detí je nedobrá matka), vlastníctvo v rómčine sa tvorí podobne ako v ruštine. Spona hin nepreberá rodové koncovky.

Časovanie slovesa mať/vlastniť

osoby	Prézent	Preteritum	Futurum	Kondicionál
1. sg.	hin man –	(sas),elas man –	ela man –	u'ahas/av'ahas man –
2. sg.	mám	mal som	budem mať	bol by som mal
3. sg.	hin tut – máš	(sas),elas tut –	ela tut – budeš	u'ahas/av'ahas tut – bol
1. pl.	hin les, la –	mal si	mať	by si mal
2. pl.	on, ona má	(sas),elas les, la	ela les – bude	u'ahas/av'ahas les, la –
3. pl.	hin amen –	– mal, mala	mať	bol by mal,-a
	máme	(sas),elas amen –	ela amen –	u'ahas/amen – boli by
	hin tumen –	mali sme	budeme mať	sme mali

máte hin len - majú	(sas),elas tumen - mali ste (sas),elas len - oni mali	ela tumen - budete mať ela len - budú mať	uľahas tumen - boli by ste mali uľahas len - boli by mali
------------------------	--	--	--

VYKANIE – TYKANIE

Pre vykanie – tykanie rovnako ako v slovenčine sa používa 2. os. pl..
Např. kaj salas? – kde si bola? , kaj sanas? – kde ste boli? , sar tut vičines?
– ako sa voláš?, sar tumen vičinen? – ako sa voláte?

13. Zvratné slovesá

- vyjadrujú zvrtný význam (morel pes – umýva sa),
- vzájomnosť (murša pes moren – chlapi sa umývajú),
- veľkú intenzitu deja (so me man nakerďom pašal o kher – čo som sa narobil okolo domu),

Zvratné slovesá – podobne ako v slovenčine – majú pri sebe **zvrtné zámená**:

- pes – sa (džungľarel pes – štíti sa)
- peske - sebe, si (bešľa peske – sadol si)

14. Odvodzovanie slovies

Slovesá sa tvoria jednak **sufixami**:

- ker ,
- av-,
- uv-,
- ar-.

Pred sufixami -av-, -ar-, -uv- sa mäkkí predošlá spoluhláska.

A taktiež aj **prefixami** prevzatými zo slovenčiny.

Tvorenie slovies príponami:

- a/ Príponou – ker.** Ňou sa vyjadruje opätovnosť a úplnosť, intenzita činnosti,
- pripája sa za slovesný kmeň a nasledujú po nej koncovky. Všetky slovesá, odvodené príponou **-ker** sa časujú podľa vzoru te kerel /robiť/. Např. denašel (utekať) – denaškerel (stále utekať) , cinel (kúpiť) – cinkernel (stále kupovať),
  - u slovies, ktorých kmeň končí na k/kh/g sú možné tieto varianty: dikhel (pozerať sa, vidieť) – dikhelkerel, dikherkerel, dikhkerel,
  - v spojení so slovesami I. slovesnej triedy je formant **-ker** mimoriadne produktívny, pomocou ktorého možno pozmeniť význam takmer každého slovesa,

- u slovies II. slovesnej triedy sa medzi kmeň a príponu **-ker** vkladajú spoluhlásky v//r, napr. prastal (bežať) – prastalkerel (behávať stále), prastavkerel, prastarkerel,
- voľba vlozenej spoluhlásky je u niektorých slovies alternatívna v závislosti od dialektu,
- u slovies III. slovesnej triedy sa prípona **-ker** pripája k rozšírenému kmeňu. Napr.:
sikhľol (učiťsa) – sikhľuvkerel (učievať sa často) pašľol (ležať) – pašľuvkerel (stále ležať, vylihovať) maťol (opiť sa) – maťuvkerel (opíjať sa),
- význam prípony **-ker** možno umocniť zdvojením. Napr. phirel (chodiť) – phirkerel (chodievat'), phirkerkerel (ešte častejšie chodievat') phučel (pýtať sa) – phučkerel (často sa pýtať) , phučkerkerel (ešte častejšie sa pýtať).

b/ Príponou -uv

Slovesá s príponou **-uv** vyjadrujú stav podmetu alebo zmenu stavu podmetu. Až na sloveso te achalol (rozumieť) sú to slovesá bezpredmetové. Všetky sa časujú podľa III. slovesnej triedy.

Sú utvorené hlavne od prídavných mien a prídavných príslovíc. Prípona odvodzuje pasívne slovesá od pôvodných slov:

- v imperatívne 2.os. sg. i pl. (ma maťuv! – neopíjaj sa!),
- pred príponou **-ker** (maťuvkerav – stále sa opíjam),
- v niektorých prípadoch pred príponami **-ben, -pen, iben, -ipen**.

c/ Príponou -isaľuv/asaľuv sa odvodzuje od prevzatých slov, výnimočne i od pôvodných slov. Gramaticky pre nich platí to, čo pre príponu **-uv**. Napr. te korasaľol (oslepnúť) – korasaľuvav (oslepnem).

d/ Príponou -ar

Príponou **-ar** sa tvoria slovesá hlavne od prídavných mien. Majú význam činiť niekoho alebo niečo takým ako vyjadruje základné prídavné meno. Sú to teda slovesá predmetové. Napr.:

te bandarel – ohýbať (od slova bango-krivý),
te cindarel - zmočiť, namáčať (od cindo – mokrý),
te taťarel – ohrievať (od tato – teplý),

- od podstatných mien sú odvodené tieto slovesá (sčasti predmetové, sčasti bezpredmetové): te cholarel (zlostiť) – od slova cholĭ – zlosť, te solacharel (zosobášiť sa) – od slova solach – prísaha,
- od slovies sú odvodené tieto dve predmetové slovesá: te peťarel (biť niekoho), te rovľarel (rozplakať niekoho) od slovesa te rovel (plakať).

e/ Príponou -av

- sú to slovesá predmetové (prechodné), ktoré majú pôsobiť, aby niekto robil to, čo vyjadruje základ, od ktorého je sloveso utvorené. Napr. te daravel (strašiť niekoho) – od slovesa te daral (báť sa). Prípona vyjadruje opätovnosť, ak sa

- odvodzuje od prechodných slovík I. triedy. Niekedy sa používa alternatívne s príponou **-ker**, niekedy sa význam oboch opätovných tvarov líši. Sú to napr. slovesá: te bikenavel (živiť sa predajom) – od slovesa te bikenel (predávať),
- odvodzuje kauzatívne slovesá od neprechodných slovík I. a II. slovesnej triedy. **Väčšina kauzatív tvorených príponou -av má pasívny náprotivok.** Nasledujúci model ukáže možnosť tvorenia:

Základ	kauzatívne slovesá	pasívne slovesá
(de) našel (utekať)	našavel (stratiť)	naš'ol (stratiť sa)
(de) našlo (utečený)	tasavel (škrtiť)	taš'ol (utopiť sa, uškrtiť sa)
demel (dať facku)	demavel (biť, tĺcť) demado (buchnutý)	demad'ol (buchnúť sa)
daral (báť sa)	daravel (strašiť) dara – n – do (vystrašený)	darand'ol (vyľakať sa)
dukhal (bolieť)	dukhavel (ublížiť) dukha – n – do (boľavý)	dukhand'ol (rozbolieť sa)

f/ Odvodzovanie kauzatívnych a pasívnych slovík.

- takmer od každého prídavného mena (ak to význam dovoľuje) možno utvoriť kauzatívny a pasívny tvar slovesa,
- tento model je teda veľmi produktívny,
- ak sa ku kauzativu pridruží zvrtné zámeno, dostáva pomenovacia jednotka význam zámernej činnosti. Napr. sano (tenký) – saňarel pes (tenčiť sa) **ale** te saňol – zoštíhliť, stenčiť sa.

Prehľad odvodzovania kauzatívnych a pasívnych slovík

slovný druh	slovný základ	kauzatívne sloveso	pasívne sloveso
substantívum	rat (noc) chol'i (zlosť)	ra'aral (prenocovať) chol'arel (rozčuľovať)	ra'ol (zotmieť sa) chol'asa'ol (rozčuľovať sa)
adjektívum	baro (veľký) šuko (suchý) nango (holý) kašuko (hluchý)	bararel (zveličovať) šu'arel (sušiť) nand'arel (kúpať) kašu'arel (ohlušovať)	barol (rásť) šu'ol (schnúť) nand'ol (kúpať sa) kašu'ol (ohluchnúť)
verbá - slovesá	sovel (spať) rovel (plakať)	sov'arel (uspávať) rov'arel (rozplakať)	neodvodzuje sa neodvodzuje sa
príčastie	mardo (bitý) kerdo (spravený) pherdo (plný)	pherd'arel (naplniť)	mard'ol (byť bitý) kerd'ol (spraviť sa) pherd'ol (naplniť sa)
iné slovné	jekhetane	jekhetaňarel	jekhetaňol (zjednotiť)

druhy	(pospolu) duvar (dvakrát)	(zjednotiť) duv'arel (vykať)	sa)
bez slovnej platnosti		paš'arel (položiť) bi'arel (rozpustiť) labarel (páliť)	paš'ol (ležať) bi'ol (rozpustiť sa) labol (horieť, spáliť sa)

Tvorenie slovies predponami

Do rómčiny boli prevzaté všetky slovenské slovesné predpony (prefixy) a to väčšinou (nie vždy) vo význame, ktorý majú v slovenčine. V rómčine sú nimi utvorené slovesá napodobnením slovenských slovies a to tak, že predpona je pripojená k rómskemu slovesu, ktoré významom zodpovedá slovesu, ktoré je základom slovenského predponového slovesa. Napr. podľa slovenského odpustiť (východosl. dialekt odpušćic, odpušćac) bolo predponou **od-** utvorené rómske sloveso te odmukel (odpustiť), pretože slovenskému slovesu púšťať zodpovedá v rómčine sloveso te mukel (púšťať).

Rómčina disponuje týmito predponami:

do - dothovel (doložiť)

ob- obdikhel (obhliadať si, obzrieť si)

od- odmukel (odpúšťať)

po- pophirel (pochodiť si)

vi - vicirdel (vytiahnuť)

pod- podthovel (podložiť)

pre- predžal (prejsť)

pri- prithovel (priložiť)

roz- rozthovel (rozložiť)

s - schudel (schytať)

z - zvičinel (zvolať)

- okrem rómskych slovies s predponami sú v rómčine slovesá, ktoré boli prebraté zo slovenčiny už s predponou. Napr.:

te dokončinel – dokončiť

te popisinel – popísať

te prepisinel – prepísať

Niekedy úlohu predpony plnia príslovky. Napr.

avri – von

tele – dole

opre-hore

andre – dnu, dovnútra

Napr. beš tele – sadni si

av andre – pod' dnu

murdar andre o televizoris – vypni televízor

ušći opre/upre – vstaň/vstávaj

ZÁMENÁ

Osobné zámená:

Singulár: me (ja),
tu (ty),
jov, joj (on, ona).

Plurál: amen (my),
tumen (vy),
jon, on (oni).

Prehľad skloňovania osobných zámen

	S	I	N	G	U	L	Á	R	
Nom.	me (ja)			tu (ty)		jov (on)		joj (ona)	
Gen	bi miro,-i,-e – bezo mňa			bi tiro, i,-e – bez teba		bi leskero,-i,-e – bez neho		bi lakero,-i,-e – bez nej	
Dat.	mange (mne)			tuke (tebe)		leske (jemu)		lake (jej)	
Aku.	man (mňa, ma)			tut (teba, ťa)		les (jeho, ho)		la (ju)	
Lok.	mande (o mne)			tute (o tebe)		leste (o ňom)		late (o nej)	
Inš.	manca (mnou)			tuha (s tebou)		leha (s ním)		laha (s ňou)	
Abl.	mandar (zo, odo mňa)			tutar (z, od teba)		lestar (od, z neho)		latar (z, od nej)	
	P	L	U	R	Á	L			
Nom.	amen (my)			tumen (vy)		jon (oni)			
Gen.	amaro,-i,-e – bez nás			tumaro,-i,-e – bez vás		lengero – nich			
Dat.	amenge – (nám)			tumenge – (vám)		lenge – (im)			
Aku.	amen (nás)			tumen (vás)		len (ich)			
Lok.	amende (o nás)			tumende (o vás)		lende (o nich)			
Inš.	amenca (s nami)			tumenca (s vami)		lenca (s nimi)			
Abl.	amendar (od, z nás)			tumendar (od, z vás)		lendar (od, z nich)			

Pozn. Genitívnu funkciu osobných zámen plnia zámena privlastňovacie. Osobné zámená stoja v lokáli po všetkých predložkách okrem vaš (pre) a bi (bez).

Všeobecne o skloňovaní zámen

Zámená, ktoré nevyjadrujú rod (tzv. bezrodové zámená) sa skloňujú rovnako ako substantíva. Patria sem:

A/ všetky osobné zámená,

B/ ďalej zámená ko (kto) , so (čo) a zámená od nich utvorené, napr. vareko – niekto.

Zámená, ktoré vyjadrujú svojimi koncovkami rod (rodové zámená) sa skloňujú rovnako ako adjektíva. Patria sem:

A/ všetky ukazovacie zámená,

B/ zámeno savo (ktorý) a zámená od neho utvorené. Napr. varesavo - nejaký, dajaký, save - nejaké,

C/ zámeno sako (každý),

D/ privlastňovacie zámená.

Zvratné zámená

Zvratné zámeno pes (sg.) a pen (pl.) používame v 3. os. pl. i sg., napr.:

morel pes – umýva sa,

ašarel pes – chváli sa.

- slovesá II. slovesnej triedy implikujú zvratnosť, preto nie je treba dávať „pes“(ide o nový vplyv okolia). Napr. te asal, te daral /smiať sa, báť sa...,
- v ostatných pádoch dáva rómčina prednosť osobným zámenám v príslušnom rode a páde. Napr. morav man – umývam sa (namiesto morav pes),
- nie je však veľkou chybou ak sa vyjadríme morav pes (umývam sa), ďalšie príklady: mores tut – umývaš sa (použitie zámeno v akuzatívne). Ani v tomto prípade nie je vylúčené použitie zvratného zámena **pes**.

Prehľad skloňovania zámena pes

Pád	Singulár	plurál
Nom.	pes	pen
Gen.	peskero - svoj peskeri peskere	pengero - svoje pengeri pengere
Dat.	peske – sebe	penge – si, sebe
Aku.	pes – seba, sa	pen – seba
Lok.	(pal) peste – o sebe	(pal) pende – sebe
Inš.	peha – sebou	penca – sebou
Abl.	pestar – od, z seba	pestar – z, od seba

Privlastňovacie zámená:

1. iro/miri/mire – môj, moja, moje,
2. iro/tiri/tire – tvoj, tvoja, tvoje,
3. leskero/leskeri/leskere – jeho,
4. lakero/lakeri/lakere – jej,
5. amaro/amari/amare – náš, naša, naše,
6. tumaro/tumari/tumare – tvoj, tvoja, tvoje,
7. lengero/lengeri/lengere – ich.

Všetky uvedené privlastňovacie zámená sa skloňujú podľa vzoru baro (veľký).

- zvrtné zámeno **peskero** (svoj, vlastný) sa vzťahuje k 3. os. sg. a pengero k 3. os. pl., napr. les hin peskero kher – má svoj dom,
- v ostatných osobách prekladáme privlastňovacími zámenami. Napr. man hin miro kher – mám svoj vlastný dom, tut hin tiro kher – máš svoj vlastný dom.

Skrátené tvary privlastňovacích zámen:

1. mro /mri/mre – môj, moja, moje,
2. tro/tri/tre/ - tvoj, tvoja, tvoje,
3. leskro/leskri/leskre – jeho,
4. lakro/lakri/lakre – jej,
5. lengro/lengri lengre – ich,
6. peskro/peskri/peskre – svoj, svoja, svoje// pengro/pengri/pengre – svoje, svoja, svoje.

Ukazovacie zámená:

Ukazovacie zámená označujú napr. tri stupne vzdialenosti:

1. (k) ada - (k) adi - (k) ala - tento, táto, títo,
2. (k) oda - (k) odi - (k) ola - tamten, tamtá, tamtí,
3. oka - onen , časovo alebo miestne neprítomný.

Tvarov ukazovacích zámen je veľmi veľa. Uvádzame len tie najfrekvencovanejšie.

Prehľad niektorých pádov zámena (k) oda – tamten

Pád	S i n g u l á r		Plurál
Nom.	(k) oda- tamten	(k)odi, oja – tamtá	(k) ola – tamtí, tamtie
Nepriamy pád	(k) ole	(k) ola	(k) ole

Aku.	(k) oles – tamtoho	(k) ola – tamtú	(k) olen – tamtých
Inš.	(k) oleha – tamtým	(k) olaha – tamtou	(k) olenca – tamtými

Prehľad niektorých pádov zámena oka – onen.

Pád	Singular		Plurál
Nom.	oka onen	oki – tamta, ona	okala – oni, ony
Nepriamy pád.	okole okale	okola okala	okole, okale
Aku.	okoles – onoho okales	okola – onú, tamtú okala	okolen, okalen – tamtých, oných

Dôležité: Ukazovacie zámeno ajso - taký sa skloňuje ako prídavné meno podľa vzoru baro – veľký.

Opytovacie zámená

Pád	životné	neživotné
Nom.	ko? - kto?	so? – čo?
Gen.	kaskero? – koho? čí? kaskeri? – koho? čia? kaskere? – koho? čie?	soskero? – čoho?
Dat.	Kaske? - komu?	soske? – prečo? čomu?
Aku.	Kas? - koho?	so? – čo?
Lok.	Kaste? – o kom?	soste? – o čom?
Inš.	kaha? - s kým?	soha? – s čím?
Abl.	Kastar? – z, od koho?	sostar? – z, od čoho?

Dôležité: Opytovacie zámeno savo? (ktorý?, aký?) sa skloňuje ako prídavné meno baro – veľký.

Neurčité a záporové zámená

V rómčine poznáme tieto **neurčité zámená**:

- vareko, dareko – niekto, dakto, ktosi,
- vareso, dareso – niečo, dačo, čosi,
- varesavo, daresavo – nejaký, dajaký,
- chocko, chočko – ktokoľvek, hocikto,
- chocso, chočso – hocijaký, akýkoľvek,
- chocso, chočso – hocičo, kadečo,
- sako – každý.

Záporové zámená

- ňiko – nikto
- ňič – nič

Všetky neurčité a záporové zámená adjektívneho charakteru sa skloňujú podľa prídavného mena **baro – veľký**. Napr. chočsavo – akýkoľvek, ňisavo – nijaký.

- zámeno sako (každý) sa skloňuje ako prídavné meno šargo – žltý, t.j. medzi kmeň a pádové koncovky (okrem nominatívu) sa vkladá **-on-**. Napr.:
sak - **on** - es - každého (aku.),
sak - **on** - eske - každému (dat.),
sak - **on** - eskero - každého (gen.),
sak - **on** - estar - z každého (abl.),
- nominatív ženského rodu má tvar **sako**. Napr. sako romňi – každá žena, sako džuvľi – každé dievča, žena,
- v nominatíve plurálu sa regionálne používa tvar sako vo význame všetci. Napr. sako Roma phenen – všetci Rómovia hovoria, sako romňija phenen – všetky ženy hovoria,
- ak je sako vo funkcii podmetu (stojí samo osebe), prísudok môže byť v singulári i pluráli. Napr. sako phenel, hoj hiňi našukar – všetci vravia, že je škaredá.

PRÍDAVNÉ MENÁ

Delia sa do dvoch základných skupín:

- I. **Pôvodné:** - bezkoncovkové (*napr. šukar – pekný*)
  - s koncovkou -o (muž. rod) (*napr. baro – veľký, lačo – dobrý*), -i (žen. rod.) (*napr. lači – dobrá, bari – veľká*), -e (pl. muž. i žen. rod.) (*napr. lače – dobré, dobrí, bare – veľké, veľkí*),
- II. **Prevzaté:** - s koncovkou **-o** (sg. muž. i žen. rod.) (*napr. šargo – žltý, žltá*), -a (pl. muž. i žen. rod.), (*napr. šarga manuša – žltí ľudia*)
  - rozdiel medzi ženským a mužským rodom vyjadrujú prídavné mená **len v singulári**. Napr. bari – veľká, baro – veľký,
  - v pluráli je pre obidva rody **ten istý tvar** a to tvar mužského rodu. Napr. bare čhaja – veľké dievčatá, bare phrala – veľkí bratia,
  - prídavné mená sa skloňujú ako prevzaté prídavné mená. Medzi kmeň a koncovku sa vkladáme sufix **-on**.

Skloňovanie prídavných mien

V rómčine rozlišujeme tri základné vzory skloňovania prídavných mien:

1. šukar (pekný) – vzor bez koncovky,
2. baro (veľký) – vzor s koncovkou o a i.,
3. šargo (žltý) – vzor s koncovkou v prevzatých slovách.

Prehľad skloňovania vzorov v niektorých pádoch

Pád	singulár – muž. rod	singulár – žen. rod	plurál
Nom.	šukar – pekný baro – veľký šargo – žltý	šukar – pekná bari – veľká šargo – žltá	šukar – pekné bare – veľké šarge – žlté
Dat.	šukareske – peknému bareske – veľkému šargoneske – žltému	šukarake – peknej barake – veľkej šargonake – žltej	šukarenge – pekným barenge – veľkým šargonenge – žltým
Aku.	šukares – pekného bares – veľkého šargones – žltého	šukara – veľkú bara – veľkú šargona – žltú	šukaren – pekných baren – veľkých šargonen – žltých
Inš.	šukareha – žltým bareha – veľkým šargoneha – žltým	šukaraha – peknou baraha – veľkou šargonaha – žltou	šukarenca – peknými barenca – veľkými šargonenca – žltými
Abl.	šukarestar – pekného barestar – veľkého šargonestar – žltého	šukaratar – peknej baratar – veľkej šargonatar – žltej	šukarendar – pekných barendar – veľkých šargonendar – žltých

Nepriamy pád.	šukare bare šargone	šukara bara šargona	šukare bare šargone
---------------	---------------------------	---------------------------	---------------------------

V ženskom rode dochádza k mäkkčeniu spoluhlások a to d na d', l na l', n na ñ, t na t'. Napr. parno (biely) – parñi (biela), kalo (čierny) – kaľi (čierna).

Stupňovanie – gradácia prídavných mien

Niektoré prídavné mená – podobne ako v slovenčine – sa stupňujú podľa 3 stupňov. Sú to :

1. pozitív – I. stupeň (baro, šukar – veľký, pekný),
2. komparatív – II. stupeň sa tvorí príponou **-eder** (bareder, šukareder – väčší, krajší),
3. superlatív – III. stupeň sa tvorí predponou **jekh- (naj-)**, ktorá sa pripája ku komparatívu. Napr. jekhbareder, jekhšukareder – najväčší, najkrajší,
  - v niektorých regiónoch sa používa predpona **nek-** alebo **lek-**,
  - na vyjadrenie 3. stupňa môžeme (podobne ako v slovenčine) použiť predponu **meg** (ešte) megbareder, megšukareder – ešte väčší, ešte krajší.

Tvary komparatívu a superlatívu sa skloňujú podľa vzoru šukar.

POZOR! Rovnako ako v slovenčine, aj v rómčine sa nie všetky prídavné mená dajú stupňovať. Sú to napr. adjektíva odvodené od nejakého materiálu (železný – trastuno, drevený – kaštuno, zlatý – somnakuno atď.)

Nepravidelné stupňovanie

- aj v rómčine existuje nepravidelné stupňovanie. Rovnako ako v slovenčine (pekný a zlý), sú 2 prípady nepravidelného stupňovania:

1. lačo – dobrý,
2. eder – lepší,
3. jekhfeder – najlepší.

1. nalačo – zlý
2. goreder - horší
3. jekhgoreder - najhorší

Tvorenie prídavných mien

A/ predponou ros- . Tú majú len dve prídavné mená, a to rosšuko (rozoschnutý) a rosprindžardo (rozpoznaný),

- B/ príponou -al-**. Ide o tvorenie prídavných mien od podstatných mien. Sú to napr. tieto slová:
 bachtalo – šťastný (od slova bacht – šťastie),
 bibachtalo – nešťastný (od slova bibacht – nešťastie),
 zoralo – silný (od slova zor – sila),
 chevalo – deravý (od slova chev – diera) atď.
- C/ príponou -val-**. Takisto ide o tvorenie prídavných mien od podstatných mien. Sú to napr.:
- ratvalo – krvavý (od slova rat – krv),
 nakhvalo – nosatý (od slova nakh – nos).
- D/ príponou -an-**. Rovnako ide o tvorenie prídavných mien od podstatných mien. Napr.:
- bakrano – baraní (od slova bakro – baran),
 balano – bravčový (od slova balo – brav),
 grastano – konský (od slova grast – kôň).
 Prídavné meno mulano /týkajúci sa mŕtveho/ je utvorené z prídavného mena mulo (mŕtvy).
- E/ príponou -ikan-**. Prídavné mená sú tvorené od podstatných a prídavných mien. Napr.:
- čhavorikano – detský,
 džuvlíkano – ženský,
 gadžikano – nerómsky.
 Prídavné mená barikano (pyšný) a čorikano (úbohý, biedny) sú utvorené od prídavného mena baro a čoro.
- F/ príponou -un-**. Tvorené sú prídavné mená od podstatných mien a prísloviek.
- od podstatných mien napr.: čikuno – hlinený, trastuno – železný, kaštuno – drevený, maškaruno – prostredný,
  - od prísloviek sú to napr. angluno – predný, teluno – dolný, paluno – zadný, opruno – horný, romňaduno – ženský atď.
- G/ príponou -ut-**. Ňou sú tvorené prídavné mená od podstatných mien. Sú to napr. raťutno – večerný, adadživesutno – dnešný, gavutno – dedinský, kherutno – domáci.
 Príponou **-kutn-** sú tvorené 2 prídavné mená od slovík: darakutno – bojzlivý a rosprindžarkutno – známy, rozpoznávaný.
- H/ príponou -ik-**. Prídavné mená sú touto príponou tvorené od podstatných mien. Napr. slugadžiko – vojenský, chulajiko – gazdovský, čechiko – český, chartiko – kováčsky.
- CH/ príponou -ošno-**. Napr. kotošo – zaplátaný, pokrivošo – pokrývačský.

Prevzaté prídavné mená

1. Prevzaté prídavné mená z maďarčiny preberajú príponu **-no**. Napr. kedvešno – milý, sizno – panenský.
2. Prevzaté prídavné mená zo slovenčiny preberajú koncovku **-o**. Napr. belavo – modrý, pšenično – pšeničný, posledno – posledný, svato – svätý.

Zdrobnené prídavné mená

- spravidla sa zdrobňujú iba neprevzaté prídavné mená. Prípona je rovnaká ako pri zdrobňovaní neprevzatých podstatných mien: **-oro** (s koncovkou **o** pre muž. rod),
- **ori** (s koncovkou **i** pre žen. rod). Napr. baro (veľký) – baroro, bari (veľká) – barori,
- **v tvaroch ženského rodu dochádza k mäkkčeniu niektorých spoluhlások pred príponou -ori: d na d', l na l', t na t', n na ň.** Napr. ciknoro (maličký) – cikňori (maličká), charnoro (kratučký) – charňori (kratučká), parnoro (bielučký) – parňori (bielučká).

Prehľad zdrobňovania prídavných mien

	základný tvar	mužský rod	ženský rod	plurál
bez koncovky	šukar – pekný, pekná	šukaroro – peknučký	šukarori – peknučká	šukarore – peknučké, peknučké
s koncovkou	cikno, cikni – malý, malá	ciknoro- maličký	cikňori – maličká	ciknore – maličké, maličké
prevzaté	kedvešno – milá, milý	kedvešnoro – milučký	kedvešňori – milučká	kedvešnore – milučké, milučké

ČÍSLOVKY

V rómčine rozlišujeme číslovky:

1. základné,
2. radové,
3. násobné,
4. neurčité.

Základné číslovky

0 - nula	11 - dešujekh	30 - tranda
1 - jekh	12 - dešuduj	31 - trandathejekh
2 - duj	13 - dešutrin	33 - trandatrin
3 - trin	14 - dešuštar	40 - saranda
4 - štar	15 - dešupandž	50 - penda
5 - pandž	16 - dešušov	60 - šovardeš
6 - šov	17 - dešuefta	70 - eftavardeš
7 - efta	18 - dešuocho	80 - ochtovardeš
8 - ochto	19 - dešueňa	90 - eňavardeš
9 - eňa	20 - biš	100 - šel
10 - deš	21 - bišujekh	300 - trin šel
500 - pandž šel		
1000 - ezeros/ezer		
5000 - pandž ezera		

- číslovky 21 - 29 sa tvoria rovnakým princípom ako 11 - 19, t.j. bišujekh, bišuštar - 21, 24, ale môžu sa tvoriť aj spojením desiatky a jednotky spojkou **the (a)**,
- k ostatným desiatkam /33, 48, 59.../ sa jednotky tiež pripájajú spojkou **the (a)** alebo v niektorých dialektoch aj **taj** alebo **thaj**. Napr. trandathetrin - 33, sarandatheochto - 48,
- desiatky 60, 70, 80, 90 sú svojim pôvodom výrazy vyjadrujúce násobok číslovky 10 (šesť krát desať, sedem krát desať). V rómčine je to realizované príponou -var.:
6-krát desať - šovardeš - 60,
7-krát desať - eftavardeš - 70,
8-krát desať - ochtovardeš - 80,
9-krát desať - eňavardeš - 90,
- základné číslovky sa skloňujú podľa vzoru **šukar** (pekný, pekná, pekné).

Zapamätajte si! Prevzaté číslovky (hlavne vo východoslovenskom kraji) často vyjadrujú množstvo (sto korun, tisíc korun – sto korún, tisíc korún) a sú nesklonné! Medzi ne patria aj pôvodné číslovky a sú to:

- 7 – efa,
- 8 – ochto,
- 9 – eňa,
- 30 – tranda,
- 40 – saranda,
- 50 – penda.

Tieto číslovky sú prevzaté z gréčtiny.

- **v prípadoch, kedy sa číslovka týka osoby, ktorá nie je vyjadrená, sa použije číslovka so zámenom dženo/džeňi/džene,**
dženo – osoba, ak ide o mužský rod (jekh dženo – jedna osoba),
džeňi – osoba, ak ide o ženský rod (jekh džeňi),
džene – osoba, ak ide o viac osôb bez rozdielu pohlavia,
Např. jekh dženo lendar sovel – jeden z nich spí (jedna osoba spí),
jekh džeňi amendar khelelas – jedna z nás tancovala,
amen samas trin džene – boli sme traja, (tri osoby),
- podstatné mená berš (rok), čhon (mesiac), d'ives (deň), pokiaľ sú v nominatíve alebo akuzatíve, majú po všetkých základných číslovkách tvar singuláru.
Např. **duj, trin berš** – dva, tri roky, **deš, dešušov berš** – desať, šesťnásť rokov, **efta, dešuduj čhon** – sedem, dvanásť mesiacov,
- v ostatných pádoch, t. j. okrem nominatívu a akuzatívu majú podstatné mená berš, čhon, d'ives po všetkých základných číslovkách, počínajúc číslovkou duj (2) tvar množného čísla a nepriameho pádu. Např. duje beršenca phureder - o dva roky starší, chaľa duje d'ivesengero chaben – zjedol dvojdňové jedlo.

Radové číslovky

Radové číslovky sa tvoria príponou **-to**, ktorá sa pripája k radovej číslovke. Zvyčajne sa však tvorenie pôvodných radových čísloviek používa len pri nižších číslovkách. Pri vyšších sa už preberajú číslovky zo slovenčiny. Okrem toho je prevzatá i číslovka prvý – **peršo, pervo**. Vo význame **druhý** sa používa pomenovanie aver (iný).

Prehľad radových čísloviek:

1. angluno - predný, peršo - prvý,
2. dujto - druhý alebo aver – iný,
3. trito – tretí,
4. štarto – štvrtý,

- 5. piato - piaty
- 6. šovto - šiesty
- 7. 8. 9. - nesklonné
- 10. dešto - desiaty
- 11. dešujekhto alebo jedenasto - jedenásty
- 35. trandapandžto alebo tricatopiaty
- 100. - šelto - stý
- 1000. - ezeruno/ezerutno - tisíci

U prevzatých radových čísloviek, ktoré označujú jednotky medzi celými jednotkami počínajúc 21, má tvar radovej číslovky len druhé číslo v poradí – označujúce jednotky. Číslovka označujúca desiatky má tvar základnej číslovky, napr. bišthe pandžto – dvadsiatypiaty, tranda the trito – tridsiaty tretí.

Skloňovanie radových čísloviek

Všetky radové číslovky končiace na **o** (t.j. prevzaté i pôvodné) sa skloňujú ako prídavné mená prevzaté podľa vzoru **šargo (žltý)**. Napr. trito – tretí.

Aku.	šargones	tritonos (tretieho)	tritona (tretiu)
Inš.	šargoneha	tritoneha (s tretím)	tritonaha (s treťou)
Dat.	šargoneske	tritonoske (tretiemu)	tritonake (tretej)

Násobné číslovky

sa tvoria príponou **-var**.

Prehľad najzákladnejších násobných čísloviek:

- jekhvar – raz,
- duvar – dvakrát,
- trival – trikrát,
- štarval – štyrikrát,
- pandžvar – päťkrát,
- šovar – šesťkrát,
- eftavar – sedemkrát,
- ochtovar – osemkrát,
- eňavar – deväťkrát,
- dešugar – desaťkrát,
- dešudujvar – dvanásťkrát.

Poznámka. Pri číslovkách 3 a 4 vypadlo **-n** a pôvodné koncové **-r** sa zmenilo na **-l**.

Neurčité číslovky

Výrazy pre neurčité číslovky fungujú zároveň ako príslovky. Ako číslovky vyjadrujú počet kusov, ako príslovky označujú časový úsek.

Najfrekventovanejšie neurčité číslovky:

das keci – niekoľko,

keci, kecik – niekoľko, koľko,

kebor, ajci, ajcik – toľko,

frima, sikra, čepo, čino, čuno - málo,

ňiko – nikto,

ňisavo – žiaden,

savore – všetci,

nič – nič,

kanči (olášsky dialekt) – nič,

but – veľa (univerzálne pomenovanie množstva, aj abstraktného, napr. but

kamiben – veľa lásky) pherdo – veľa (pomenovanie materiálneho, hmatateľného

množstva, nie abstraktného!).

Prehľad skloňovania čísloviek but (veľa) a ajci (toľko) v niektorých pádoch

Nom.	but	- mnoho, mnohí	ajci - toľko
Aku.	buten	mnohé (o ľuďoch)	ajcen – toľko
	but	mnoho (o veciach)	ajci - toľko
Nepriamy pád	bute		ajci

5. Zdrobňovanie čísloviek

- zdrobňuje sa len niekoľko čísloviek. Prípona je tá istá ako pri zdrobňovaní prídavných mien: **or** s koncovkou **-i** pre ženský rod, **o** pre mužský rod,
- od číslovky **jekh** (jeden) je utvorená zdrobnená číslovka: jekhoru (samučký), jekhuri (samučká), jekhore (samučičké),
- od neurčitej číslovky **keci** (koľko) je utvorená zdrobnená číslovka kecori – koľko málo, pramálo, máličko. Príklady na zdrobn. čísloviek: čino (málo) – činoro, sikra (málo) – sikricica (máličko),
- zdrobnenie možno niekedy umocniť zdvojeným zdrobnením, t.j. pridaním ďalšej prípony. Napr. čino – činoro – činonoro (málo – trošku – trošičku, trošilinku).

NEOHYBNÉ SLOVNÉ DRUHY

PRÍSLOVKY

Príslovky podľa významu vyjadrujú:

A/ miesto (dur – d'aleko, pašes – blízko, adaj –tu, odoj - tam),

B/ čas (masovar – inokedy, akanakes – teraz, práve, adad'ives – dnes, raťi – večer, khere - doma),

C/ spôsob (mištes – dobre, lačhes – dobre, šukares – pekne).

Niektoré príslovky prijímajú koncovky niektorých pádov:

palidžeste – predvčerom,

tosarastar – od rána.

Stupňovanie prísloviek

Niektoré príslovky sa stupňujú rovnako ako v slovenčine podľa 3 stupňov:

1. pašes – blízko,
2. pašeder – bližšie,
3. jekhpašeder, megpašeder – najbližšie, ešte bližšie.

Druhý a tretí stupeň sa tvorí rovnako ako 2 a 3 stupeň prídavných mien a to:

2. stupeň pripojením prípony **-eder** ku kmeňu príslovky,
3. stupeň pripojením predpony **jekh/lekh/meg** k tvaru II. stupňa,
napr. phares (ťažko) – phareder (ťažšie) – jekhphareder (najťažšie)
šukar (pekne) – šukareder (krajšie) – jekhšukareder (najkrajšie)
tele (dole) - teleder (nižšie) – jekhteleder (najnižšie)

Rovnako ako pri prídavných menách, vyslovujeme znelú spoluhlásku **g** namiesto aspirovanej **kh**. Napr. jekhbuteder (najviac) vyslovíme jegbuteder.

Nepravidelné stupňovanie sa tvorí pri dvoch príslovkách:

lačhes, mištes (dobre) – feder (lepšie) – jekhfeder (najlepšie),
namištes (zle) – goreder (horšie) – jekhgoreder (najhoršie),
(pozn. namištes = naláčhes).

Tvorenie prísloviek

Z pôvodných prísloviek je najviac utvorených príponami a menej predponami:

Prípony: -a, -o, -es, -indos. -al

Predpony: vare- , /dare-/, choč-, na-, ňi-

Príslovky tvorené príponami

A/ príponou –e. V tomto prípade ide o **tvar lokálu** (niekde, niekam),
napr. tel – tele (dole),
kher (dom) – khere (doma),
paš – paše (blízko).

Pozn. prípony **–e, -al** sa odvodzujú od predložiek a podstatných mien označujúcich miestne alebo časové jednotky.

B/ príponou -al sa tvoria príslovky od prísloviek a podstatných mien. Od prísloviek sú utvorené príslovky miesta. Táto prípona vyjadruje **ablatívny význam** (odnekiaľ), napr.

anglal – vpredu,
avral – vonku,
opral – dohora, zhora,
palal – zozadu,
telal – zospodu.

Príslovky miesta utvorené od podstatných mien:

agoral – na kraji, skraja,
kheral – z domu,
pindral – na nohách, pešo,
čoral – tajne, ukradomky.

C/ príponou –ika

Sú utvorené od kmeňa substantív označujúcich príslušníka etnického spoločenstva, napr.

čechika – po česky,
nemcika – po nemecky,
ungrika – po maďarsky.

D/ príponou –o.

Tvar príslovky pharo (ťažko) je rovnaký ako tvar nom. sg. muž, rodu pharo – ťažký. K použitiu prídavného mena v tomto význame došlo asi vplyvom prísloviek prevzatých zo slovenčiny a zakončených na **o**. Príslovky s touto príponou sa taktiež tvoria od genitívneho tvaru substantív. Napr. ruš (hnev) – birušakero (bez hnevu), dukh (boleť) – bidukhakero (bezbolestne).

E/ príponou -es sa tvoria príslovky od prídavných mien. Odpovedajú na otázku **ako?(sar?)**. U prevzatých prídavných mien je prípona rozšírená na **–ones**, napr. bachtales – šťastne, banges –krivo, čačes – ozaj, čorikanes – biedne, chudobne, džungales – škaredo, phares – ťažko, šukares – pekne, pašes – blízko.

Od prevzatých prídavných mien sú utvorené napr. tieto príslovky spôsobu:

bidnones – biedne,
hrubones – hrubo,
običajnones – obyčajne,

slabones – slabo,
zbitočnones – zbytočne.

F/ príponou –indos. Sa tvoria príslovky od niektorých pôvodných slovies, napr.
bešindos – v sede,
pašlindos – poležiačky,
rovindos – s plačom, plačlivo.

Príslovky tvorené predponami

A. Neurčité príslovky sa tvoria predponami **vare** - (varesar – nejako, akosi),
choč- (chočsar – nejako, akosi).

B. Pripojením predpony na- ku kladnej príslovke sú tvorené tieto príslovky:

Miesta: nadur (neďaleko),

Času : načirila (nedávno), nasig (neskoro),

Spôsobu: nabut (neveľa), namištes, nalačhes (nedobre, zle).

C. Predponou ňi- sú utvorené tieto príslovky:

Miesta: ňikhaj – nikam, nikde (hláska kh prenikla do slova asi zrejme vplyvom príslovky khatar –odkiaľ),

Spôsobu: ňisar – nijako, nijak.

D. Predponou pre-. Ide o ojedinelé tvorenie prísloviak, napr.

prebut – preveľa.

Príslovky bez koncovky sú dve: šukar – pekne (šukareder – krajšie),

šil - zima , chladno (šileder – chladnejšie).

PREDLOŽKY

Jednoduché delenie predložiek:

- pôvodné – andal, andre, angle, bi, ke, khatar, maškar, pal, paš, pašal, pre, prekal, tel, vaš,
- prevzaté (zo slovenčiny) – bes, do, mesto, o, okrem, po, podľa, pres, za.

Prehľad významov jednotlivých predložiek:

andal - z (andal o foros, z mesta),

andre/o - v, do (andro foros – v meste, do mesta),

angle - pred (anglo kher – pred domom),

bi - bez (bi londo – bez soli, slaný),

ke - k (ke amende – k nám, ko doktoris – k lekárovi),

khatar - od, preč z nejakého prostredia (te avel khatar o slugd'ipen – prísť z vojenčiny),

okolo (khatar jepaš rat – okolo polnoci),

maškar - medzi (maškar o čhave – medzi deťmi, maškar o Roma – medzi Rómami, maškar o vudar – medzi dvermi),

pal - o (te vakereš pal o dad – hovoriť o otcovi),

- **po** (pal e phuv – po zemi, džav pal leste – idem poňho, te čhivkerel bara pa varekaste, pal o trin čhon – po troch mesiacoch),

- **pre** (te džal pal o doktoris – ísť pre lekára),

- **z niečoho** (pal oda kher - z tamtoho domu),

- **za, za niečim vzadu** (pal o kher – za domom),

paš - pri, k (paš oblaka – pri okne, k oknu, paš o skamin – pri stole),

pašal - okolo, dokola (pašal e phuv – okolo zeme, pašal o kher – okolo domu, pašal o bov – okolo pece),

pre, pro - na (pro skamin – na stole, pre ul'ica – na ulici, na ulicu),

prekal - cez (mostos prekal o paňi – most cez rieku),

tel - pod (tel oblaka – pod oknom),

za, počas niečoho (tel jekh kurko – za jeden týždeň),

vaš - za, behom niečoho (te prikidel vaš jekh kurko – pribrať behom jedného týždňa, vaš o chaben – za jedlo),

bes - bez (oj hiňi bi/bes god'akeri – ona je bez rozumu/hlúpa),

do - do (me avava do šov ori – prídem do šiestej hodiny),

mesto - miesto (mesto pivos pijel paňi – miesto piva pije vodu),

o - o, za, po (tajsa o jekh ori – zajtra o jednej hodine, o duj kurke – za dva týždne),

po - po, až, k (po khoča – po kolená, po calo d'ives – po celý deň, po aver – po ďalšie, te pijel po jekh rojori – piť po jednej lyžičke, vstupenki hine po štar koruni – vstupenky sú po štyri koruny),

podľa - **podľa** (podľa leskero – podľa neho),
pres - **cez** (pres calo kurko – cez celý týždeň),
proci, mamuj (záp. dialekt) - **proti, odmietnutie** (te jel proci – byť proti),
za - **za** (so oda za manuš? – čo je to za človeka?).

Vypúšťanie koncového e pred tvarom člena o

Pri predložkách, ktoré sa končia na **e** (andre, angle, ke, pre) sa vypúšťa toto **e** pred tvarom člena pre nominatív sg. mužského rodu a pl. oboch rodov **o**. Ide o elíziu koncového **-e** a kontamináciu s nasledujúcim členom (andre o kher – andro kher), napr.

andro foros (v meste, do mesta),
anglo knižki (pred knižkami).

Väzby predložiek

Všetky predložky majú 2 pádové väzby:

A/ nominatívna väzba. Podstatné mená určené členom, prívlastňovacím alebo ukazovacím zámenom sú po všetkých predložkách v nominatíve. Nominatívne postavenie podstatných mien po predložkách je najčastejšie a úplne prevažuje nad lokálom.

B/ ostatné pády, s ktorými sa predložky môžu spájať je lokál, datív, genitív. Datívnu väzbu má iba predložka **vaš** (pre, namiesto) a genitívnu predložku **bi** (**bez**).

- **Zámená substantívneho typu** (ko – kto, so – čo) a ich zloženiny stoja vždy v lokále po všetkých predložkách okrem **vaš** a **bi**. V datíve po **vaš** a genitíve po **bi**.
- **Podstatné mená po predložke bi** sú buď v nominatíve alebo v genitíve. Na rozdiel od ostatných pôvodných predložiek i od predložky **vaš** na záleží na tom, či má prívlastok alebo člen.
- **Po predložke vaš** sú podstatné mená, ktoré majú prívlastok alebo člen v nominatíve. Podstatné mená bez prívlastku a bez člena sú v datíve. Rovnako ako pri ostatných pôvodných predložkách je ďalší pád s ktorým sa **bi** a **vaš** spája vedľa nominatívu jediným pádom, v ktorom po týchto predložkách stoja zámená. Po predložke **bi** sú teda zámená v genitíve, po predložke **vaš** v datíve.

SPOJKY

Spojky delíme na pôvodné a prevzaté:

- **pôvodné: the - a, aj, i** (phral the pheň – brat a setra, daj the dad – mama aj otec),
te - nech, ak, keď (te namištes avla, av ke mande – keď bude zle, príď ku mne),
hoj - že (phenel, hoj man na kamel – vraví, že ma neľúbi),
- **prevzaté: a** – synonymum the,
abo – alebo,
a'e - ale,
alebo – alebo,
aňi - ani,
bo – lebo,
či – či,
lebo - lebo,
že – že,
no – no.
(bližšie o spojkách v syntaktickej časti textov)

ČASTICE

bodaj - bodaj že (bodaj te kerel – robiť bodaj by bolo),
či - či, kiež, keďže (či kames, či na – či chceš, či nie),
mi - nech (mi koraľuvel – nech oslepne, bodaj by oslepol),
te - ako súčasť neurčitku (te kerel – robiť, te phenel – povedať),
šaj - môcť (šaj džav anglal – môžem ísť dopredu),
našt'i - nemôcť (našt'i džav anglal – nemôžem ísť dopredu).

CITOSLOVCIA

Citoslovčia plnia v rómčine mnoho úloh:

1. Vyjadrujú nálady, city a vôľu hovoriaceho. Charakteristické citoslovčia:

bo, ej, fuj, joj, jaj, juj, no, ča, aj,

napr. ej, bo man dukhal o šero! – ej, ale ma bolí hlava!

joj, na maren man! – joj, nebite ma!

no dikhes! – no vidíš!

2. Upozorňujú na niečo

a/ hej!

b/ more – toto citoslovce sa používa k dôvernému alebo nie príliš zdvorilému osloveniu osoby mužského pohlavia, napr.

šun, more, so pes ačhi'la? – počúvaj, sem, (človeče, chlape!) čo sa stalo?

more, ča tut šund'ol ! – (človeče) iba teba počuť!

c/ Citoslovčia, ktoré majú tvar singuláru i plurálu podobne ako v slovenčine na! tu máš! napr. ara! – choď nabok!, preč! aran! – choďte nabok!, preč! diča! – aha! la'la! dičhan! – pozrite! oča! – nože! očan! – nože ! (adresátovi vykáme).

Príklady vo vetách: aran čhavale! – choďte nabok, deti!

oča, de mange lon! – nože, daj mi so'!

očan, genen paramisa! – nože, čítajte rozprávku!

3. Citoslovčia označujúce zvuky

tris– pras/ trisk – prask (tresk – plesk, tresky – plesky)

Príklady vo vetách:

i'la mlatkos – tris-pras pal o šero! (vzal kladivo a tresk-plesk po hlave!)

e princezna trisk-prask le princoske pal o kana! (princezná tresky- plesky princovi po ušiach!)

ČLEN

Členy v príslušných tvaroch:

	Sg. mužský rod	Sg. ženský rod	Pl. muž. i žen. rod
Nominatív	O	E	O
Nepriamy pád	LE	LA	LE

Napr. o čhavo – syn, dieťa,

e čhaj - dcéra, dievča,

o čhave, čhaja – synovia, dcéry,

le phrales – brata, le phraleha – bratom, le phralestar – (z) brata,

la čha – dievča, dcéru, la čhake – dcére, la čhatar – (z) dievčat'a,

le čhajen, čhaven – dievčatá.

Člen nestojí najčastejšie len pred akuzatívom.

V genitíve sa člen riadi rodom a číslom privlastňujúceho, pričom koncovka, ktorá nasleduje po -ker- sa riadi rodom, číslom a pádom privlastňovaného.

ZAČIATKY ROMISTIKY NA SLOVENSKU

Prehľad romistov zaoberajúcich sa rómčinou na Slovensku do 20. storočia

Trom bádateľom 18. storočia vďačí jazykoveda za správne rozpoznanie pôvodu rómčiny a v dôsledku toho aj za polozenie základov súčasnej romistiky. Boli to Nemci Jacob Carl Christoph Rüdiger (1782), Henrich Moritz Gottlieb Grellman (1783) a Angličan William Marsden (1785).

Maďarskými jazykovedcami v tejto súvislosti do popredia stavaná novinová správa z roku 1776, pôvodne ústne sprostredkovaná istým tlačiarom (spomínané na inom mieste v skriptách) roku 1763 pisateľovi tejto správy kapitánovi Székelymu, podľa ktorej vraj farár Štefan Vályi, pôsobiaci v Jablňovciach (Álmasi) v Komárňanskej župe, zistil počas svojich štúdií v holandskom Leidene po návrate do vlasti istú podobnosť rómčiny s rečou malabarských študentov, nemôže vieryhodne vyriešiť spor o prioritu objasnenia pôvodu rómčiny. Malajálámčina, prevládajúci na malabarskom pobreží prevažne v dnešnom zväzovom štáte Kérala, je totiž drávidský jazyk s pomerne početnými sanskrtizmami, ktoré vnášali doň od prelomu prvého a druhého tisícročia nášho letopočtu, a najmä od 14. storočia niektorí literáti, pravda, nie bez námietok a výhrad zo strany iných literátov, uprednostňujúcich autochtónny ľudový drávidský jazyk. Je preto otázne, či v čase Vályiho pobytu v Leidene bola hovorová malajálámčina vskutku natoľko poznačená sanskrtizujúcimi vplyvmi, aby sa to výraznejšie odzrkadlilo najmä na názvoch konkrétnych pojmov - lebo o to tu ide v prvom rade - v rómčine je vcelku len málo slov abstraktného významu a vyjadrovanie myšlienok je jednoduché.

Uvedené výsledky bádania otvorili potom v 19. storočí dvere dokorán ďalším výskumom v celej Európe.

V Čechách to bol Anton Jaroslav Puchmayer, kňaz v Radniciach pri Plzni so svojou záslužnou, po nemecky písanou gramatikou a slovníkom. Dielo bolo vydané pod titulom **Románi čib, das ist: Grammatik und Wörterbuch der Zigeuner Sprache v roku 1821.**

Ďalej to bol Josef Ješina (bližšie o ňom v inej kapitole), farár v Zlatej Olešnici v dnešnom okrese Jablonec nad Nisou, ktorý obidve svoje diela **Románi čib čili jazyk cikánský, ako aj slovníky Slovník cikánsko – český a Slovník česko – cikánský** (1880, 1882) napísal v českom jazyku. Dielo **Románi čib** vyšlo inak v rozšírenom vydaní aj v nemčine v roku 1886.

Juraj Jozef Ihnatko

Na Slovensku je Juraj Jozef Ihnatko (v literatúre György) prvým autochtónnym romistom. Narodil sa 14. apríla 1840 v Michalovciach v rodine

zemplínskeho gréckokatolíckeho kňaza. Vysokoškolské štúdiá absolvoval v Budapešti. Tam získal aprobáciu pre latinčinu, starogréčtinu a rusínčinu (ruthén nyelv) na stredných školách. Krátko pôsobil vo dvoch po sebe idúcich školských rokoch od 1866 – 1868 najprv na Gymnáziu v Ungvári, dnešnom Užhorode a potom v Budíne. V nasledujúcich rokoch 1868 – 1876 vyučoval ako gymnaziálny profesor v Levoči. V roku 1876 bol preložený na uhorské kráľovské štátne hlavné gymnázium v Lučenci, kde pôsobil až do svojej predčasnej smrti 14. septembra 1885.

Antoni Kalina

Ďalším v časovom poradí prvých romistických publikácií je Antoni (v literatúre Anoine) Kalina, prvý profesor slovanskej filológie na univerzite v Ľvove. Narodil sa 23. mája 1846 v Krepom (Poznaňsko), zomrel roku 1906 vo veku šesťdesiat rokov.

Jeho široké záujmy ho zaviedli po ukončení štúdiá na viacerých popredných nemeckých univerzitách najprv do Prahy. Po završení svojho pražského pobytu precestoval Čechy, Moravu a aj Slovensko, čo malo osobitný význam pre romistiku u nás. Vo svojich štúdiách pokračoval na univerzite v Belehrade a navštívil ďalej Srbsko, Bosnu a Hercegovinu, kde mal príležitosť oboznámiť sa bližšie s dialektom tamojších Rómov. Úsilie poznať bezprostredne dôležité centrá slavistiky ho napokon doviedlo na univerzitu v Sankt – Peterburgu. Po svojej habilitácii na docenta v roku 1878 pôsobil ako univerzitný profesor v Ľvove od 1888 až do svojej smrti.

Pavol Lichner

Z malého počtu slovenských autorov zaoberajúcich sa romistikou treba uviesť po Ihnatkovi Pavla Lichnera, ktorý sa narodil 13. decembra 1816 v Modre a zomrel 4. októbra 1884 v Prešporke – Bratislave.

Štúdiom filozofie sa začal sústavne zaoberať v evanjelickom reformovanom kolégiu v Pápe v severozápadnom Maďarsku a podobne aj štúdiom teológie v bratislavskom evanjelickom lýceu augsburského vyznania. Počas svojich vysokoškolských štúdií na to nadväzujúcich bol poslucháčom viacerých významných filológov a teológov v Lipsku, Göttingene a sčasti aj v Berlíne. Pôsobil po svojom návrate domov ako stredoškolský profesor klasickej filológie, najmä starogréčtiny na bratislavskom lýceu až do roku 1880, na ktorom vykonával v rokoch 1861 – 1868 aj funkciu riaditeľa školy. Maďarská akadémia vied ho zvolila za svojho člena korešpondenta pre jeho zásluhy o helenistiku.

Tak v Ihnatkovom ako aj v Lichnerovom prípade sa natíska otázka, prečo obaja písali svoje manuskripty po maďarsky. Maďarčina bola najmä po rakúsko–maďarskom vyrovnaní roku 1867 tou lingua franca, ktorá jediná umožňovala

predložiť výsledky ich práce vedeckej verejnosti v Uhorsku a umožňovala koniec – koncov vzhľadom na vzdelanie, ktorého sa obom bádateľom dostalo na maďarských vysokých školách, aj náležite artikulovať svoje myšlienkové prínosy.

Ako ďaleko sa Lichner a Ichnatko odcudzili svojmu národu, je z daných materiálov ťažko posúdiť. Inak aj dosť českých bádateľov a vedcov napísalo svoje práce v nemčine, kým začali publikovať v češtine, najmä v prvej polovici 19. storočia.

Rudolf von Sowa

Nepochybne najvýznamnejším a rovnako nepochybne najpovolanejším z jazykovedcov, ktorí sa zaoberali rómčinou bol Rudolf von Sowa.

Narodil sa 30. januára 1853 v rakúsko – uhorskom haličskom meste Lemberg (dnes Ľvov) v rodine vyššieho úradníka daňovej správy. Zomrel náhle 47-ročný v Brne 28. septembra 1900.

Bol polyglotom nadaným rovnako, nielen pokiaľ ide o spôsob, akým nadobúdala teoretické vedomosti, ale aj čo do schopnosti ovládať i prakticky rôzne jazyky, čo nebýva vždy v tej istej miere a v tom istom kvalitatívnom zvýraznení prítomné u jednotlivých lingvistických bádateľov. Už ako študent písal básne v novoperzštine. Na univerzitách vo Viedni a Innsbrucku sa venoval predovšetkým štúdiu sanskrtu. U Mechitaristov vo Viedni si osvojil arménsky jazyk a rovnako dokonale ovládal starogréčtinu i novogréčtinu. Stal sa - pravda, až neskoršie – vyhľadávanou autoritou aj v mongolčine.

Promoval v Krakove roku 1878. Pôsobil ako stredoškolský profesor na II. nemeckom štátnom gymnáziu a po prechodnom pôsobení v Moravskej Třebovej, na I. nemeckom štátnom gymnáziu opäť v Brne. Skoro po dokončení štúdií mu ponúkli miesto na katedre na univerzite v Gelsingorse, dnešných Helsinkách, v tom čase ruských. Z rodinných dôvodov a pravdepodobne aj pre svoje od mlada veľmi chatrné zdravie túto ponuku odmietol ako ešte aj ďalšiu a ostal radšej gymnaziálnym profesorom.

Jozef Karol Ľudovít Habsburský

Pre úplnosť sa nakoniec treba zmieniť o arcivojvodovi Jozefovi Karolovi Ľudovítovi Habsburskom, v literatúre uvádzanom ako József Föherczeg, resp. Erzherzog Josef. Narodil sa 2. marca 1833 v Bratislave. Zomrel 13. júna 1905 vo Fiume, dnešnej juhoslovenskej Rijeke. Jozefovo mimoriadne rozsiahle, početnými pôvodnými výsledkami vlastného bádania obohatené dielo nazvané **Czigány nyelvtan – Románo csibákero sziklaribe** (t. j. po rómsky učebnica rómskeho jazyka, ktoré vyšlo na 222 stranách v roku 1888), je pravda, osnované oveľa širšie ako prv spomínané diela. Opisujú sa v ňom turecké, rumunské, maďarské, českomoravské, nemecké a sčasti ruské a španielske rómske nárečia.

Že sa v ňom hovorí osobitne o česko–moravskom nárečí, kým slovenské nárečia sa ukrývajú (aj to len v niektorých kapitolách knihy) pod názvom vonkoncom nedostatočne definovaného pojmu „dialekt karpatských Rómov“ (podľa toho by ta patrili totiž z čisto zemepisného hľadiska nárečové, napr. aj sedmohradskí Rómovia!) – to malo svoje dôvody v oficiálne programovanej a proklamovanej netolerantnej národnostnej politike Maďarov v Uhorsku po rakúsko–maďarskom vyrovnaní v roku 1867, politike úzko spojenej s výdatnou podporou odnárodňovacích úsilí Maďarov na Slovensku, vari najlepšie zvýraznenou v záštite, ktorú práve Jozef, „najmaďarskejší arcivojvoda“ prepožičiaval povestnej FEMKE (Felvidéki magyar közművelődési egyesület), t. j. Hornouhorskému maďarskému kultúrnemu spolku. Preto možno nájsť údaje o slovenských nárečiach iba roztratené po celom diele medzi údajmi o iných nárečiach.

PREHĽAD NAŠICH (ČESKÝCH) ROMISTOV OD 20. STOROČIA

Jiří Lípa

Český romista sa vo svojich prácach opieral predovšetkým o východoslovenské dialekty. Jeho **Průručka Cikánštiny** (1963) je obširnejšia systematická učebnica, kladúca väčší dôraz na morfológiu tohto jazyka. Autor ju osnoval na základe humenského východoslovenského dialektu, zaťaženého väčším počtom slovakizmov ako ostatné nárečia. Průručka je vybavená kratším slovníčkom na konci textu.

Ďalšia jeho práca **Cikánština v jazykovém prostředí slovenském a českém** (1965) je rozšírenou a doplnenou verziou jeho kandidátskej dizertačnej práce. Dielo oktávového formátu má monografický charakter a nie je teda učebnicou. Jadro tvoria výsledky štúdia humenského východoslovenského nárečia rómčiny, doplnené poznatkami z výskumu v iných oblastiach prevažne východného a západného Slovenska. Dielo poskytuje inak doteraz najkompletnejší súhrn informácií o výskyte a niektorých osobitostiach troch hlavných nárečí (rumunského, maďarského a nemeckého), jestvujúcich okrem slovenských dialektov na území Slovenska (Rudolf von Sowa skúmal síce len západoslovenské nárečie, zato však s hlbším filologickým ponorom).

Milena Hübschmannová

Popredná česká romistka patrí medzi súčasníkov, ktorí rómčinu na Slovensku i Čechách významnou mierou rozvíjajú a zveľaďujú.

Už v roku 1974 uvádza na 120 stranách svojej učebnice **Základy romštiny** ucelenú gramatiku s pravopisom vychádzajúc z dialektov východoslovenskej rómčiny (podobne ako Lípa).

Ide o pozoruhodnú základnú učebnicu, svojím rozsahom, štruktúrou zodpovedajúcou potrebám praktického používania jazyka i prístupným, didakticky efektívnym podaním, vhodnou aj pre širší okruh záujemcov o tento jazyk.

O rok neskôr vydáva na pomoc učiteľom rómskych žiakov dielo **Cikánština**, ktoré je na rozdiel od predchádzajúcej publikácie doplnené o malý slovníček. Knižka je rozšírená a veľmi vhodným spôsobom ponúka možnosť sa zoznámiť so základmi rómskeho jazyka.

V roku 1991 spolu s Hanou Šebkovou a Annou Žigovou vydáva **Česko-romský a romsko-český kapesní slovník** vreckového formátu, avšak o to viac rozsiahlejšieho charakteru (651 strán!) a položila tak základy slovenskej rómčiny.

Okrem toho je autorkou mnohých odborných prác a štúdií v zahraničí a redaktorkou jediného odborného romistického časopisu v Československu **Romano džaniben** (vychádza pravidelne od roku 1992).

Hana Šebková

Významná česká lingvistka Hana Šebková prichádza s novou publikáciou **Romaňi čhib**. Ide o obsiahle základy slovenskej rómčiny určené skôr pre pokročilejších. Učebnica je obohatená rôznymi úryvkami rozprávok, aforizmov a je spestrená cvičeniami, ktorých správne riešenia sú publikované v samostatnom **Kľúči k cvičeniam**, ktorý je súčasťou učebnice.

Autorka na základe svojich bohatých skúseností (spoluautorstvo na česko-romskom a romsko-českom slovníku spolu s A. Žigovou a M. Hübschmannovou) vydala dielo, ktoré svojou odbornou úrovňou tvorí výborný základ rómskej rómčiny.

Z knihy sa dozvedáme, že na jej tvorbe sa spolupodieľali nielen súčasní českí lingvisti, ale aj absolventi romistiky FF UK v Prahe.

Samotný obsah ponúka ucelenú morfológiu s bohatým servisom slovíčok, k tomu doplnené cvičenia veľmi vhodným spôsobom, ktorých riešenia si môže čitateľ (aj samouk) vyhľadať v už spomínanom *Kľúči správnych riešení*.

Autorka v knihe aplikuje a zároveň upevňuje už ustálené pravidlá rómskeho pravopisu a gramatiky, ktoré boli českými romistami postupne zdokonaľované a prispôbované potrebám slovenských Rómov, žijúcich aj v Čechách a na Morave.

ROMISTI NA SLOVENSKU V SÚČASNOSTI

Lingvistov zaoberajúcimi sa rómskym jazykom je na Slovensku v porovnaní s Českou republikou veľmi málo. Jedným z nich (aj keď povoláním nie je lingvista, ale lekár) je prof. MUDr. Igor E. Kutlík – Garudo, ktorý sa narodil 21. 2. 1917 v Bratislave.

Na počiatku jeho záujmu o rómsky jazyk boli intenzívne kontakty s Rómami a následné mapovanie rómskych osád v širokom okolí Bratislavy, Senca, Trnavy, Piešťan a Nového Mesta nad Váhom v rokoch 1934 – 1939.

V rokoch 1970 – 1973 bol profesor Kutlík členom predsedníctva Okresného výboru Zväzu Cigánov – Rómov v Košiciach a stal sa spoluorganizátorom prázdninových pobytov a rekreačných akcií pre rómske deti.

Je autorom viacerých štúdií v rôznych periodikách a v súčasnosti (rok 2001 pripravuje slovensko–rómsky (dialekt sintských Rómov) slovník.

Uvádzame zoznam niektorých jeho prác:

O začiatkoch romistiky na Slovensku: Kutlík – Garudo, E., Slovenský národopis 36, 1988 (1), 45 – 57 str.

Rom alebo Róm?: Kutlík – Garudo, I. E., Slovenská reč, 1991 (4), 222 – 229 str.

Dve vlašickorómske pohádky: Stojka, C. – Kutlík – Garudo, I. E. Romano džaniben III. 1996 (4), 16 – 24 str.

Cigánske nárečia na Slovensku in: Encyklopédia jazykovedy: Kutlík – Garudo, I. E., Bratislava: Vydavateľstvo Obzor, 1993, 95 – 96 str.

Cigánske nárečia na Slovensku: Kutlík, I. E., Naša veda 7, 1960 (10), 609 – 613 str.

Ako písať rómske slová?: Kutlík, I. E., Roma 199 (8 – 9), 32.

Anna Rácová

Prvou slovenskou odborníčkou na indológiu s adekvátnym lingvistickým vzdelaním je PhDr. Anna Rácová, CSc. Vyštudovala bengálčinu a angličtinu na Filozofickej fakulte UK v Prahe. Od skončenia štúdia pracuje ako vedecká pracovníčka – indologička v Kabinete orientalistiky SAV. Vo vedeckej práci sa zameriava najmä na výskum bengálskeho jazyka a od roku 1994 venuje čoraz sústavnejšiu pozornosť aj lexike a gramatike rómčiny.

Je skúsenou autorkou mnohých exaktných prác, ktorými výrazne prispieva k rozvoju rómskeho jazyka. Tu sú niektoré:

Rácová, A.: Indické pramene slovnej zásoby rómskeho jazyka. In: Rómsky jazyk v Slovenskej republike. Bratislava, štúdio DD 1995, s. 14 – 18.

Rácová, A.: Vývoj lexiky slovenskej rómčiny. In: Jazykovedný časopis, 46, 1995, 2, s. 100 – 106.

Ráčová, A.: Častice v rómčine. In: Medacta. Vzdelávanie v meniacom sa svete. Nitra 1997, s. 143 – 146.

Ráčová, A.: Neologizmy v slovenskej rómčine utvorené z rómskych základov. In: Medacta „99“. Škola a učiteľ v treťom tisícročí. Zborník 3. Nitra, SlovDidac 1999, s. 199 – 201.

Ráčová, A.: Kategória aspektuálnosti v slovenčine a rómčine. In: Sociolinguistica Slovaca 4. Slovenčina v kontaktoch a konfliktoch s inými jazykmi. Ed. S. Ondrejovič. Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava 1999, s. 172 – 177.

Ráčová, A. – Horecký, J.: Slovenská karpatská rómčina, SAV – Kabinet orientalistiky, Veda, Bratislava 2000.

Ján Horecký

K nemenej dôležitým autorom patrí prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc., ktorý v deväťdesiatych rokoch sústredil pozornosť na morfológiu i fonetiku rómskeho jazyka. Na základe svojich bohatých lingvistických skúsenosti i všeobecnej rozhladenosti rozoberá rómčinu vo svojich prácach z pozície gramatiky i literatúry. Uvádzame zoznam jeho najpozoruhodnejších prác:

Horecký, J.: Rómsky jazyk ako typ jazyka. In: Romano lil nevo, 1994, IV, 144(90) – 145 (91), s. 5.

Horecký, J.: Rómčina ako jazykový typ. In: Rómsky jazyk v Slovenskej republike, Bratislava: štúdio DD 1995, s. 6 – 13.

Horecký, J.: Nad tromi slovníkmi rómskeho jazyka. Výskum a opis slovnej zásoby rómčiny. In: Romano lil nevo, 1997, č. 225 – 227, s. 5.

Horecký, J.: Onomaziologická interperetácia tvorenia slov. In: Slovo a slovesnosť, 60 1999, 1, s. 6 – 12.

Ráčová, A. – Horecký, J.: Slovenská karpatská rómčina, SAV – Kabinet orientalistiky, Bratislava: Veda, 2000.

Horecký, J.: K otázke literárnej rómčiny. In: Sociolinguistica Slovaca 4. Slovenčina v kontaktoch a konfliktoch s inými jazykmi. Ed. S. Ondrejovič. Veda, Bratislava: vydavateľstvo SAV, 1999, s. 165 – 171.

NAJVÝZNAMNEJŠÍ SVETOVÍ ROMISTI A ICH PRÍNOS DO ROMISTIKY

Tatiana Vladimírovna Wentzelová

Narodila sa 23. októbra 1903 v Ticheinskom Ujazde v Novgorodskej gubernii v rodine železničného inžiniera, ale už v desiatich rokoch sa dostala do Moskvy, s ktorou mala späť takmer celý život. Vstúpila do klasického ženského gymnázia Chvostové, ktoré považovala za jedno z najpokrokovejších v Moskve.

V roku 1929 ukončila štúdium na Moskovskej štátnej univerzite na katedre literatúry. Jedným z jej profesorov bol romista M. V. Sergejevskij u ktorého sa rómčinu učila. Už vtedy mu pomáhala so zostavovaním cigánsko–ruského slovníka. Od tejto doby sa pre ňu stala rómčina predmetom jej vedeckého výskumu.

V roku 1931 bola vyzvaná, aby zostavila učebnicu rómčiny pre 1. – 4. triedy základných škôl a tejto úlohy sa úspešne zhostila.

Ešte pred druhou svetovou vojnou napísala knihu **Cigánsky jazyk – severoruský dialekt**, no kvôli jej apolitickému názoru sa celý náklad zámerne stratil. Kniha bola vydaná až po roku 1964 v edícii „**Jazyky Ázie a Afriky**“. V tej istej edícii vyšla v roku 1983 i jej anglická verzia a v roku 1988 vydalo lipské nakladateľstvo VEB jej rozšírenú a prepracovanú verziu v nemčine – **Die Zigeunersprache – Nordrussischer Dialekt**.

Josef Ješina

Josef Ješina sa narodil 17. augusta 1842 v Žitnovsi. Zomrel v roku 1889. Bol katolíckym kňazom a českým vlastencom. Rómskym jazykom sa začal zaoberať postupne, keď v rámci svojej misijnej práce začal navštevovať rómske rodiny a popritom sa zapisoval rómske slová, ktoré neskôr vo svojich prácach roztriedil, doplnil o výkladovú časť. Úsilie vydať prvú, po česky písanú učebnicu bolo korunované najprv v roku 1882 vydaním knihy **Romáňi čib čili jazyk cikánský**, Praha, 1882.

Prvá časť diela je tvorená **Mluvniceou**. Obsahuje náčrt fonetiky a spôsob zápisu, podrobný gramatický prehľad rozdelený podľa slovných druhov a krátky prehľad lexikálnych výpožičiek doplnených „originálmi“ z maďarčiny, nemčiny a češtiny.

Druhou časťou je Slovník. Romsko–česká a česko–romská časť zaberajú dokopy 40 strán.

Tretia časť sa nazýva Mluva. Obsahuje niekoľko stránok konverzačných viet, ďalej nasledujú dvojjazyčné Paramisi/Bajki (Rozprávky/Bájkky), niekoľko rómskych piesní. Kniha je doplnená Mluvnici cikánskeho nárečia v Rusku.

Ďalším pozitívom autora je spolupráca s Rómami a to ako pri zbere materiálu, tak pri preklade českých textov do rómčiny. Ješinov priamy kontakt s Rómami hovoriacimi po rómsky presahuje „rámec povinností“, takže knihy podávajú pomerne ucelený obraz o vtedajšej českej rómčine.

Ian Hancock

Rómsky lingvista profesor Ian Hancock pôsobí na Texaskej univerzite v Austine.

Je autorom mnohých hodnotných diel. Spomedzi niektorých môžeme spomenúť napr. **The development of Romani linguistic in languages and cultures**, Amsterdam, 1988.

V publikácii sa zameriava na rozvoj a smerovanie rómskeho jazyka od počiatkov až po súčasnosť. Postupne si kladie otázku, odkiaľ Rómovia sú, pričom konfrontuje viacerých autorov a porovnáva ich štúdie. Pričom sám sa zdržiava komentára a drží sa len faktov, ktoré doteraz boli potvrdené európskymi lingvistickými osobnosťami.

Ide o publikáciu popretkávanú rôznymi odkazmi na inú literatúru, menovaním adekvátnych prameňov, z ktorých môže čitateľ okamžite sám konfrontovať, porovnávať, prípadne sa nechá ovplyvniť najtriezvejšou hypotézou, ktorú autor ponúka, no pritom sa striktne opiera o fakty.

Ďalším významným príspevkom do knižnice romistických štúdií je vrecková knižka olašského alebo vlašského nárečia **A Handbook of vlax romani**, 1995, 178 strán, Texas, Austin. Vyberáme najzaujímavejšie pasáže:

„Olašská rómčina v Amerike (severnej a južne) má svoj pôvod prevažne v balkánskych dialektoch. Tamojší Rómovia sa medzi sebou označujú podľa povolania a podľa miesta pobytu:

- Lovara - Koniari
- Čurara - Nožiari (výrobcovia nožov)
- Grekurja - Gréci
- Mečvaja - Medvediari
- Serbaja - Srbi
- Rrusarja - Rusi
- Kalderaša - Kotlári
- Lingurara - Lyžičiari

Spoločným základom pre všetky skupiny je rumunčina, gréčtina a perzština. Aj tu je zaznamenaný prílev výpožičiek z angličtiny a tiež aj z francúzštiny.

RISHI W. R.

Popredný indický diplomat a lingvista Rishi W. R. je taktiež aj znalcom niekoľkých slovanských jazykov. Jeho najväčší prínos do romistiky bezpochyby predstavuje **Multilingválny slovník** z roku 1974. Na 65 stranách veľkého formátu autor dokazuje spoločný pôvod hindských a rómskych slov.

K rómskym výrazom sú priradené hindské, anglické, francúzske a ruské ekvivalenty.

Veľký priestor venuje indickému pôvodu rómskeho etnika. Jeho názory sa opierajú o také európske autority ako napr. F. Miklosich, R. Turner, Paspati, Kochanowski.

Rishi skúma z komparatívneho hľadiska podobnosť rómskej lexiky so západoindickými jazykmi, zvlášť hindským, pandžábskym, rádžastánskym, kašmírskym. Konštatuje, že 35 až 40 % indickej slovnej zásoby v rómčine sa podobá hindským, 30% sindhským a asi 5% kašmírskym slovám.

Autor je zakladateľom romistického časopisu **Rom**.

Ako v časopise, tak i v tomto slovníku sa zaoberá problematikou európskych Rómov.

Ďalšie poznámky o niektorých romistoch vo svete a ich dielach

Keďže romistov, zaoberajúcimi sa rómskym jazykom je vo svete veľa, uvedieme si v tejto kapitole aspoň ich najpozoruhodnejšie práce.

Ako sme už na inom mieste spomenuli, okrem Česko–rómskeho a rómsko–českého kapesního slovníka od autoriek Hübschmannovej, Šebkovej, Žigovej u nás doposiaľ nebol spracovaný rómsky slovník v pravom slova zmysle. V zahraničí ale vychádzajú zaujímavé diela. Medzi tie najhodnotnejšie patrí vedecky i moderne koncipovaný Rómsko–anglický slovník J. Sampsona (1927). V ňom popisuje autor reč waleských Rómov. Veľmi veľa príkladov ako z hovorového jazyka tak i z folklóru dokumentujú rôzne významy jednotlivých výrazov.

Švédski lingvisti O. Gjerdmán a E. Ljungberg vydali v roku 1963 texty a lingvistický rozbor idiolektu švédskeho Róma – kalderaša. Rómsko–anglickému–švédskemu slovníku venujú takmer 300 strán! Slovník je zostavovaný podobne ako Sampsonove dielo.

Inak pristupuje k slovníku A. S. Wolf (1960), ktorý podáva prehľad o základnom slovnom fonde rôznych rómskych dialektov.

V roku 1983 publikuje Rómsko–maďarský–anglický slovník J. Vekerdi. Podáva prehľad o štyroch základných dialektoch v Maďarsku. Každý výraz je v slovníku uvedený toľkokrát, koľko má fonetických podôb. Frazeológia

a kontextové príklady sa vyskytujú len v obmedzenej miere. Príloha obsahuje maďarský a anglický register.

Rómsky básnik Choli J. Daróczi zostavil stručný slovník vlastného dialektu (lovárskeho) v roku 1984 (111 strán).

Juhoslovanský romista prof. Rade Uhlík publikoval v roku 1983 srbochorvátsko–romsko–anglický slovník (437 strán). Pri každom srbochorvátskom výraze je uvedený rad „horizontálnych synonym“ - z rôznych gurbetských dialektov, ktoré sa postupne zovšeobecňujú do štandardnej podoby používanej v literatúre, rozhlase, v televízii.

Za zmienku stojí obsiahly slovník ruského Róma – kalderaša docenta R. Demetera Rómsko (kalderaško)–ruský slovník. V ňom autor množstvom príkladov ozrejmúje nielen odlišné významy slova, ale aj ich sociálno–kultúrne zázemie.

MEDZINÁRODNÝ MODEL RÓMSKEHO PRAVOPISU

Z celkom 21 bodov prijatého dokumentu z roku 1990 uvádzame niekoľko, ktoré majú význam pre prepis slovenskej rómčiny:

1. Spoločný pravopis vychádza z latinskej abecedy, používa však navyše niekoľko špeciálnych znakov.
2. Každá graféma a každé diakritické znamienko má len jednu funkciu (čo však neznamená, že sa vo všetkých dialektoch vyslovuje rovnako).
3. Samohlások je 5 (rovnako ako aj v slovenskej rómčine) a nevyznačuje sa na nich slabičná dĺžka.
Prízvuk sa vyznačuje pomocou diakritického znamienka (gravis – obrátenej čiarky), ibaže len vtedy, ak je na inom mieste než na poslednej slabike.
4. Tzv. prejotizácia (mäkčenie predchádzajúcich spoluhlások) sa vyznačuje oblúčikom (tzv. čiriklo) nad samohláskami, čo zodpovedá českému ě: **e romňi** , **la pheňä**, **bikendõ m**, **ustël**, **terdüv**.
5. Spoločný pravopis má len jedno l (nerozlišuje teda stredo- a východoslovenské l – ľ).
6. Hlásku, ktorú v slovenskej rómčine zapisujeme ako ch, sa v medzinárodnej rómčine vyznačuje písmenom x.
7. Hláska, ktorú v slovenskej rómčine zapisujeme ako dž, sa v spoločnej rómčine vyznačuje znakom 3.
8. V niektorých dialektoch rómčiny existuje dvojité r: jedno sa obvykle vyslovuje ako „české“ r, druhé ako zdvojené, alebo aspoň zvýraznené (tzv. silné španielske rr). Niekedy sa vyslovuje akoby s aspiráciou: rh alebo ako „francúzske“ ráčkované r. V týchto dialektoch sa tento sa tento protiklad zapisuje ako r – rr. (v dialekte slovenskej rómčiny sa väčšinou vyslovuje ako jediné r a preto sa pri prepise zvyčajne uspokojíme s len s jedným r).
9. Aspirované hlásky čh, kh, ph, th sa píše rovnako ako v slovenskej rómčine.
10. Hlásky, ktoré v slovenskej rómčine zapisujeme ako, č, š, ž, čh sa v medzinárodnom pravopise zapisujú podobne, no namiesto háčikov sa nad písmenami píše čiarky: ć, ś, ź,ćh.
11. Okrem toho sa zavádzajú ďalšie tri znaky (tzv. archigrafémy): θ, q, ç , ktorými sa označujú prvé hlásky pádových koncoviek, ktoré sa ustálili v rôznych dialektoch rôzneho hláskového vývoja a ktoré – podľa názoru autorov pravopisu – vo fonetickej podobe pritom neľahčujú vzájomnú zrozumiteľnosť medzi jednotlivými dialektami. Ich jednotný zápis by mal byť aspoň v grafickej podobe vzájomnú zrozumiteľnosť posilniť:
θ – nahradzuje hlásky: d (po nepriamom kmeni zakončenom na –n) a t (po nepriamom kmeni zakončenom na inú hlásku) v koncovkách lokálu a ablatívu (*pre lenθe*, *pre tuθe*, *pre lesθe*, *manθar*, *tuθar*, *lesθar*,)

q – nahradzuje hlásky: *g* (po nepriamom kmeni zakončenom na -n) a *k* (po nepriamom kmeni zakončenom inou hláskou) v koncovkách datívu a genitívu: *manqe, tuqe, lesqe, le phralenqe, la romñaqe, pesqero*,

ç – nahradzuje hlásky: *c* (po nepriamom kmeni zakončenom na -n) a *h* (po nepriamom kmeni zakončenom inou hláskou) v koncovkách inštrumentálu: (*mança, tuça, leça, le dandença, le phralença*).

12. Vo vokatívne sa píše pred poslednou slabikou jeho koncoviek (tak trochu kurióznym spôsobom) výkričník: *phral!a, kirve!a, daj!e, miri!e, čhava!le, Roma!le*.

13. U predložiek, ktoré sa spájajú s členmi a ukazovacími zámenami do jedného fonetického celku (vyslovujú sa ako jedno slovo), sa toto spojenie vyznačuje spojovníkom (bez ohľadu na to, či ide o predložku zakončenú na samohlásku -e, ktorá v takom prípade pravidelne odpadá, alebo o predložku zakončenú na spoluhlásku): *andr-o kher, pr-odi phuv, k-o phral, paš-oda skamind, pal-e daj*.

V Rumunsku bola spoločná abeceda a zásady pravopisu prijaté ako oficiálna pravopisná norma rómčiny. Taktiež v Maďarsku sa k tejto forme pravopisu priklonilo nakladateľstvo **Rromano kher** a používa ju v mesačníku **Amaro drom**. Vo Francúzsku sa ňou zapisujú všetky rómske texty využívané pri výučbe rómskeho jazyka na **Inštitúte orientálnych jazykov a kultúr** v Paríži. V Španielsku sa takto zapisujú rómske texty v novinách **Nevipen a Čacípen**, v Taliansku v časopise **Thém Romano** – vzdávanom rovnomenou asociáciou, ktorá od roku 1994 organizuje v Laciane tiež medzinárodnú literárnu a umeleckú súťaž **Rromano Sundal**. V poslednom období sa týmto pravopisom píše aj dokumenty vydané Radou Európy a Európskou úniou.

POMENOVANIA RÓMOV

Nerómske obyvateľstvo jednotlivých krajín dáva Rómom rôzne pomenovania. Tí, ktorí sú ich nositeľmi, ich považujú za nepresné a skreslené. Pomenovanie sa môže viazať na predpokladaný pôvod alebo krátkodobý pohľad na cigánske dejiny. Zoberme si príklad skupiny „*Bohémiens*“ vo Francúzsku. Je to názov, ktorý im udelilo majoritné obyvateľstvo a zodpovedá skutočnosti, že mali odporúčanie od českého kráľa. Alebo pomenovanie *Húngaros* v Španielsku predpokladá maďarský pôvod. Taký je príklad etnonymov odvodených od slova „Egypt’ania“ – **Gitanos, Gypsies, Gitans, Yieftos, Giftos, Yifti**, ktoré sa veľmi často používajú. Jeden a ten istý etnonym sa môže používať na označenie niekoľkých skupín s rozdielnou kultúrou. V Grécku (prvej európskej krajine, na územie ktorej vstúpili Rómovia) došlo k zámene pomenovania *Atsiganos* (podľa hory Athos) – ľudí zlej povesti, nevercov - ktoré prevzali kočovníci prichádzajúci z Indie a šírili ich meno po celom svete.

Tak sa stal názov Cigáni bezpochyby najrozšírenejší: **Zigeuner, Zigojnere, Sigöyner, Tsiganes, Zingaros, Zigenare, Tsigáni, Zingari, Tigan, Tsignos, Cingene, Cigány, Cikán** atď. K pejoratívnej zámene došlo i u skupín, ktoré boli nesprávne považované za tulákov a dávali im znevažujúce názvy: **Vaganten, Vagabunden, Kilinghiros, Koulofos**.

Sú však i také pomenovania, ktoré majú svoje korene v cigánskej terminológii: **Manuši, Romani – chals, Didikais, Romanichels**, ku ktorým sa pripája množstvo lokálnych a dialektových výrazov.

Samotné etnonymy, používané vo všeobecnosti pre odlišné populácie, predstavujú jemné odchýlky: tak v Španielsku najviac užívané pomenovanie **Gitanos** nahradzujú etnonymom **Hungaros**, aby vyjadrili skutočnosť, že skupiny prišli v „druhej vystaňovaleckej vlne“. Ak v severnom Taliansku dlho usadené skupiny nazývajú **Zingari a Giostrai**, emigranti prvej polovice 20. storočia sú **Zingari montenegrini** a vystaňovalci poslednej vlny z Juhoslávie sú **Nomádi slavi**.

Popri týchto názvoch treba spomenúť ešte administratívne pomenovania, ktoré majú opisný charakter: **Tinkers** v Írsku sa stávajú **Itinérants** vo Francúzsku, **Tsiganes a Voyageurs** sa stávajú osoby kočovného pôvodu alebo **Gens du Voyage**.

Endoetnonymy, ktoré používajú Cigáni a kočovníci sami pre seba, sú iba zriedkovo tie isté ako etnonymy majoritného obyvateľstva na označenie ich spoločenstiev. Cigáni sa často nazývajú **Rómovia, Manušovia, Sinti/Sinte** alebo **Kalé** v rôznych obmenách. Napríklad v Anglicku, vo Walese a na severe Írska používa asimilovaná skupina Cigánov pre seba i ostatných Cigánov pomenovanie **Travellers** (cestujúci, putujúci), ale keď hovoria iba o sebe, nazývajú sa **Romanichals**. Tí, či žijú na severe Walesu, sa volajú **Kalé**. Niekedy si anglickí

a waleskí Rómovia prepožičiavajú názov **Gypsies**, súčasne považovaný za pejoratívny výraz, ale rehabilitovaný vývojom rómskych inštitúcií.

Aj v iných krajinách sa v politickej terminológii prevzal užívaný názov **Cigáni**, **Gypsies**. Kočovníci v Nórsku používajú endoetnonym *Reisende*, časť španielskych Rómov **Mercheros** a v Írsku **Travellers**, niekedy **Pav**, **Pavy**, **Mincéir**. Štruktúra sociálnych organizácií poukazuje na to, že každá zo skupín sa delí na veľký počet podskupín.

MOŽNOSTI ŠTANDARDIZÁCIE RÓMSKEHO JAZYKA

V súčasnosti sa na Slovensku čoraz častejšie dostáva do popredia potreba kodifikácie rómskeho jazyka. Najsamprv však musíme tento udomácnený pojem trochu poopraviť. V zásade sa jazyk nedá kodifikovať ale štandardizovať. Kodifikovať možno len pravopis, a to len do tej doby, dokým si vývoj nevynúti ďalšie zmeny.

V masovokomunikačných prostriedkoch neustále rezonujú tvrdenia o kodifikácii rómčiny z roku 1971. Ide však o nepresnú interpretáciu faktu, keďže v tom čase Zväz Cigánov – Rómov prijal len isté normy rómskeho pravopisu - doteraz používané v Čechách a na Slovensku.

V súvislosti s rómskym jazykom sa objavuje celá séria otázok: Sú dialekty rómčiny, ktorými sa dnes vo svete komunikuje skutočne iba dialektami jedného jazyka alebo ide o rodinu príbuzných jazykov? Ktorý z týchto jazykov alebo dialektov rómčiny je všeobecne najzrozumiteľnejší? Ktorý z nich možno považovať za reprezentatívny? Ktorý z nich zvoliť ako jednací na dôležitých medzinárodných konferenciách? Do ktorého jazyka je potrebné prekladať dôležité medzinárodné dokumenty?

Veľké úsilie zmapovať rómske dialekty a vytvoriť vhodnú abecedu rómčiny, vynaložil rómsky filológ, lingvista a etnosociológ Vania de Gila-Kochanowski, ktorý sa otázkou spoločného rómskeho jazyka zaoberal už od roku 1949.

Konkrétnejšiu podobu však táto myšlienka získala až na I. medzinárodnom kongrese v Londýne v roku 1971. Na ňom sa delegáti zhodli na zásade, že žiadny dialekt rómčiny nie je lepší než iný a že je treba vytvoriť taký spoločný jazyk, ktorý by slúžil ku komunikácii na medzinárodnej úrovni a bol jazykom medzinárodných dokumentov a publikácií.

Potom sa iniciatívy ujali rómski i nerómski lingvisti. Už spomínaný Vania de Gila-Kochanowski, ktorý riadil Lingvistickú komisiu na 2. Svetovom rómskom kongrese v Ženeve v roku 1971, prišiel s návrhom nahradzovať v jednotlivých dialektoch rómčiny **„bežné slová z kontaktných jazykoch slovami zo sanskrtu, ktoré sú obsiahnuté v slovnej zásobe hindčiny“** a slová patriace do **„modernej slovnej zásoby a odbornej terminológie slovami medzinárodnými, t. j. slovami príbuzným románskym jazykom a angličtine.“**

Aj keď bol tento návrh na kongrese jednohlasne podporený, v nasledujúcich rokoch sa do praxe nedostal.

V ďalšej etape prebral iniciatívu francúzsky lingvista Marcel Courthiade, ktorý na základe svojich dialektologických výskumov realizovaných v teréne (predovšetkým na Balkáne) rozdelil dialekty či jazyky Rómov do 3 vrstiev:

1. Súbor dialektov rómčiny v pravom slova zmysle, ktorými komunikuje prevažná väčšina Rómov vo svete a ktoré sú si navzájom v zásade zrozumiteľné.

2. Silno germanizované sinto – manušké dialekty, ktoré sú iným rómskym skupinám málo zrozumiteľné.
3. Rómske etnolekty iných jazykov (napr. angličtiny, španielčiny, rumunčiny), ktoré – aj keď obsahujú lexikálne prvky rómčiny – sú iným skupinám Rómov úplne nezrozumiteľné

Táto dialektologická analýza bola prednesená na medzinárodných sympóziách organizovaných IRU v roku 1986 v Sarajeve a v Paríži a vyústila k rozhodnutiu otvoriť už zmienenú štandardizáciu rómčiny.

Diskusia na túto tému pokračovala a vyvrcholila na zasadaní Jazykovednej komisie IRU na IV. Medzinárodnom kongrese IRU vo Varšave v apríli 1990. Komisia predložila delegátom dva dokumenty. Prvý niesol názov I Rromani alfabetu – Abeceda spoločného rómskeho jazyka a v 21 bodoch načrtol pravopisné pravidlá pre zápis všetkých dialektov rómčiny. Podpísali sa pod ňou 17 rómskych osobností z radov lingvistov (napr. R. Djurič, I. Hancock, L. Čerenkov, M. Courthiade, A. Daróczi, A. Joshi atď.).

8. apríla 1990 bol dokument na plenárnom zasadnutí prijatý a odporúčaný na desaťročné skúšobné obdobie – ako spoločná písomná norma pre zápis všetkých rómskych dialektov. Nevzťahuje sa na 2. a 3. vrstvu Courthiadovho delenia rómskych dialektov a jazykov, t. j. dialekty v Nemecku, Francúzsku a severnom Taliansku a na etnolekty, ktorými hovoria Rómovia v Španielsku, Anglicku, niektorí Rómovia v Škandinávii, Rumunsku a Arménii.

Cieľom spoločného pravopisu je zjednotenie rôznych písomných foriem, ktoré by však umožňovalo čítanie podľa fonetických zásad vlastného dialektu. Všeobecnou zásadou tohto spoločného pravopisu je: Píš ako píšu všetci, hovor ako sám hovoríš.

V Českej republike a na Slovensku sa však medzinárodný pravopis používa zatiaľ veľmi ojedinele. Je však otázne, či sa bude častejšie uplatňovať vo vzdialenej budúcnosti, nakoľko sa ani spomínaný „československý pravopis“ z roku 1971 náležite nedodržiava (napr. v rómskych periodikách, umeleckej či pedagogickej literatúre).

PREHĽAD NAJVÝZNAMNEJŠÍCH AUTOROV RÓMSKEJ LITERATÚRY

Elena Lacková

Narodila sa 22. 3. 1921 v rómskej osade vo Veľkom Šariši, okres Prešov. Patrí medzi prvých osvetových rómskych pracovníkov, ktorí od konca druhej svetovej vojny šíрили medzi verejnosťou rómsku kultúru. Za druhej svetovej vojny zažila autorka, vtedy mladá matka, drastickú nacistickú perzekúciu: v osade, kde bývala, gardisti zapálili Rómom strechy nad hlavami. Pri útoku jej zahynulo jedno z malých detí. Tento zážitok vylíčila v hre „**Horiaci cigánsky tábor**“ (1945), ktorú v roku 1946 nacvičila so skupinou rómskych chlapcov a dievčat. V rokoch 1949 – 1951 pracovala ako kultúrna inšpektorka na Krajskom národnom výbore v Prešove. Od roku 1961 dočasne pracovala v Ústí nad Labem v Kulturním středisku. V rokoch 1969 – 1973 bola Elene Lacková intenzívne zapojená do činnosti vtedajšieho Zväzu Cigánov – Rómov, ktorý bol neskôr v dobe „normalizácie“ násilne rozpustený. V roku 1970 Lacková úspešne dokončuje vysokoškolské štúdium na Karlovej univerzite v Prahe.

V roku 1980 odchádza do dôchodku a po mnohých rokoch sa vracia k literárnej tvorbe. Píše po rómsky, ale pretože publikácie v rómčine nemajú takmer žiadnu publikačnú šancu, píše aj po slovensky.

V roku 1985 odvysielal Československý rozhlas v českom preklade jej po rómsky napísanú hru **Žužika**, ktorá získala ocenenia aj v prestížnej celoštátnej súťaži Prix Bohemia.

V roku 1992 vyšiel vo Východoslovenskom nakladateľstve v Košiciach dvojjazyčný výber z jej rozprávkovej tvorby **Rómske rozprávky – Romane paramisa**. Ten predstavuje v bibliografii rómskej rozprávky na Slovensku jedno z najdôležitejších miest.

Od roku 1990 predsedala Kultúrnemu združeniu Rómov na Slovensku. Pravidelne publikuje v rómskom periodiku Romano nevo ľil (Rómsky nový list).

V roku 1997 jej vychádza kniha Narodila som sa pod šťastnou hviezdou.

Po ťažkej a dlhotrvajúcej chorobe zomiera v Prešove v roku 2002.

Dezider Banga

Narodil sa 24. 8. 1939 v Hradišti pri Lučenci. Už ako študent prejavil svoj literárny talent publikovaním svojej tvorby časopise Kultúrny život a Mladá tvorba najmä reportážami zo života Rómov.

V roku 1963 mu vyšla jeho prvá zbierka **Pieseň nad vetrom** (umelecké preklady rómskych ľudových piesní. V roku 1967 vychádza jeho významná básnická zbierka **Záružlie a lekno**, v ktorej sa umeleckými prostriedkami vracia do svojho detstva. V roku 1970 vydal zbierku rómskych ľudových rozprávok **Čierny**

vlas, v ktorej zúročil svoju zberateľskú činnosť. Je v nej 13 rozprávok a môžeme ich zaradiť do kategórie vitejzika paramisa (hrdinské príbehy). Rómski hrdinovia sú zjavne z rôznych rómskych skupín: Niektorí kočujú, niektorí žijú v chudobnom domčeku medzi ostatnými Rómami, živia sa ako muzikanti, kováči, uhliari, priekupníci koní a pod. Hrdinami sú ako prostí muži a ženy, tak aj jedinci obdarení nadprirodzenými silami či výnimočným nadaním.

Od roku 1969 pôsobil v Československej televízii v Košiciach ako dramaturg. Tu pripravil mnohé televízne diela s rómskou tematikou: Piesne na kolesách, televízne hry Epaš, Večerníčky pre deti. V roku 1970 získal cenu vydavateľstva smena za zbierku básní **Rozhovory s nocou**. V roku 1982 získal cenu vydavateľstva Slovenský spisovateľ za zbierku **Horiaca višňa**. Od roku 1979 pracoval Dezider Banga v redakcii časopisu Nová cesta ako šéfredaktor.

V roku 1990 založil kultúrnu organizáciu Romaňi kultura. Pod jeho vedením vychádzali časopis Roma (1990) a detský mesačník Luluďi (1992), ktorý vychádza aj dodnes.

V roku 1993 prispieva do oblasti pedagogickej literatúry pre deti a zostavuje **Rómsky šlabikár** (Romano hangoro) a **Rómsku čítanku** (Romani genibarica). Pre rozvíjanie výtvarných zručností rómskych žiakov vydáva rómsku maľovanku **Farbindi genibarica**.

V roku 1992 zostavuje jedno z ojedinelých diel rómskej rozprávky Antológia rómskej rozprávky. Predstavuje tu rómskych autorov a ich diela (básne, rozprávky...). V tom istom roku vydáva vrchol svojej lyrickej tvorby pod názvom Lyrika.

Kultúrou rómskeho etnika sa Dezider Banga zaoberá nepretržite od roku 1959 až po súčasnosť.

Milena Hübschmannová

Narodila sa 10. 6. 1933 v Prahe. V roku 1956 ukončila FFUK v Prahe – odbor jazykov hindského, bengálskeho a urdského. Práve jazyk Hindov ju priviedol k rómčine pre veľkú príbuznosť oboch jazykov. Veľa cestovala a spoznávala Rómov priamo v ich pravlasti v Indii (1959, 1969, 1990). Vydaním učebníc rómskeho jazyka a gramatiky **Základov romštiny** (1974) a **Cikánštiny** (1975) si získavala uznanie celosvetovej lingvistiky. Ďalšiu publikáciu **Romsko–český a česko romský slovník** (1990) zostavila s ďalšou významnou českou lingvistkou Hanou Šebkovou a predstavuje to najkvalitnejšie, čo sa pre rómsky jazyk v Československu vytvorilo.

Veľmi zaujímavá je jej zberateľská činnosť. V roku 1973 preložila z rómčiny 71 rómskych rozprávok a vydala pod názvom **Romské pohádky**. Túto zbierku zaraďujeme do klenotnice najkrajších rómskych ľudových rozprávok. Ich najväčší

význam spočíva v zachytení autentického rozprávkového folklóru Rómov žijúcich v Čechách a na Slovensku.

V roku 1993 vydáva dielo **Šaj pes dovakeras** (Môžeme sa dohovoriť). Ide o ojedinelé dielo tak v československej ako aj svetovej literatúre a to nielen pre svoju prenikavú analýzu sociokultúrnych odlišností Rómov a neRómov, ale predovšetkým obrovským entuziazmom autorky a jej viery v možnosť dorozumieť sa medzi ľuďmi rôznych rás, národov a etník.

József Ravasz

Rómsky spisovateľ, básnik, publicista. Narodil sa 23. 11. 1949 v dedinke Opatovský Sokolec v okrese Dunajská Streda.

Tvoriť začal ako študent Gymnázia v dunajskej Strede. V roku 1965 debutoval zbierkou básní **Skúšobná cesta**. Je autorom mnohých rómskych rozprávok pre 8 – 10 ročné deti. Ako posledná vyšla trojjazyčná knižka **Domček v srdci** (Jileskero kheroro) (1992). Táto útlá knižka má 7 rozprávok, pričom rómska verzia je písaná v lovárskom dialekte (preklad Rostás-Farkas György). Knižka je bohato ilustrovaná. V rozprávkach môžeme postrehnúť niekoľko motívov: lásku Rómov k prírode, múdrosť Rómov, ospevovanie krásy rómčiny ale aj vzťah k vzdelaniu. V týchto novodobých rozprávkach sa odrážajú prvky tradičnej orálnej slovesnosti. Rómstvo je v týchto rozprávkach nositeľom kladných rysov ako napr. dobrosrdečnosť, múdrosť, štedrosť. Cieľom autorov bolo aj mimo iného posilniť sebavedomie mladých rómskych čitateľov. Zároveň aj prostredníctvom rozprávok nabáda rómske deti k tomu, aby sa pilne vzdelávali, pretože si uvedomuje, že jedine pomocou vzdelania môžu Rómovia dosiahnuť rovnoprávnosť v majoritnom nerómskom prostredí.

Ravasz dlhodobo pôsobil ako redaktor časopisu Roma, kde publikoval v maďarčine a rómčine básne a rozprávky

V súčasnosti (2003) ako čerstvý absolvent magisterského štúdia *Sociálna práca so zameraním na rómske spoločenstvo*, ktoré absolvoval na katedre rómskej kultúry v Nitre, sa i naďalej podieľa na kultúrnom a vzdelanostnom raste rómskeho etnika na Slovensku.

Ján Berky –Ľuborecký

Narodil sa vo Zvolene. Je aktívnym spolupracovníkom katedry rómskej kultúry v Nitre. Svoje literárne práce publikuje v časopisoch, zborníkoch, ale aj televízii.

Rozprávkový svet Ján Berkyho vyviera z čírej, úprimnej rómskosti, neskalenými negatívnymi civilizačnými vplyvmi. Rómske spoločenstvo predstavuje čitateľovi v jeho prastarých dimenziách, spätých s prírodou, rómskou rodinou

múdrosťou a s pozitívnymi ľudskými vlastnosťami a vzťahmi ako vo vnútri spoločenstva tak aj navonok.

Vo svojich literárnych prácach často žartovne ukazuje na tie vlastnosti Rómov, ktoré ich vedú k životným neúspechom. Autor vo svojich prácach – básničkách pre deti, poviedkach a rozprávkach široko prekračuje časový a etnický rozmer a vžíva sa hlboko do psychológie dnešných rómskych detí.

Svoje rozprávky publikoval vo veľkom zborníku vydanom v roku 1991, ktorý vyšiel pod názvom **Rómska matka** spolu s ďalšími autormi – pedagógmi Katedry rómskej kultúry v Nitre. Okrem toho niekoľko rozprávok ponúka aj v ďalšom zborníku **Antológia rómskej rozprávky**. Môžeme tu nájsť klasické Berkyho diela ako napr. **Čary a láska, Rašaňi, Punči a Samko** atď.

V roku 1994 vydáva veľkú farebnú ilustrovanú knihu rozprávok **Sny o šťastí**. Je v nej osem rozprávok, pričom príbehy si nie sú žánrovo príbuzné a zdá sa, že autor pri zostavovaní knihy použil metódu náhodného výberu. Rozprávacím jazykom je slovenčina, ale do textu jednotlivých rozprávok je vždy včlenených niekoľko pasáží v rómčine, ktoré autor nezabúda uviesť aj v slovenčine. Zbierka prináša veľa zaujímavých informácií o živote, tradíciách a hodnotách Rómov. Ján Berky žije v súčasnosti v Bratislave.

Ďalší autori (zberatelia) rómskej prózy

Tera Fabiánová

Sar me phiravas andre škola (Ako som chodila do školy, 1992) – táto útlá knižka je autobiografickým rozprávaním Tery Fabiánovej, ktorej publikačná tvorba zaznamenáva vôbec prvú vlnu po rómsky písanej literatúry u nás. Rozsahom nevelký príbeh (23 strán rómsko – českého textu), ktorý sa odohráva na Slovensku v 30. rokoch zachytáva začiatky školskej dochádzky malého dievčatka. Bystré dieťa, trpené a prehlíadané, naberá poznatky a lapá informácie z učebného procesu z nevýhodnej pozície poslednej lavice. Triedi si ich a ukladá v myslí a osvojuje si dar ďalšej komunikačnej schopnosti – schopnosti písomného prejavu, v rokoch zrelosti rozvinutej do charakteristického literárneho výrazu. Aj keď ústredná dejová línia je vyhradená školským zážitkom, dej miestami odbočuje aj do rómskej osady. Sú to nezbedné príhody, čitateľa však privádzajú k informáciám vysokej etnografickej hodnoty.

Rudlová Helena

Cikánský smích (1964) – Autorka knihy začala svoje rozprávky zbierať ešte v roku 1958, keď sa stala členkou komisie, v kompetencii ktorej bola „starostlivosť o deti cigánskeho pôvodu“. Tento rok sa stal smutným medzníkom v živote olašských Rómov, pretože znamenal koniec kočovania u nás. Zbierka je jedna

z mála z tých, v ktorých sú zaznamenané rozprávky aj z prostredia olašských Rómov. Autorka v rozprávkach postrehla, že Rómovia medzi rozprávkovou a nerozprávkovou skutočnosťou miestami nepoznajú rozdiel. Magickosť reality hrá v ich prežívaní dôležitejšiu úlohu, než u nerómskych rozprávok a hranice skutočného a neskutočného sa stierajú nielen v ich rozprávkach, ale aj v ich živote. Knihu, ktorá určite stojí za pozornosť, uzatvára krátky slovník olašských výrazov a slovíčok s prekladom do češtiny.

Voříšková Marie

Zpívající housle (Cikánské pohádky, 1957) – Knižka má 18 rozprávok, ktoré však nie sú autentickým rómskym folklórom, aj keď sa autorka skutočne opierala o pôvodný zdroj. Rómske mená sú často zapisované foneticky (Kalo dant – Čierny zub, Štárja-khengero – Štvoroký). V niektorých rozprávkach sa skutočne objavujú rómske povery spojené s narodením dieťaťa („O krásné čarodějce“), v rozprávke „Lavuta“ je úryvok piesne z východoslovenského dialektu a v rozprávke „Chytrý Zamur“ je pôvod tohto mena vysvetlený takto: „...“protože jse dostal živý z věže, do které ho dali zazdíť, nebo – jak říkají cikáni – zamurovat“.

Východoslovenskí Rómovia poskytovali materiál autorke v rómčine, ale tá ich publikovala v slovenskom jazyku. Autorka „Zpívajících huslí“ si však nekládla žiadne obmedzenia a jej snaha rozprávky „vylepšiť“ sa jej podarila dokonale.

Rusenko Arnošt

Trin pheňa (Tri sestry, 1992) – dielo obsahuje tri rozprávky: titulú Trin pheňa, Sar pes o Rom dovakerďa le kraliha (Ako sa Róm dohodovil s kráľom) a Sar o Pištas pomožind'a le khameske (Ako Pišta pomohol slnku). Rozprávky nevybočujú z tradície folklóru. Je zaujímavé, že aj keď sa autor opiera o ľudový základ rozprávky, ďalej sám tvorí a rozvíja dej. Ide o úspešný pokus novej umelej rozprávky.

Červeňák Štefan

Romaňi čhajori the beng (Rómske dievča a čert, 1992) – rozprávanie o chudobnej rómskej rodine, kde rozprávačom je otec. Samotný hrdina rozprávky (dievča) preberá rozprávačské prvky svojho otca. Autor sa veľmi elegantne odpútava od folklórnej rozprávky smerom k modernej literatúre.

Demeterová Helena

Rom ke Romeste drom arakhel (Róm k Rómovi cestu nájde, 1994) – Podobne ako v rozprávke Soske hin d'ives the rat (Prečo je deň a noc, 1992) – uvedenej v Antológii rómskej rozprávky, aj táto dvojjazyčná kniha Heleny Demeterovej (rodáčke z Bukovca, okr. Bardejov, nar. 24. 6. 1940, od 6 rokov žijúca

v Prahe) osciluje medzi folklórnym a umelým pólom. V knihe nájdeme ako klasickú rozprávku alebo príbeh priamo vyrastajúci z rozprávačskej tradície autorky, tak aj zápisy snov, ktoré niekedy smerujú k posolstvám, ktoré navodzujú úplne inú komunikačnú situáciu než folklórne rozprávačstvo.

Autori rómskej poézie

Patočková Katarína

Narodená 15. 10. 1971 v Trnave. S poéziou Kataríny Patočkovej sa čitatelia mohli stretnúť v časopisoch, ale i v rozhlase. Publikovala v siedmych zborníkoch a v knihe Ahoj, svet!

Jej prvý debut predstavuje niekoľko cyklov básní v súbore literárnych textov katedry rómskej kultúry v Nitre **Romani daj** (Rómska matka, 1991). Svoju plodnú literárnu tvorbu postupne obohacovala ďalšou básnickou zbierkou **Som Cigánka** (1992) a o rok neskôr vyzrejšie dielo **Som Cigánka II.**

V obidvoch prácach si podľa uznávaných literárnych kritikov autorka počína suverénne a jej profesionalita má vysoký štandard. Završením jej úsilia poetky je nepochybne ďalšia zbierka, tentoraz ľúbostnej poézie **Najradšej t'a mám v posteli** (1994).

Autorka (aj keď spomedzi mladých rómskych autorov dosť osihotená) má všetky predpoklady stavať ďalšie stavebné kamene kvalitnej rómskej poézie a dávať tým inšpiráciu ďalším nádejným rómskym autorom.

Autori rómskej prózy

Bohuslava Vargová

Literátka Bohuslava Vargová (1953) sa tematike rómskej literatúry intenzívne venovala predovšetkým počas svojho pôsobenia na Katedre rómskej kultúry v Nitre, kde pôsobila ako asistentka. Je autorkou detského leporela **Je to tak alebo tak**, ktoré vydala v osemdesiatych rokoch. Ako poetka lásky vydala básnickú zbierku **Anjel stratil perie** (1989). V literárnych textoch **Rómska matka** (1991) už publikuje svoju prvú novelu **Ako sa stať dievčaťom**, ktorá pozostáva z poviedok v určitej dejovej línii, sleduje vývoj rómskeho dievčatka (v interakcii s rodinným, školským a iným prostredím) a vyznačuje sa svojším humorom. Súčasťou textov sú hravé a svieže vyčítanky, básničky pre rómske deti s roztomilými karikatúrami s názvom **Rómčatá a Rómčence**.

Seman Karol

Karol Seman (1940) - známy pedagóg na Katedre rómskej kultúry v Nitre, kde sa intenzívne venoval literárnej tvorbe. Je autorom prvého rómskeho románu **Rómsky učiteľ**, ktorý je publikovaný v textoch Katedry rómskej kultúry v Nitre **Romani daj** (Rómska matka, 1991). Dielo len potvrdzuje jeho literárnu vyzrelosť

a patrí ku klasike rómskej prózy. Okrem toho je autorom mnohých odborných literárnych príspevkov v nespočetnom množstve zborníkov či recenzií. Spolu s Bohuslavou Vargovou je spoluautorom vysokoškolských učebných textov **Romňi** (1994), v ktorých skúma postavenie rómskej ženy v literatúre.

Bibliografia

Literatúra pre deti a mládež

- Banga a kol.: Antológia rómskej rozprávky, Bratislava: Goldpress, 1992.
Banga, D.: Čierny vlas, Košice, Východoslovenské vydavateľstvo, 1969.
Berky, J.: Sny o šťastí, Štúdio –dd-, Bratislava 1994.
Červeňák, Š.: Romaňi čhajori the beng. Praha: Romaňi čhib, 1992.
Demeterová, H. le Rapačiskeri: Rom ke Romeste drom arakhel/Rom k Romovi cestu najde. (paramisa the sune/povídky a sny). Praha: Romaňi čhib: 1994.
Fabiánová, T.: Sar me phiravas andre škola – jak jsem chodila do školy, nakl. UDO České Budějovice se Společenstvím Romů na Moravě, 1992.
Fabiánová, T. – Hübschmannová, M.: Čavargoš – Tulák (romská pohádka), Praha: Apeiron, 1991.
Hodáčová, L.: Král bydlí za rohem. Cikánské pohádky vypravuje... Praha: Albatros, 1973.
Húževka, M.: Čarokrásna Ruca. Cigánske rozprávky, Bratislava: Mladé letá, 1979.
Hübschmannová, M.: Rómské pohádky. Praha: Fortuna, 1999.
Lacková, E.: Rómske rozprávky – Romane paramisa, Košice, východoslovenské vydavateľstvo, 1992.
Ravasz, J.: Jileskero kheroro - Domček v srdci, Romani kultura, Bratislava, 1992.
Rudlová, H.: Cikánský smích. Východočeské nakladatelství, Havlíčkov Brod, 1964.
Rusenko, A.: Trin pheňa./Tři sestry. Praha: Romaňi čhib, 1992.
Voříšková, M.: Cikánské pohádky. Pro dospívající mládež a dospělé. Praha: Mladá fronta, 1959.
Voříšková, M.: Zpívající housle (cikánské pohádky), Práce, Praha, 1969.

Poézia

- Banga, D.: Lyrika. Bratislava: Mikromex, 1992.
Hivešová - Šilanová, D.: Cigánske leto. Bratislava: Smena, 1989.
Mihálik, V.: Cigánske piesne. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1980.
Patočková, K.: Som Cigánka. Bratislava: Mikromex, 1992.
Patočková, K.: Som Cigánka II. Bratislava: Odkaz, 1993.
Patočková, K.: Najradšej ťa mám v posteli, Bratislava: štúdio –dd-, 1995.

Próza pre deti a mládež

- Červeňáková - Lalíková, H.: Bez lásky. Bratislava, MK SR , 2001.

Červeňáková, H.: Trnité kroky, Rožňava: KVO Roma Gemer, 1997.

Dávidová, E.: Bez kolíb a šiatrov. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1965.

De Cervantes Saavedra, M.: Príkladné novely. Bratislava: Tatran, 1972.

Dzvoník, E.: Slepá jaskyňa. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1977.

Gorkij, M.: Makar Čudra. O neopätovanej láske. Mesto žltého diabla a iné. Bratislava: Tatran, 1986.

Hugo, V.: Chrám matky Božej v Paríži. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1965.

Hübschmannová, M.: Amari abeceda, Naša abeceda. Bratislava: Goldpress, MŠ SR 1995.

Hübschmannová, M.: Šaj pes dovakeras – Můžeme se domluvit. PF UP Olomouc, Olomouc, 1993.

Hübschmannová, M.: Moudrá slova starých Romu, Praha: Apeiron, 1991.

Kalný, S.: Cigánsky smiech a plač. Bratislava: Osveta, 1960.

Lacková, E.: Cigánsky tábor. Bratislava: SDLZ, 1956.

Lacková, E.: Žužika. Rozhlasová hra. Praha, Československý rozhlas, HRLDV 1987.

Podgorec, V.: Biely Cigánik. Bratislava: Mladé letá, 1970.

Puškin, A.S.: Cygany. Moskva, Goslitizdat, 1975.

Rómska tematika v literárnej a umeleckej reflexii. Bratislava, Mikromex 1992 (Autori: Seman, K., Vargová, B., Plutko, P., Liba, P., Knotek, Š., Marušiak, O., Lacková, E., Škodáček, J., Zeman, V. atď)

Seman, K. a kol.: Romani daj/Rómska matka. Nitra: Pedagogická fakulta, 1991.

Seman, K.: Rómsky učiteľ. Nitra: Pedagogická fakulta, 1991.

Ťažký, L.: Dvanásť zlatých monarchov. Bratislava: Práca, 1992.

Vargová, B.: Rómčatá a Rómčence a ako sa stať dievčaťom. Bratislava: Odkaz, 1992.

Vargová, B. - Seman, K.: Romni. Rómska žena v literatúre. Nitra: PF, 1992.

Zelinová, H.: Jakubko. Bratislava: Mladé letá, 1978.

LITERATÚRA

- M. Hübschmannová – H. Šebková – A. Žigová: Romsko – český a česko – romský slovník, SPN: Praha, 1991.
- Bulletin Múzea rómskej kultúry v Brne č. 4/1995.
- Samuel Augustíni ab Hortis: Cigáni v Uhorsku, štúdio DD, Bratislava: 1995.
- Lípa, J.: Cikánština v jazykovém prostředí slovenském a českém, Nakladatelství Československé Akademie Věd, Praha: 1965.
- Edelman, D.I.: The Dardic and Nuristani Languages. Moscow, „Nauka“ Publishing House, 1983.
- Grellmann, H.M.G.: Die Zigeuner. Ein historischer versuch über die lebens – art und verfassung, sitten und schicksahle dieses volks in Europa, nebst ihrem ursprunge. Dessau und Leipzig, 1783.
- Hübschmannová, M.: Základy romštiny. Malé učebnice nového orientu, Praha: 1973.
- Ihnátko, Gy.: Görög költészeti tanulmány. Lőcse (Levoča), 1875.
- Ješina, J.: Slovník česko-cikánský a cikánsko český a Cikánsko-české pohádky a povídky. Pripojený je krátky prehľad o morfológii a lexike nárečia „ruských“ Cigánov. Kutná Hora 1889.
- Dávidová, E.: Cesty Romů, Olomouc: 1995.
- Liégeois, Jean-Pierre: Rómovia, Cigáni, Kočovníci, 1. slov. vydanie Academia Istropolitana vydavateľstvo Charis, Bratislava: 1997.
- József Föherzceg: Czigány nyelvtan. Románo csibákero sziklaribe (Učebnica cigánčiny. Učebnica cigánskeho jazyka). Budapešť, Magyar Tudományos Akadémia, 1888.
- Kalina, A: La langue des Tziganes slovaques (Jazyk slovenských Cigánov). Posen (Poznaň), J. K. Županski, 1882.
- Kutlík – Garudo, I. E.: Zur 150. Wiederkehr des Geburtstages von Josef Habsburg, der verkannten großen Romani Sprachforscher. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien, 1982.
- Lípa, J.: Příručka cikánštiny. Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1963.
- Markusovszky, S.: Poszonyi ág. Hitv. Evang. Lyceum története kapcsolatokban a poszonyi ág. Hitv. Evang. Egyház multjával. Pozsony, 1896.
- Marsden, W.: Observations on the language of the people commonly called Gypsies. In a letter to Sir Joseph Banks. Archeologia v. 7, London 1785, s. 382 – 386.
- Rüdiger, J. CH.: Von der Sprache und Herkunft der Zigeuner aus Indien. S. 37 – 84. Cit. Podľa Wolf, S. A. (1960), s. 41, 1782.

Scherer, L.: A 350 éves losonci gimnázium vázlatos története in : Sipos, L. A losonci m. kir. Állami Kármán József – gimnázium évkönyve az 1939 – 1940. iskolai évről, 1940.

Sowa, R. v.: Die Mundart der slovakischen Zigeuner. Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht., 1887.

Sowa, R.: Neue Materialien für den Dialekt der Zigeuner Deutschlands. Z. Dtsch. Morgenländ. Ges., 47. Band, s. 450, 1893.

Wislocki, H. V.: Die Sprache der transsilvanischen Zigeuner. Leipzig, W. Friedrich, 1884.

Wolf, S. A.: Großes Wörterbuch der Zigeunersprache. Mannheim, Bibliographisches Institut, 1960.

Zagaph, G. A.: Die sprachen Südasien. Leipzig, VEB Verlach Enzyklopädie, s. 30, 1982.

**Rómsko–slovenský a slovensko–rómsky slovník
pre učiteľov rómskych žiakov**

Úvod

Rómčine - ako jazyku patriacemu do veľkej rodiny indoeurópskych jazykov, sa na území strednej Európy v devätnástom až dvadsiatom storočí nedostávalo dostatočnej pozornosti v porovnaní s ostatnými európskymi jazykmi.

Bolo to niekoľko nemeckých a anglických lingvistov, ktorým sa podarilo na základe komparatívnej lingvistiky dokázať pôvod Rómov. Svojimi priekopníckymi dielami predložili základ od ktorého sa postupne odrážali jazykovedci z jednotlivých európskych štátov.

Nebolo tomu inak ani na území dnešného Československa, kde prvou lastovičkou bol bezpochyby A. J. Puchmayer v knižke Romáňi čib (1821), ktorej súčasťou bol aj Romsko – český a česko – romský slovník. V roku 1882 vyšla ďalšia publikácia Romáňi čib od J. Ješiny.

V 20. stor. už SPN vydalo Příručku cikánštiny od J. Lípu (1963), ktorý si vybral za základ dialekt humenských Rómov.

Publikovaním Základov romštiny (1974) a Cikánštiny (1975) sa dostala do popredia významná česká lingvistka M. Hübschmannová. Ďalšiu publikáciu Romsko–český a česko–romský kapesní slovník (1991) zostavila spolu s H. Šebkovou a A. Žigovou.

Na Slovensku v roku 1995 vydavateľstvo Pezolt vydalo knižku Romčina do vrecka (s jednostranným slovensko – rómskym slovníkom), ktorej autorka A. Koptová (aj keď nie je lingvistkou) ponúka vecne a stručne spracovanú gramatiku s primeranou slovníkovou časťou.

Nakoľko uvedené publikácie (vydané v 20. storočí) vyšli v nízkych nákladoch, dnes ich nájdeme len v knižniciach.

Autori učebných textov rómskeho jazyka sa preto snažia zohľadniť absenciu slovníkov tým, že priamo do učebníc vkladajú vlastné slovníky.

V tejto súvislosti preto aj tento slovníček nahrádza veľké obojstranné slovníky. Svojou lexikou ponúka najfrekvencovanejšie výrazy, ktoré sú charakteristické pre tzv. severocentrálny rómsky dialekt resp. východoslovenskú rómčinu. Ide o obojstranný rómsko-slovenský a slovensko-rómsky slovník, v ktorom sú vyznačené rody podstatných mien. Slovesá sú uvedené bez infinitívnej častice **te**, nakoľko predpokladáme, že pre čitateľa, ktorý rómčinu študuje, ide o zanedbateľný jav.

Chceme upozorniť, že výber slov je zostavený pre potrebu osvojenia si najzákladnejších výrazov hovorovej rómčiny najmä u začiatočníkov. Pre potreby tvorenia náročnejších textov v rómčine (administratívny, umelecký a iný štýl) odporúčame pokročilým študentom siahnuť po vyššie uvedenom slovníku od M. Hübschmannovej.

Autor

RÓMSKO-SLOVENSKÝ SLOVNÍK

A

Ačhol, ačhel	zostať
Ačhol pes	stať sa
Ada,adi	ten, tá
Adava,adi	tento, táto
Ada džives /d'ives/	dnes
Adaďiveskero	dnešný
Adaj, kadaj	tu,sem
Adarik, kdarik	odtiaľ
Achal'ol	rozumieť
Achal'ol pes andre	vyznať sa v niečom
Agor, m.	koniec
Agorestar	od konca
Ajci	tol'ko, tak dlho
Ajso	taký, tak
Akana, akanakes	teraz
Akor	vtedy, teda
Amaro	náš
Ambrol, ž.	hruška
Amen	my
Andal, andral	z, zo, zvnútra
Andro, andre	v, vo, do
Anel	nosiť
Angara, m.	uhlie
Angali, ž.	náručie
Anglal	vpred, spredu
Anglo, angle	pred
Angluno	predný
Angruji, ž.	prsteň
Angušt, m.	prst
Antos, m.	úrad
Aňi	ani
Aps, ž.	slza
Ara! Arak! Aran!	hybaj! choď preč! Choďte preč!
Arakhel	nájsť
Arakhel pes	chrániť sa
Aravel	búrať
Avarde!	Pod' tu! Sem!

Armin, ž.
Aro, m.
Asal
Ašaravel
Ašarel
Autobusis, m.
Av!
Av ajso lačo!
Avel
Avel andre
Avel pale
Aver
Avgin, ž.
Avka
Avľas mange pre god'i
Avral
Avrether
Avri
Avrimardo

B

Babol, m.
Bacht, ž.
Bachtalo
Baj, ž.
Bakri, ž.
Bakro, m.
Bal, m.
Balano
Balaňi, ž.
Balevas, m.
Balo, m.
Baľičo, m.; baľičoro, m.
Balval, m.
Bandarel, bandžarel
Bandurki
Bango
Bar, m.
Bar, ž.
Bararel

kapusta
múka
smiať sa, posmievať sa
úctiť si, vážiť
chváliť sa
autobus
Pod' Bud'
Bud' taký dobrý!
prísť, stávať sa
vojsť, vstúpiť dnu
vrátiť sa
iný, druhý
med
tak
prišlo mi na um
vonku, zvonka
inde
von, vonku
prefíkaný, prešibaný

fazuľa
šťastie
šťastný, požehnaný
rukáv
ovca
baran
vlas
bravčový
koryto
slanina
ošípaná, brav
prasiatko
vietor
ohýbať, kriviť sa
zemiaky
hrbatý, krivý
kameň, skala
záhrada
pestovať, vychovávať

Barikano	pyšný
Baro	veľký
Baro šero	predseda /hlava obce/ (dosl. veľká hlava)
Barvalo	bohatý
Barvalipen, m.	bohatstvo
Bašadi, bašadži	hudba
Bašavel	hrať /na hudobný nástroj/
Bašaviben, m.	hudobná zábava
Bašol	štekáť, zavýjať
Bašuvkerel	poštekávať
Bavinel	hrať /hru/
Bavinel pes	hrať sa
Beng, m.	čert
Bengiňalo	krutý
Berš, m.	rok
Bertena	väzenie
Bervali, berveli	včela
Bešel	sedieť, bývať
Bešel tele	sadnúť si
Bešto	usadený, usadlý
Bešuno, m.	lavica
Bi	bez
Bija tute	bez teba
Bibachtalo	nešťastný
Bibi, ž.	teta
Bičhavel	poslať
Bijileskero	bezcitný
Bigod'akero	nerozumný
Bijav, m.	svadba
Bijo, bije	bez
Bikenel	predávať
Bilačo, nalačo	nedobry, zly
Bileskero	bez neho
Bil'arel	rozpustiť
Bil'inel	bieliť
Bilondo	neslaný, bez soli
Binos, m.	priestupok, hriech
Birinel	zniest', vydržať
Bisterel	zabudnúť

Biš	dvadsať
Bokh, m.	hlad
Bokhalo	hladný
Bokha'ol	hladovať
Bokhe'li, ž.	koláč
Bolel	krstiť
Boňa	krstiny
Bond'arel, bondžarel	točiť, ohýbať sa
Bori, ž.	nevesta
Bov, m.	pec
Brad'i, bradži, ž.	vedro
Brišind, m.	dážď
Brišind del	prší
Bu'akero	pracujúci, pracovný
Bu'akero d'ives	pracovný deň
But'i, ž.	práca
But'i kerel	pracovať
Budaris, m.	záchod
Bu'dando	chytrý, prefikany
Buchlo	široký
Buchlomas, m.	vyrážka, vred
Buke, mn.č.	pľúca /ľudské/
Buko, m.	pečeň
Bul, ž.	zadok
Bur'nik, ž.	dlaň, päť
But	mnoho, veľa
Bantinel	znepokojovať
Bachtalo	šťastný
Buter	viac
Bu'akero, bučakero	robotník, pracujúci
But'i kere/bu'arel	pracovať

C

Caklos, m.	fľaša
Caklo, m.	sklo, okno
Calo	celý
Cikno	malý
Cikno bešuno	stolička
Cilo, m.	kolík, kúsok dreva
Cind'arel, cindžarel	namáčať, namoknúť

Cindo	mokrý
Cindol	moknúť
Cinel	kupovať, kúpiť
Cintiris, m.	cintorín
Ciños, m.	tieň
Cipa, ž.	koža
Cipuňi, ž.	kožená topánka
Ciral, m.	tvoroh
Cirdel	ťahat'
Č	
Ča, oča	len, iba, ale, nože (častica)
Čačipen, m.	pravda
Čačikano	opravdivý, skutočný
Čačo	pravda
Čačuno, čačikoano	skutočný
Čalavel	dotknúť sa
Čalavel pes	hýbať sa
Čalo	sýty
Čalol	nasýtiť sa, sýtiť sa
Čandel	zvracať
Čang, ž.	noha /horná časť/, stehno
Čapka, ž.	čiapka
Čar, ž.	tráva
Čaro, m.	misa, hrniec
Čaral, čaravel, čarel	lízať
Časos, m.	čas
Čhavo, m.	dieťa, syn, chlapec
Čeňi, ž. ; čeň, ž.	náušnica
Čepo	trochu
Čercheň, ž.	hviezda
Čero, m.	obloha
Čhibalo, m.	hovorca
Čiken, m.	loj
Čik, ž.	hlina, blato
Čino, sikra	trochu, málo
Čiriklo, m.	vták, vtáčik
Čirla	kedysi, dávno
Čirlatuno	dávny
Čiros, m.	kaša z praženej múky a vody

Čirlo
Čislos, m.
Čit! Čites! Čiten!
Čokanos
Čoral
Čorel
Čorikanes
Čuči, ž.
Del čuči
Čučo
Ču'ol
Čumidel
Čuno, čino, čulo

Čh

Čhaj, ž.
Čham, ž.
Čhave, mn.č.
Čhavengere love
Čhib ž.
Čhibalo, m.
Čhiluňi, ž.
Čhinel
Čhingerdo
Čhingerel
Čhivel
Čhivel tele
Čhivkerel
Čhon, m.
Čhorel
Čhungardel
Čhurel
Čhuralo
Čhuri, ž.

D

Dad, dado, m.
Dachos, m.
Daj, ž.; da, ž.; dalke, ž.
Dand, m.

dlhý
číslo
mlč! mlčte!
krompáč
tajne
kradnúť
chudobne, biedne
prsník
kojit'
prázdny
tiet'
bozkávať
málo

dcéra, dievča /rómske/
tvár, líce
deti
prídavky na deti
jazyk, reč
hovorca
zošit, písanka
rezať, krájať, sekať, písať
otrhaný, roztrhaný
trhať
hádzať, nalievať
zhadzovať zo seba, zbliekať sa
rozhadzovať
mesiac /na oblohe/
liať
plúvať
krájať /cesto/
prchký
nôž

otec
strecha
matka
zub

Danderel	hrýzť
Dandvalo	zubatý
Daral pes	báť sa
Darakutno, darangutno	ustrašený
Darekhaj	niekam, niekde
Darekana	niekedy, kedysi
Dareko, vareko	niekto
Dareso, vareso	niečo, čosi
Del, m.; devla!	Boh, Bože!
Del	dať, dávať
Del brišind	prší, pršať
Denašel	utekať, ustúpiť
Denaškerel	pobehávať
Deš	desať
Devlikano	boží
Diča! Dik!	Hľa, pozri!
Dičhol	vypadať, zdať sa
Dikhel	dívať sa, vidieť
Dikhlo, m.	šatka (veľká), šál
Dikhloro, m.	šatka, vreckovka
Dikhloro nakheskero	vreckovka (na utieranie nosa)
Dili, mn.č.	podlaha /drevená/
Diliňarel	pobláznit', zhlúpnuť
Doha, došta, dosc	dost'
Diliňalol	zbláznit' sa
Diliňipen, m.	hlúpost'
Dilino	hlúpy
Dilos	poludnie, obed
Pro dilos	napoludnie, na obed
Dokerel pes	hádať sa
Doš, ž.	vina
Došalo	vinný
Došel	dojit'
Drabina, ž.	rebrík
Drakh, m.	hrozno
Dral, ču'ol	tiecť
Drom, m.	cesta
Dudum, ž.	dyňa, tekvica, melón
Duhanos, dohanos	tabak
Duchna, ž.	perina

Duj, soduj
Dujto
Dukh, ž.
Dukhal
Dumo, m.
Dur
Dural
Duvar
Dzar, ž.
Dzind'ardo, gind'ardo
Ďives, m.
Ďivesa'ol, dživesa'ol pes
Ďivese, dživese

Dž

Dža!
Džal
Džal avri /avre/
Džal het
Džamutro, m.
Džanel
Dži, dže
Dživ, m.
Dživel
Dživipen, m.
Džombra, ž.; d'ombra, ž.
Ďžov, m.
Džuklo, m.
Džung, ž.
Džungalo
Džungipen, m.
Džung'arel pes
Džuv, ž.
Džuvli, ž.
Džuvlikano

E

E
Efta
Eftavardeš

dva, oba
druhý
bolesť
bolieť
chrbát, driek
ďaleko
zd'aleka
dvakrát
chlp
dlhý
deň
rozvidnievať sa
vo dne

Chod'
ísť
vyjsť
ísť preč
zať
vedieť
až do, až ku
obilie /jačmeň, raž/
žiť
život
žalúdok
ovos
pes
špina
škaredý, neslušný
neporiadok, špina
štitíť sa
voš
žena
ženský

člen ženského rodu /j.č./
sedem
sedemdesiat

Elefantos, m.	slon
Eña	deväť
Eñavardeš	deväťdesiat
Ešebno	prvý
Ezeros	tisíc
F	
Fadimen	skrehnutý, zmrznutý
Fadol	mrznúť
Fala, ž.	stena
Feder	lepší, lepšie
Fel'astre, ž.	okno
Figinel	visieť
Firhangi, mn. č.	záclony
Foros, m.	mesto
Frima	málo
Ftorkos	utorok
G	
Gad, m.	košeľa
Gada, mn. č.	šaty, košele
Gadži, ž.	žena /nerómka/
Gadžo, m.	chlap /neróm/
Garadiča, mn. č.	schody
Garuvel	schovať, skryť
Gav, m.	dedina, obec
Gavutno	dedinský
Gendalos, m.	zrkadlo
Genel	čítať
Ger, m.	svrab
Geralo	zasvrabený
Gerekos	kabát
Gil'avel	spievať
Gil'i, ž.	spev, pieseň
Gind'ardo	dlhý
God'aver, godžaver	múdry, chytrý
God'i, ž.; godži, ž.	rozum
Goj, ž.	črevo
Goja, mn. č.	črevá plnené zemiakmi
Gombos, gombocis, m.	tanistra

Gondolinel	myslieť
Gono, m. gonos, m.	vrece
Goreder	horší, horšie
Goro, m.	neróm (vážený, vyššiepostavený)
Graj, m.	kôň
Grast, m.	kôň
Grastano	konský
Grasni, ž.	kobyła
Grundzi, ž.	repa, hruda
Gruľi, mn. č., bandurki	zemiaky
Gugľos, m.	jedlo z pečených zemiakov,
haruľa	
Gulo	sladký
Gulipen, m.	sladkosť
Guma, ž.	guma
Gurumňori, ž.	teľa
Guruv, m.	vôľ
Guruvňi, ž.	krava
Gurvano	hovädzí

H

Ha, hat	áno, iste
Hadinel	hádať /hádanku/
Hados, m., vados, m., than, m.	posteľ, lôžko
Halasinel pes	hádať sa
Haluškici, ž.	halušky
Hango, m.; hangos, m.	hlas, melódia, nálev
Handľinel	handlovať
Harangozinel	zvoniť, vyzvárať
Harbinel pes	hrbiť sa
Hazdel opre	zdvihnúť
Hedos, m.	vrch, hora
Hegeduva, ž.	husle
Hetvin, podzelkos	pondelok
Hjaba	zadarmo, nadarmo
Hlasnones	nahlas
Hoj	že
Hodvabos, m.	hodváb
Hordinel	nosiť
Hribos, m.	hríb, huba

Hrichos, m.
Hroznos, m.
Hrubo
Hura, ž.
Hurňisa'ol, urňisa'ol

hriech, priestupok
hrozno
hrubý
struna
vyletieť, vzniesť sa

Ch

Chaben, m.
Chabneskero kher
Chal
Chand'arel, chandžol pes
Chandžalo
Chandžol
Chanel
Chaňig, ž.
Chanli, ž.
Char, ž.
Charo, m.
Charno
Chart'as, m.; chart'aris, m.
Chart'iko
Chev, ž.
Chevalo
Chinel
Chindži, ž.; chindo, m.
Chip, ž.
Chirchil, ž.
Choča
Chochavel
Chol'amen
Chol'ardo
Chol'arel
Chol'i, ž.
Cholov, ž.
Chorpinel
Chudel
Chudel pes
Chulaj, m.
Chulajipen, m.
Chulaňi, ž.

jedlo
jedáleň
jesť
škriabať sa
vášnivý
svrbieť
kopať
studňa, prameň
motyka
jama
meč
krátky, stručný
kováč
kováčsky
diera
deravý
robiť veľkú potrebu
záchod
pokrievka
hrach
aspoň
klamať, luhať
nahnevaný, zlostný
zlostný
nahnevať /niekoho/
hnev, zlosť
nohavice
sypať
chytiť, vziať
začať, dať sa do niečoho
hospodár
hospodárstvo
gazdiná

Chumer, m.
Churdo
Churd'arel, churdžarel
Chu'el, chu'kerel
Chu'kerel, podchu'kerel
Chuvel

cesto
drobný
drobiť
skákať
podskakovať
tkáť, zapleť

I

Idž
Igen
I'inel
Imar
Inakšeder
Ispidel
izdraňi, ž.
izdral

včera
veľmi
pristať /niekomu niečo/
už
ináč, inak
strkať, sácať
zimnica
triasť sa /od zimy/

J

Jag, ž.
Jagalo
Jakh, ž.
Jalo
Jandro, m.
Jara, ž.
Jarone
Jekh
Jekhetanes
Jekhnaj
Jekhero
Jekhfeder
Jekhvar
Jekhvarestar
Jel, Te jel
Jesos
Jepaš
Jevend, m.
Jevende
Jevendutno
Jilo, m.
Jiv, m.

oheň
ohnivý, rozpálený
oko
surový
vajíčko
jar
na jar
jeden
spolu, dohromady
trochu
jediný
najlepší, najlepšie
raz / v časovom význame/
naraz, zaraz
byť
jeseň
pol, polovica
zima
v zime
zimný
srdce
sneh

Joj, oj	ona
Jon	oni /ony/
Jov	on
Jucha, ž.	jucha, šťava z kyslej kapusty
K	
Kačka, ž.	kačica
Kada, kadi	tamten, tamtá
Kachňi, ž.	sliepka
Kaj	kde, kam
Kajci	tol'ko, tak dlho
Kako, m.	strýko
Kalapa, ž.	klobúk
Kalo	čierny
Kaľardo	sčernetý /od bitky/
Kaľol	sčernieť
Kamado	milovaný, milý
Kamaduno	zamilovaný
Kamel pes	milovať sa
Kamel	milovať, chcieť
Kamiben, m.	láska
Kamľipen, m.	dlh
Kampel	treba
Kan, m.	ucho
Kana /nane man kana/	kedy /nemám kedy/
Kanakes	teraz
Kandrato	kučeravý
Kangľi, ž.	hrebeň
Kar, m. (vulg.)	muž. pohlavný orgán, penis
Karačoňa, ž.	Vianoce
Karfin, m.	klinec
Kartačis, m.	kartáč
Kaskero	čí
Kašt, m.	drevo
Kašuko	hluchý
Katar, khatar	kade, skade
Kavka, avka	tak
Ko, ke	k, ku
Keci	koľko, ako dlho

Kecivar	koľkokrát
Kejčen lel, kečen lel	požičať, požičať si
Khelel avri	víťaziť
Khelel	tancovať
Kerado	horúci
Kerekos, m.	koleso
Kerel /te kerel e buti/	robiť, pracovať
Kidel	zbierať
Kidel avri	vyberať
Kikidel	stisnúť, stlačiť
Kirko	horký
Kirlo, m.	hrdlo
Kirmo, m.	červ
Kirno	zhnitý
Kirňol	hniť
Kirvo, m.	kmotor
Kirvi, ž.	kmotra
Kljeja, ž.	kľúč
Kňiška, ž.	kniha
Ko	kto
Kočak, ž.; koček, m.	gombík
Koda, kodi	ten, tá
Kodoj	tam
Kokalos, m.	kosť
Kokala, mn. č.	kosti
Koľin, ž.	hrud', prsia
Koncos, m.	koniec
Kopalinel	kopať
Koraľol	oslepnúť
Korkoro	sám
Koro	slepý
Košel	kliať, nadávať
Koškerel	preklínať, hrešiť
Kotor, m.	kus, diel
Kotorošno	strakatý
Kovlo	mäkký
Koviľol	mäknúť
Kozaris, m.	huba, hríb
Kuč	drahý
Kuči, ž.	hrnček

Kurke	v nedeľu
Kurko	nedeľa, týždeň
Kurkeste	v týždni
Kušel	lúpať, sťahovať kožu
Kvitkica, ž.	kvietok

Kh

Khabňi	tehotná
Kham, m.	slnko
Khamľel	potiť sa
Khamľipen, m.	pot
Khandel	smrdieť
Khandino	smradľavý
Khandipen, m.	smrad
Khangeri, ž.	kostol
Khas, m.	seno
Khatar	odkiaľ
Khelel	tancovať
Kheliben, m.	tanec
Kher, m.	dom, domov, izba
Kheral	z domu
Khere	doma, domov /ako prisl. miesta/
Kherutno	domáci
Khil, m.	maslo
Khil'av, ž.	slivka
Khino	unavený
Khoč, ž.	koleno
Khoňi, ž.	loj
Khoro, m.	džbán
Khosel	utrieť
Khosutno, m.	uterák, ručník
Khul, m.	trus, výkal
Khuvel	tkať, zapletať

L

Labard'i, ž.	zápalka
Labarel, zalabarel	zapáliť, rozsvietiť, páliť
Labda, ž.	lopta
Labol	horieť
Lačhes	dobre

Lačharel	prestrieť, ustlať
Lačo	dobry
Ladž, ž.	hanba
Ladžal pes	hanbiť sa
Ladžangutno	hanblivý
Lakero	jej
Landol pes	kúpať sa
Langalo, lang	chromý
Lav, m.	slovo
Lavuta, ž.	husle
Lavutaris, m.	huslista, hudobník
Le!	Vezmi!
Leketa, ž.	zástera
Lel	vziať, zobrať
Lel romňa	oženiť sa
Lengero	ich
Leň, ž.	rieka
Lepeda, ž.	prestieradlo
Leperel	spomínať
Leskero	jeho
Loko	ľahký
Lokes	ľahko, pomaly
Lolo	červený
Lon, m.	soľ
Londarel, londžarel	solit'
Londo	slaný
Love, mn. č.	peniaze
Lovina, ž.	pivo
Lubipen, m.	prostitúcia
Lubňi, ž.	prostitútka
Luftos, m.	vzduch
Lulud'i, ž.	kvietok
Ľ	
Ľidžal	viest', niest', uniest'
Ľikerel	držať, vychovávať,
Ľikh, ž.	hnida
Ľil, m.	list
Ľiginel	prehltávať
Ľim, ž.	sopel'

Ľimalo	sopľavý
Ľivinel	strieľať
Ľoli, ž.	mrkva
Ľudos, m.	ľudia, ľud
M	
Ma -	ne- /záporová častica v imperatívne/
Mači, ž.	mucha
Mačo, m.	ryba
Maj	hneď
Makhel	mazať
Ma'a, ž.; ma'i, ž.	pole
Manuš, m.	človek
Manušni, ž.	žena
Mangel	prosiť, žiadať
Mange phares	ľúto mi je
Mangavipen, m.	zásnuby
Marel	biť, trestať
Marel pes	biť sa
Mariben, m.	bitka, vojna
Maro, m.; maroro, m.	chlieb, chlebík
Marikli, ž.	lokša, placka
Mas, m.	mäso
Maškar	medzi, uprostred
Maškarutno	prostredný
Maš'a, ž.	viazanka
Ma'arel, mačarel	opiť /niekoho/
Mato	opitý
Ma'ol, mačol	opiť sa
Me	ja
Mechuris, m.	mechúr
Meg, mek	ešte
Meg ča, meg jekhvar	ešte raz
Mek ča	sotva, len
Mel, ž.	špina
Melalo	špinavý
Men, ž.	krk, šija
Menos, m.	meno
Merel	zomrieť

Merka, ž.	mrkva
Meriben, m.	smrť
Mi	nech
Miro, miri	môj, moja
Mišlinel	myslieť
Mištes	dobre
Mišto, lačo	dobrý
Mochto, m.	truhla, rakva
Mol	stáť, mať cenu
Mol, ž.	víno
Molinel	prosiť
Mom, m.	vosk
Momeli, ž.	svieca
More!	Človeče!
Morel	umyt'
Morel pes	umývať sa
Mosa'ol	pokaziť sa
Mosarel	pokaziť
Mosardo	pokazený, rozbitý
Muj, m.	ústa
Mukel	pustiť, dovoliť
Mulo	mŕtvy
Murdarel	zabiť, zavraždiť
Murda'ol	zahynúť, zdochnúť
Murdardo	zabitý, zavraždený
Murinel	murovať
Murš, m.	muž, chlap
Muršikano	mužský, mužný
Muršoro	chlapček
Musi, ž.	rameno /ruky/
Musori, ž.	náručie
Muterel	robiť malú potrebu, močiť
N	
Na -	ne- /záporová častica/
Nadur	neďaleko
Nakh, m.	nos
Naj, m.	necht
Nakheskero, m.	vreckovka
Nand'arel, ňañarel	kúpať, kúpať sa

Nane	nie je, nemám
Nango	nahý
Naňarel pes	kúpať sa
Nasig	neskoro
Nasvaľipen, m.	nemoc, choroba
Nasvalo	nemocný, chorý
Nasvaľol	ochorieť
Našavel	stratiť, utraťiť
Našľol pes	stratiť sa, zmiznúť
Natura, ž.	povaha
Nav, m. /sar tuke o nav/	meno /ako sa voláš/
Nevo	nový

Ň

Ňaňarel	kúpať sa
Ňebos, m.	obloha
Ňikda	nikdy
Ňiko	nikto
Ňikhaj	nikde
Ňilaj, m.	leto
Ňilate, Ňilaje	v lete
Ňipos, m.	ľud, ľudia
Ňisavo	žiadny

O

O	člen mien mužského rodu jed. číslo a člen pre oba rody mn. č.
Oblaka, m.	okno
Oda, odi	ten, tá
Oda čačo	to je pravda
Oddžal	ustúpiť
Odijadier	trochu ďalej
Odkanastar	odvtedy
Odoj	tam
Odphenel	odpovedať
Odtradel	vyhnať
Ochto	osem
Oj, joj	ona
Oka, oki	tamten, tamtá
Opral	zhora

Opre, upre
Opruno
Ora, ž. /keci ori/
Orica

hore
horný
hodina /koľko je hodín/
hodinky

P

Pačinel pes
Pajtrin, m.
Pal, palo, pale
Palal
Pale
Paľikerel
Paľis
Palodilos
Paluno
Paltajsaste
Palidžeste, paľidžeskero
Pandž
Paňali, ž.
Paňi, ž.
Papiň, ž.
Papus, m.
Paramisi, ž.
Parašťovin, ž., parajscovin, ž.
Parašťovine
Parňarel
Parno
Parunel
Pasadi, ž.
Paš, pašo, paše
Pašal
Pašes
Pašľol
Pašvaro, m.
Patavo, m.
Patradi, ž.; patradži, ž.
Paťal, paťal
Paťarel, paťavel
Paťiv, paťiv, ž.
Paťivalo, paťivalo

páčit' sa
list /rastliny/
o, po, za
za, vzadu
späť, opäť
pozdraviť, poďakovať
potom
popoludní
zadný
pozajtra
predvčerom
päť
uhorka
voda
hus
dedko
rozprávka
piatok
v piatok
bieliť
biely
vymieňať, pochovať
vidlička
pri, u
okolo, vedľa
blízko
ležať, ľahnúť
rebro
handra
Veľká noc
veriť
baliť
úcta, česť
poctivý, čestný

Pedal tute	pre teba
Pedalo	cez, naskrz, pre
Pekel	udrieť
Pen	sa /pre zvrtné slovesá v mn. č./
Penda	päťdesiat
Pendeck, ž.	orech
Per, m.	brucho
Perel	padať
Perňica, ž.	perina
Peršo	prvý
Pes	sa /pre zvrtné slovesá v jed. č./
Piatkos	piatok
Piatkone	v piatok
Pindral, pindrenca	pešo
Pindrango	bosý
Pindro, m.	noha
Pirano	frajer, milenec, milý, milovaný
Piraňi, ž.	frajerka, milenka
Piri, ž	hrniec (veľký)
Pirkos, m.	pero
Pisinel	písať
Pokojis, m.	pokoj
Polokes	pomaly
Pondzelkos	pondelok
Pori, ž.	chvost
Poši, ž.	piesok
Poťinel, počinel	platiť
Prajtin, m.	list /rastliny/
Pratinel	upratovať
Prastal	bežať
Pražno	prázdny
Pro, pre	pre, na
Pregenel	prečítať
Prekal	cez, naskrz
Preačhol	prestáť
Prikerel	opraviť
Prindžarel	poznať /niekoho/
Pridžargutno	známy
Pririchtinel	pripraviť
Pukinel	pukať, prskať

Purano	starý /vzťahuje sa k veci/
Purum, ž.	cibuľa
Pušum, ž.	blcha

Ph

Phabaj, ž.; phaba, mn. č.	jablko
Phabal'in, ž.	jabloň
Phabori, ž.	jabíčko
Phadol	pukať, praskať
Phagel	rozbiť, zlomiť
Phagerdo	rozbitý
Phagerel	rozbíjať, štiepať
Phandel	zatvoriť, zaviazať
Phandli, ž.	zavretá
Phandlo, m.	žandár
Pharavel	rozpárať, rozštvrtiť
Phar, m.	hodváb
Phares	smutno, ťažko
Pharipen, m.	smútok, ľútosť
Pharo	ťažký
Pharol	rozštiepiť sa
Pharuno	hodvábny
Phen, ž., pheň, ž.	sestra
Phenel	riecť, povedať
Pheras, m.	žart
Pherasestar	zo žartu
Pheras kerel	žartovať
Pherasuno	plný
Phiko, m.	rameno, plece
Phiravel	nosiť
Phirel opre-tele	chodiť hore dolu
Phirdi, ž.	rebrík
Phral, m.	brat
Phučel	pýtať sa
Phundravel	otvoriť
Phundravkerel	otvárať
Phurikano	starodávny
Phuripen, m.	staroba
Phuro	starý /človek/
Phurol	starnúť

Phurdel
Phus, m.
Phusa, mn. č.
Phuv, ž.
Phuvale
Phuterel

fúkať
slama
slama, plevy
zem, pozemok
zemiaky
otvoriť, párať

R

Raca, ž., kačka
Raťutno
Raťutno čiriklo
Radeder
Rado
Rado dikhav
Raj, m.
Rajbinel
Rajikano
Ra kinel
Rakli, ž.
Raklo
Randel
Raňi, ž.
Rašaj, m.
Rat, m.
Rat, ž.
Raťi, rači
Raťol, račol
Ratvalo
Renti, mjn. č.
Resel
Rodel
Roj, ž.
Rojori, ž.
Rokľa, ž.
Rom
Rom, m.
Romanes
Romano
Romaňi čhib
Romňi, ž.

kačica
nočný
nočný vták
radšej
rád
mám rád, milujem
pán
prať
panský
nadávať, klásť
dievča, dcéra /nerómka/
chlapec, syn /neróm/
drhnúť, drieť
pani
farár
krv
noc
v noci
stmieva sa
krvavý
šaty, odev, oblečenie
dostať
hľadať, zarábať
lyžica
lyžička
sukňa
Róm
muž /ženatý/
rómsky /príslovka/
rómsky /príd.meno/
rómsky jazyk /reč/
Rómka /vydatá/

Rosno	krutý, ukrutný
Rovel	plakať
Roviben, m.	plač
Rovli, ž.	palice, kyj
Rikono, rukono, m.	pes /zlý/
Rikoňi, ž.	pes - fenka
Rovnonos	rovno
Rozčivkerel	rozhadzovať
Rozmarel	rozbiť
Rozdikhel pes	rozhliaďnúť sa
Ručňikos, m.	uterák
Rušel	hnevať sa
Rup, m.	striebro
Rupuno	strieborný
Ruv, m.	vlk

S

Sa	všetko
Sajinel	ľutovať niekoho
Sako	každý
Sano	tenký, štíhly
Santo, svato	svätý
Sap, m.; sapo, m.	had
Sapuňis, m.	mydlo
Sar	ako, než, keď
Sar sal?	Ako sa máš?
Saranda	štyridsať
Sastipen, m.	zdravie
Sasto	zdravý
Sast'ol, avri sast'ol	uzdraviť sa
Sastro	svokor
Sasuj, ž. sasvi, ž.	svokra
Savoro	všetko
Savo	aký, ktorý
Ščipinel	štiepať /drevo/
Sem	predsa
Sera, ž. /Dža pre sera!/ Sid'arel, sidžarel	strana, bok /Ustúp sa!/ ponáhľať sa
Sig, sid'ar, sidžar	rýchlo, skoro
Sigeder	skôr

Sig, sigate	čo najrýchlejšie
Sikhado, m.	učený, vedec
Sikhado	zvyknutý, naučený
Sikhavel	učiť, ukazovať
Sikhľardo	učenec, vedec
Sikhľol pes	učiť sa
Sikra, sikrica	trochu, kúsok
Sir, ž.	cesnak
Skal'ol	sčernieť
Skamind, m.	stôl
Slabo	slabý
Slugad'is, m.	vojak
Slugad'ipen, m.	vojna, vojenčina
Smirom, m.	mier, kľud, pokoj
So	čo
Sobota, ž.; sombat	sobota
Sojegaver	všetko možné
Solacharel	prisahať
Solach, ž.	prísaha
Somnakaj, m., sovnkaj, m.	zlato
Somnakuno	zlatý
Soske	prečo
Sosten	trenírky
Sovel	spať
Sovľarel	driemať
Stadi, ž.; stadži, ž.	klobúk
Stolkos, m.	stolička
Strapimen	unavený
Strično phral	bratranec
Strično phen	sesternica
Suno, m.	sen
Suv, ž.	ihla
Svato	svätý
Svetos, m.	svet
Sviri, ž., čokanos, m.	kladivo
Š	
Šaj	možno
Šaj jel, šaj avel	môže byť
Šargo	žltý

Šedadlos, m.	sedadlo
Šelo, m.	povraz, lano
Šenos, m.	seno
Šerand, m.	poduška, podhlavník
Šeral'i, ž.	čapica
Šero, m.	hlava
Šifonera, ž., kasna, ž.	skriňa
Šil, m.	zima, chladno
Šil man	Je mi zima.
Šing, m.	roh, závin (koláč)
Šinguno, m.	žandár
Šoha	nikdy
Šov	šesť
Šovardeš	šesťdesiat
Šošoj, m.	zajac
Šovgoris, m.; šogoris, m.	švagor
Šparheta, ž.	šporák
Štar	štyri
Šudro	chladný, studený
Šukar	krásny, pekný
Šukar te mangel	pekne prosiť
Šukaripen, m., šukariben, m.	krása
Šuko	suchý, chudý
Šulavel	zametať
Šunel	počuť, poslúchať
Šut, m.	ocot
Šutlo	kyslý
Šut'ori	uhorka /kyslá/
Šuťarel, šučarel	sušiť
Šuťol	schnúť
Šuvlo	opuchnutý
Šuv'ol	opuchnúť
Švablikos, m.	zápalka
Švetlos, m.	svetlo

T

Tajsa	zajtra
Tado	uvarený
Tad'ol, tadžol	variť sa
Tal'inel	stretnúť, trafiť

Tarkasto	strakatý
Tasavel	udusiť, utopiť niekoho
Tašlol	udusiť sa, utopiť sa
Ta'arel, tačarel	ohrievať, zohrievať
Ta'ipen, m.; tačipen, m.	teplota
Tates	teplo
Tato	teplý
Tavel	variť
Te	častica pred neurčitkom
Te čhivel avri	vyhnať
Telal	zospodu
Tele	dole, dolu
Terd'ol, terdžol	trvať, stáť
Terňi, ž.	mladucha
Terňipen, m.	mladosť
Terno	mladý
Tirinel bokh	hladovať
Tiro, tiri	tvoj, tvoja
Tosara	ráno
Tover, m.	sekera
Tradel, tradel avri	hnať, vyhnať
Tranda	tridsať
Trast, m.	železo
Trasta, mn.č.	železá /putá/
Trastuňi, ž.	sporák
Trin	tri
Trito	tretí
Trival	trikrát
Trol	hrubý
Tromal	trúfať si
Tu	ty
Tumaro, tumari	váš, vaša
Tumen	vy
Th	
Than, m.	miesto
Thard'i, ž.; thardži, ž.	pálenka
Tharel	piť (alkohol)
Thav, m.	niť
The	a, i, tiež

The avka
Thovel
Thovel pes
Thovel o gada
Thud, m.
Thulo
Thu'ol
Thuv, m.
Thuvali, ž.

predsa
klásť, dať
umývať sa
prať šaty, košele
mlieko
tučný
tlstnúť
dym
cigareta

U

Učhal, učhaj, ž.
Učharel
Učitelis, m.
Učitel'ka, ž.
Učo
Udzimen, udzimen mas
Uchanel
Ujcus, m.
U'ol
Upre, opre
Urel
Uštavel
Uštel opre
Užarel

tieň, tóna
prikryť
učiteľ
učiteľka
vysoký
údený, údenina
česať
strýko
narodiť sa
hore
obliekať
budiť
vstávať
čakať, očakávať

V

Va
Vaďos, vadžos, m.
Vajinel
Vakerel
Vakeriben, m.
Varekaj
Vareko
Varesar
Varesavo
Vareso
Vazdel, hazdel
Vast, m.
Vastune, mn.č.

za niečo
postel'
kopať
hovoriť
rozhovor
niekam, niekde
niekto
nejako
nejaký
niečo
zdvíhať
ruka
rukavice

Vaš	pre
Važinel peske	vážiť si
Vedros, m.	vedro
Verdan, m.	voz
Verchos, m.	vrch
Veš, m.; verš, m.	les
Vičinel, vičinel	volať, pozývať
Vigos, m.	koniec
Viganos, m.	oblečenie /ženské a dievčenské/
Vika, ž.	krik, vresk
Vilagos, m.	svet
Vinovato	vinný
Visa'ol	vrátiť sa, obrátiť sa
Visardo	obrátенý, chybný
Visarel	otáčať, vraciať
Vlakos, m.	vlak
Vod'i, ž.	duša
Vonatos, m.	vlak
Vriskinel	kričať, vrieskať
Vtorkos	utorok
Vudar, m.	dvere
Vudud, m.	svetlo
Vušť, m.; vušta, mn.č.	ústa, pery

Z

Začňinel	začať
Zadžabimen	strakatý
Zakerel love	zarobiť
Zalabarel	rozsvietiť
Zarnos, m.	obilie
Zarodel love	zarobiť peniaze
Zasuto	spiaci
Zaučhard'i, ž.	strecha
Zijand, ž.	škoda
Zlodejis, m.	zlodej
Zor, ž.	sila
Zoralo	silný
Zumin, ž.	polievka

Ž

Žaľa, ž.

Žamba, ž.

Žeba, ž.

Žeľeno

Žiros, m.

Žiromen

Žužarel

Žužardi, ž.

Žužo

žiaľ

žaba

vrecko

zelený

škvarená masť

mastný

čistiť

kartáč

čistý

SLOVENSKO –RÓMSKY SLOVNÍK

A

A

Aj

Aby

Ako

Ako sa máš?

Ako sa voláš?

Aký, aká, akí /aké/

Ale

Áno

Ani

Aspoň

Až

Až do, až ku

the

u, he

kaj

sar

Sar sal? Sar tuke džal?

Sar tuke o nav? Sar tut vičhines?

savo, savi, save

ča, oča

ha, hat

ňi, aňi

choča

džikaj

dži, džo

B

Baliť

Baran

Báť sa

Bez

Bezcitný

Bežať

Biely

Bieliť

Biť, trestať

Biť sa

Blato, hlina

Bláznivý, hlúpy

Blcha

Blízko

Boh; Bože!

Bohatstvo

Bohatý

Bojazlivý

Bolešť

Bolí ma

Bolieť

paťarel, pačarel

bakro

daral, daral pes

bi, bijo, bije

bijileskero

prastal

parno

parňarel, bilinel

marel, pekel

marel pes

čhik, ž.; čik, ž.

dil'ino

pušum, ž.

pašes

del, m.; devla!

barval'ipen, m.

barvalo

darakutno, darangutno

dukh, ž.

dukhal man

dukhal

Bosý
Bozkávať
Boží
Brat
Brať, vziať /vezmi/
Bratranec
Brav
Bravčový
Brucho
Bud'!
Bud' taký dobrý
Budíť
Búrať
Byť

C

Celý
Cenný, drahý
Cesnak
Cesta
Cesta
Cez, naskrz
Cibuľa
Róm
Rómka
Rómsky /príd.meno/
Rómsky /príslovka/
Rómsky jazyk
Cintorín

Č

Čakať
Čapica
Čas
Časopis
Čert
Červ
Červený
Česať
Čestný

pindrango
čumidel
devlíkano
phral, m.
lel /le!/
strično phral
balo, m.; baličo, m.
balano
per, m.
Av!
av ajso lačo
uštavel
aravel, haravel
jel, jen

calo
kuč
sir, ž.
drom, m.
chumer, m.
prekal, pedalo, predal
purum, ž.
Rom, m.
Romňi, ž.
romano
romanes
romaňi čhib, romaňi duma
cintiris, m., temetovos, m.

užarel
šeral'i, ž.; čapka, ž.
čiro, m.; časos, m.
l'il, m.; časopisos, m.
beng, m.
kirmo, m.
lolo
uchanel
paťivalo, pačivalo

Čí?	kaskero
Čierny	kalo
Číslo	čislos, m.
Čistiť	žužarel, čiscinel
Čistý	žužo, čisto
Čítať, prečítať	genel, pregenel
Člen pod. mena muž. rodu jednotného čísla	o
Člen pod. mena žen. rodu jednotného čísla	e
Člen pod. mena muž. a žen. rodu mn. čísla	o
Človek	manuš, m.
Čo	so
Čo chceš?	So kames?
Čo robíš?	So keres?
Črevo	goj, ž.
D	
Dať, dávať /niekomu/	del
Dať sa do práce	te chudel pes andre buči
Dávny	čirlatuno
Dávno	čirlatunes
Dážď	brišin, m.; brišind, m.
Dedina	gav, m.
Dedinský	gavutno, gavutuno
Dcéra /nerómka/	rakli, ž.
Dedko	papus, m.
Deň /vo dne/	d'ives, m.; džives, m. /d'ivese/
Deravý	chevalo
Desať	deš
Deti	čhave, mn.č.
Deväť	eňa
Diera	chev, ž.
Dievča /rómske/	čaj, ž.; čhaj, ž.
Dívať sa, vidieť	dikhel
Dlaň	burňik, ž.
Dlh	amľipen, m.
Dlhý	gindardo, hosuno
Dnes	adađives, adadžives

Dnešný	adaďiveskero
Do /miestneho významu/	andro, andre
Do /časového významu/	džo, dži
Dobre	lečhes, mištes, mište
Dobry	lačho, mišto
Dojit'	došel
Dole, dolu	tele
Doma	khere
Domáci	kherutno
Dom, z domu	kher, m.; kheral
Dostať	resel
Dostávať	chudel, chudkerel
Dosť	doha, došta, dosc
Dosýta sa najesť	ča'ol
Dotknúť sa	čalavel
Drahý	kuč, dragano
Drevo	kašt, m.; kašta (mn.č.)
Driek	dumo (chrbát)
Driet', drhnúť	randel
Driemať	sov'arel, driminel
Drobný	churdo
Drobiť	churd'arel, churdžarel
Drevo /klátik/	cilo, m., kaštoro, m.
Druhý	dujto
Držať	ľikerel
Duša	voďi, ž.; vodži, ž.
Dva, dve	duj
Dvadsať	biš
Dvere	vudar, m.
Dym	thuv, m.
Dyňa	dudum, ž.
Džbán	khoro, m.
Ďaleko	dur
E	
Ešte	meg, mek
Ešte raz	mag ča, inke, meg jekhvar
F	
Farba	farba, ž.

Farár
Fazuľa
Fľaša
Frajer
Fúkať

G

Gazda
Gazdiná
Gombík
Guma

H

Had
Hádať /hádanku/
Hádať sa
Hádzať
Halušky
Hanba
Hanbiť sa
Hanblivý
Handra
Hlad
Hladný
Hladovať
Hlas
Hlava
Hlina /blato/
Hluchý
Hlúposť
Hlúpy
Hľa! Pozri!
Hľadať
Hnať
Hneď
Hnev
Hnevať sa, uraziť sa
Hnida
Hodina /Koľko je hodín?/
Hodinky

rašaj, m.
babol, ž.; pasuľa, ž.; fizola, ž.
caklos, m.
frajeris, m.
phurdel

chulaj, m.
chulaňi, ž.
kočak, m.
guma, ž.; gumi, ž.

sap, m.; sapo, m.
hadinel
dokerel pes, halasinel pes
čhivel
haluškica, ž., haluški
ladž, ž.
ladžal pes
ladžutno, ladžangutno
paťavo, m.
bokh, ž.
bokhalo
bokha'ol, tirinel bokh
hango, m.; hangos, m.
šero, m.
grundzi, ž. čik, ž.
kašuko
diliňipen, m.
dili'no
Diča! Dik!
rodel
tradel
mind'ar, maj
choľi, ť.
rušel
li'kh, ž.
ora /keci ori?/
orica, ž.

Hodváb	hodvabos, m.
Hodvábny	hodvabno
Hora	hed'os, m.
Hore	upre, opre
Horieť	labol
Horký	kirko
Horný	opruno
Horší	goreder
Horúci	kerado
Hospodár	chulaj, m.
Hospodárstvo	chulajipen, m.
Hovädzina	gurvano, gurvano mas
Hovoríť	vakerel
Hrach	chirchil, m.
Hrať /na hudobný nástroj/	bašavel
Hrať /nejakú hru/	bavinel
Hrbiť sa	band'ol, harbinel pes
Hrbatý	bango, harbato
Hrdlo	kirlo, m.
Hrebeň	kangli, ž.
Hrešiť	košel, koškerel
Hríb	chundruv, m.; hribos, m.
Hriech	binos, m.; hrichos, m.
Hrnček	kuči, ž.
Hrniec (väčší)	piri, ž.
Hrozno	hroznos, m.
Hrubý	buchlo, thulo
Hruď	koľin, ž.
Hruška	ambrol, ž.
Hrýzť	dandarel, derel
Huba	hundrul, m.
Hudba	bašand'i, ž.
Hudba /tanečná/	bašaviben, m.
Hudobník	lavutaris, m.
Hus	papiň, ž.
Husle	lavuta, ž.; hegeduva, ž.
Huslista	lavutaris, m.
Hviezda	čercheň, ž.
Hybaj!	Ara! Aran!
Hýbať sa	čalavel pes

Ch

Chciet'
Chlad, zima /zima mi/
Chladný
Chlap /neróm/
Chlapček
Chlapec /neróm/
Chlapec /rómsky/
Chlieb, chlebík
Chlp
Chodiť
Chodiť hore-dolu
Chodí!
Chodí preč
Choroba
Chorý
Chovať
Chrániť sa
Chrbát /na chrbte/
Chromý
Chudobne /biedne/
Chodobný
Chváliť
Chváliť sa
Chvost
Chytiť
Chytrý

I

I
Iba
Ihla
Ihned'
Ich
Ináč, inak
Inde
Iný, druhý
Inde
Ísť, tiecť /tečie voda/
Ísť preč

kamel
šil, m.; /šil man/
šudro, šilalo
gadžo, m.
muršoro, m.
raklo, m.
čavo, m.; čha, m.
maro, m.; maroro, m.
dzar, ž.
phirel
phirel opre-tele
Dža!
ara! Dža het!
nasvalipen, m.
nasvalo
líkerel
arakhel pes, zarakhel pes
dumo, m.; /pro dumo/
langalo, lang
čorikanes
čoro
ašarel
ašarel pes
pori, ž.
chudel
budžando, avrimardo

the
ča
suv, ž.
imar, mind'ar
lengero
inakšeder, inakšak
avrether
aver
odijader
džal, dral /džal o pani/
džal het, odžal

Izba

kher, m.

J

Ja

me

Jablko

phabaj, ž.; phaba, mn.č.

Jabíčko

phabori, ž.

Jabloň

phabal'in, ž.

Jačmeň

dživ, m.

Jama

char, ž.

Jar /na jar/

jara, ž.; /jarone/

Jazyk /reč/

čhib, ž.

Jedáleň

chavibnaskero kher

Jeden

jekh, jek

Jediný

jekhoru

Jedlo

chaben, m.

Jeho

leskero

Jej

lakero

Jeseň

jesos, m.

Jest'

chal

K

K, ku

ko, ke kijo, kije

Kabát

gerekos, m.

Kačica

kačka, ž.

Kade

khatar

Kachle

bov, ž.

Kameň

bar, m.

Kapusta

armin, ž.

Kartáč

žužardži, ž.; kartačis, m.

Káva

kave, ž.; kaveja, ž.

Každý

sako

Kde /kam/

kaj

Keď, kedy /mám kedy/

kana

Kedysi, dávno

čirla, darekana

Kladivo

sviri, ž.

Klamať

chochavel

Klást', dať

thovel

Klást', nadávať

rakinel

Kliať, nadávať

košel

Klinec

karfin, m.; l'ecegos, m.

Klobásy /plnené zemiakmi/
Klobúk
Kľúč
Kľud, pokoj
Kmotor
Kmotra
Kniha
Kojiť
Kobyľa
Koláč
Koleno
Koľko, ako dlho
Koľko máš rokov?
Koľkokrát
Koniec
Kopať
Koryto
Kostol
Kosť
Košeľa
Kováč
Kováčsky
Koža
Kôň
Konský
Krádež
Kradnúť
Krájať
Krása
Krásny
Krátky
Krava
Kričať
Krivíť sa
Krivý
Krk
Krompáč
Krstiny
Krstiť, ponoriť
Krutý

goja, mn.ť.
stadi, ž.; kalapa, ž.
kľeja, ž.
smirom, m.; pokojos, m.
kirvo, m.
kirvi, ž.
knižka, ž., gend'i, ž.
del kolin, del te pijel
grašni, ž.
bokheľi, ž., bokeli, ž.
khoč, ž.
keci
Keci berša hin tuke?
kecivar
vigos, m.; koncos, m.
vajinel, chanel, kopal'inel
balaňi, ž.
khangeri, ž.
kakalos, m.
gad, m.; gadoro, m.
chart'os, m.
chart'iko
cipa, ž.
graj, m.; grast, m.
grastano
čor, ž.; čoripen, m.
čorel
čhinel
šukariben, m.
šukar
charno
gurumňi, ž., guruvňi, ž.
vriskinel, kerel vika
band'ol
bango
men, m.
čokanos, m.
boňa, mn.č
bolel
rosno

Krv
Krvavý
Kto
Ktorý
Kučeravý
Kúpať
Kúpať sa

Kúpiť, kupovať
Kvietok
Kyslý

L

Lámať
Lampa
Láska
Lavica
Len
Lepší
Les
Letieť
Leto /v lete/
Ležať
Líce, tvár
List /dopis/
Lístie
Lízať
Loj
Lokša /placka/
Lopta
Luhať, klamať
Lyžica
Lyžička

L'

L'ahko
L'ahnúť
L'úbiť
L'udia, ľud
L'úto mi je

rat, m.
ratvalo
ko
savo
kandrato
nand'arel, land'arel, ňañarel
land'ol pes, nand'ol pes, ňañol
pes
cinel
lulud'i, ž.; kvitka, ž.
šutlo

phagerel
lampa, ž.
kamiben, m.
bešuno, m.; lavica, ž.
ča, vuž
feder
veš, m.
urñisa'ol
ñilaj, m. /ñila, ñilaje/
paš'ol
čham, ž.
l'il, m.
prajta, mn. č.
čaravel, čarel
čiken, m.; čihv, m.
marik'li, ž.
labda, ž.
chochavel
roj, ž.
rojori, ž.

lokes
paš'ol
kamel
ñipos, m.; ľudos, m.
mange phares

Lútost'
Lutovať /niekoho/

pharipen, m.
sajinel

M

Máčať
Maličký /od malička/
Málo
Malý
Maslo
Masť /škvarená/
Mastný
Matka, mamička
Mazať
Mäkký
Mäknúť
Mäso
Med
Medzi
Mechúr
Melódia
Meniť, zamieňať
Meno /Ako sa voláš?/

cind'arel, cindžarel
ciknoro /ciknovarhastar/
čuno, čino, frima
cikno
čhil, m.; khil, m.
žiros, m.
žiromen, žirošno
daj, ž.; dajori, ž.
makhel
kovlo
kovi'ol
mas, m.
avgin, m.; medos, m.; mjados, m.
maškar
phukňi, ž.
hangos, m.
paruvel
nav, m.; menos, m. /sar tuke
o nav?/
čhon, m.
foros, m.
smirom, m.
than, m.
pirano, m.
piraňi, ž.
kamel
kamado, pirano
čaro, m.
čhavo, m.
terňipen, m.
terňi, ž.
terno
čit! Čites! Čiten!
thud, m.
but
cind'ol, cindžol

Mesiac /na oblohe/
Mesto
Mier
Miesto
Milenec
Milenka
Milovať
Milý, milovaný
Misa
Mladík
Mladosť
Mladucha
Mladý
Mlč! mlčte !
Mlieko
Mnoho
Moknúť

Mokrý
Motyka
Možno
Môj, moja, moji /moje/
Mŕtvy
Mrkva
Mrznúť
Múdry
Mucha
Múka
Murovať
Muž /človek/
Muž /Róm/
Muž, chlap
Mužský, chlapský
My
Mydlo
Myslieť
Myť
Myš

N

Na
Nahlas
Nahnevaný
Nahnevať, hnevať
Nahý
Nájsť
Nalievať
Namáčať
Nápev
Na poludnie
Naraz
Narodiť sa
Náruč, náručie
Násilne
Nasýtený
Náš, naša, naši
Náušnica
Nazývať, volať

cindo
chanli, ž.; motika, ž.
šaj avel, šaj jel
miro, miri, mire
mulo
l'oli, ž.; merka, ž.
fadinel
god'aver, godžaver
mači, ž.
aro, m.
murinel
manuš
Rom
murš, m.
muršikano
amen
sapuňis, m.
gondol'inel, mišl'inel
morel, thovel
mišos

pre
hlasnones
cho'amen
cho'arel
nango
arakhel
čhivel
cind'arel, cindžarel
hangos, m.
pro dilos
jekhvar
u'ol
musorii, ž.; angali, ž.
našilu
čalo
amaro, amari, amare
čeňi, ž.; čeň, ž.
vičinel

Nebo, obloha	ňebos, m.
Neróm	goro, m.; gadžo, m.
Nerómka	gadži, ž.
Nedeľa /v nedeľu/	kurko, m. /kurke/
Nedobry	bilačo, nalačo
Neďaleko	nadur
Necht	naj, m.
Nejako	varesar, daesar
Nejaký	varesavo, daesavo
Nemoc	nasval'ipen, m.
Nemocný	nasvalo
Neporiadok	džungipen, m.
Nerozumný	bigodžakero
Neslaný	bilondo
Neslušný, škaredý	džungalo
Neslušné slová	džungale lava
Nešťastný	bibachtalo
Nie /zápor/	na
Niečo	vareso, daeso
Nie je	nane
Niekam, niekde	varekaj, darekaj
Niekedy	varekana, darekana
Niekoľko	dakeci
Nieko	vareko, dareko
Niektorý	varesavo
Nikde	ňikhaj
Nikdy	ňigda, šoha
Nikto	ňiko
Niž	hav, m.
Noc /v noci/	rat, ž.; /raťi/
Nočný	raťutno
Nočný vták	raťutno čiriklo
Noha	pindro, m. čang, ž.(stehno)
Nohavice	cholov, ž.
Nos	nakh, m.
Nosiť	hordinel, phiravel, anel
Nový	nevo
Nôtiť	cirdel
Nôž	čhuri, ž.

O

O /predložka so 6.p./

Obec, dedina

Obilie

Obličaj

Obliekať

Obloha

Oblok

Obrátený

Ocot

Očakávať

Odcudziť

Odev, oblečenie

Odísť

Odkedy

Odkiaľ

Odkladať, dávať

Odniešť, odviešť

Odpoludnia

Odpovedať

Odtiaľ

Odvtedy

Oheň

Ohnivý

Ohryzok

Ohýbať

Ohýbať sa

Ochorieť

Oko

Okolo

On

Ona

Oni /ony/

Opäť

Opit' /niekoho/

Opit' sa

Opitý

Opravdivý

Opraviť

Opuchnúť

pal, palo, pale

gav, m.

zarnos, m.

muj, m.

urel

ňebos, m.

oblaka, ž.

visardo

šut, m.

užarel

čorel

renti, mn.č. viganos, m.

denašel, oddžal

odkanastar

khatar

thovel, del

ľidžal

palodilos

odphenel

adarig, kdarig

odkanastar

jag, ž.

jagalo

phabori, ž.

band'arel, bandžarel

band'ol, bandžol

nasva'ol

jakh, ž.

pašal

jov, ov

joj, oj

jon, on

pale

ma'arel, mačarel

ma'ol, mačol

mato

čačikano, čačo

prikerel

šuv'ol

Opuchnutý
Orech
Osem
Oslepnúť
Ospalý
Ošípaná
Otáčať
Otec
Otrhaný
Otvoriť
Ovca

P

Padať, padnúť
Páčiť sa
Pálenka
Palica
Páliť
Pán
Pani
Panský
Pastier
Päsť
Päť
Päťdesiat
Pec
Pekný
Peniaze
Perina
Pero
Pes /zlý/
Pes – fenka
Pestovať
Piatok
Pieseň
Piesok
Písať
Pivo
Plač
Plakať

šuvlo
pendech, ž.; akhor, m.
ochto, ochta
koraľol
l'indralo, zasuto
balo, m.; baličo
visarel
dad, m.; dado, m.
čhingerdo
phundravel, phuterel
bakri, ž.

perel
pačinel pes
thard'i, ž.; thard'i mol, ž.
rovli, ž.
labarel
raj, m.
raňi, ž.
rajikano
bačas, m.
burnik, ž.
pandž
penda
bov, m.
šukar
love, mn.č.
duchna, ž.; perňica, ž.
pirkos, m.
rukono, m.; rikono, m.
rikoňi, ž.
bararel
paraščovin, parascovin
gili, ž.
poši, ž.
čhinel, pisinel, lekhavel, irinel
lovina, ž.; pivos, m.
roviben, m.
rovel

Platiť	potinel
Plat	potiňiben, m.
Plece	phiko, m.
Plný	pherdo
Plúca	buke, mn.č.
Plúvať	čhungardel
Po	pal, palo, pale
Pobehovať	denaškerel
Pobláznit'	diliňarel
Poctivý	paťivalo, pačivalo
Počuť	šunel
Podlaha /drevená/	dil'i, mn.č
Podpáliť	labarel
Podskakovať	čuťkerel, chučkerel
Poduška	perňica, ž.; šerand, m.; zahlavkos, m.
Pochovávať	parunel
Pokazit'	mosarel
Pokoj	smirom, m.
Pokrievka	chip, ž.
Pol, polovica	jepaš
Pole	maľa, maľi, ž.
Polievka	zumin, ž.
Poludnie /na poludnie/	dilos, m. /pro dilos/
Pomaly	polokes, lokes
Ponáhľať sa	sid'arel, sidžarel
Pondelok	pondzelkos, m., hetvin
Ponorit' (dieťa pri krstení)	bolel
Posadiť sa	bešel tele
Poslať	bičhavel
Poslúchať	šunel
Posteľ	haďos, m.; vaďos, m.
Posteľná bielizeň	saľardo, m.; pro perňici
Potiť sa	khamľol
Potom	palis
Povraz	šelo, m.
Povrázok	dori, ž.
Pozajtra	paltajsaste
Poznať /niekoho/	prindžarel
Požičať	kejčel, kečen lel

Práca	buti, ž.
Pracovať	kerel, buti kerel
Pracovný deň	buťakero d'ives
Pracovný, pracujúci	buťakro, bučakero
Prameň, studňa	chaňig, ž.
Prasiatko	baličo, m.; baličoro, m.
Prať	rajbinel
Prať šaty	thovel o gada, rajbinel o renti
Pravda	čači, ž.; čačipen, m.
Pravdivý /to je pravda/	čačo, čačikano /oda čačo/
Prázdný	čučo, pražno
Pre	pro, pedal, vaš
Pre teba	pedal tute
Prečítať	pregel, pregenel
Prečo	soske
Pred	angle
Predávať	bikenel
Predsa	sem, theavka
Predseda	čhibalo, m.; predcedas, m.; baro šero
Predvčerom	palidžeste
Prefíkaný	budžando, anvrimardo
Prehltávať	l'iginel
Preklínať	koškerel
Prestieradlo	lepeda, ž.
Prestierať	lačharel
Previnilý	vitkešno, vinovato
Pri	paš, pašo, pašal
Prídavky na deti	čhavengere love
Priestupok	binos, m.; hrichos, m.
Prikryť	učharel
Priniesť	anel
Pripraviť	pririchtinel
Prísaha	solach, ž.
Prisahať	solacharel
Pristať /niekomu niečo/	il'inel, priačhol
Prísť	avel
Prišlo mi na um	avľas mange pre godži
Prchký	čhuralo
Prosiť	thukel, mol'inel, šukar te mangel

Prostitúcia	ľubňipen, m.
Prostitútka	lubňi, ž.
Prostredný	maškarutno
Prsia	koľin, ž.
Prsník	čuči, ž.
Pršať	brišind perel, del brišind
Prst	anguš, m.; angušť, m.;
	angušto, m.
Prsteň	gušta, ž.; angruji, ž.
Prvý	ešebno, peršo
Pukať	phaďol, pukinel
Pustiť	mukel
Putá /železné/	trasta
R	
Radšej	ikam, radeder
Rameno	musi, ž.; phiko, m.
Ráno	tosara
Rásť	barel, barol
Raz /v časovom význame/	jekhvar
Raž, žito	dživ, m.
Rebrík	phiradži, ž.; drabina, ž.
Rebro	pašvaro, m.
Reč /jazyk/	čhib, ž.
Rezať	čhinel
Riečť	phenel
Rieka	phirudĩ, ž.; ľen, ž.
Robiť	kerel
Robiť malú potrebu	muterel
Robiť veľkú potrebu	chinel
Robotník	buťakero, m.; bučakero, m.;
	robotňikos, m.
Ročný	beršengero
Roh	šing, m.
Rok	berš, m.
Rovno	rovnones
Rozbijať	phagerel
Rozbiť	phagel, rozmarel
Rozbitý	mosardo
Rozhadzovať	čhivkerel, rozčhivkerel

Rozhliadať sa	rozdikhel pes
Rozhovor	vakeriben, m.
Rozprávať	phenel, vakerel
Rozprávka	paramisi, ž.
Rozštiepiť sa	pharel
Rozsvietiť	zlrabarel
Roztrhaný	čhingerdo
Rozum	gadži, ž.; go'di, ž.
Rozumieť	scha'ol, schal'el
Rozumný	god'aver
Rozvidnievať sa	d'ivesa'ol, dživesa'ol pes
Ručník	khostuno, khosno, m.;
	ručňikos, m.
Ruka	vast, m.; vas, m.
Rukáv	baj, ž.
Rukavice	vastune, mn.č.; rukavički, mn.č.
Ryba	mačho, m.
Rýchlo	sig, siďar, sidžar

S

Sa /zvrtné zámeno/	pes /jed.č./; pen /mn.č./
Sadnúť si	bešel tele
Sám, sama, sami /samy/	korkoro, korkori, korkore
Sčernetý /od bitky/	ka'ardo
Sčierneť	ka'ol, ska'ol
Sedadlo	bešuno, m.; šedadlos, m.
Sedem	efta
Sedieť	bešel
Sedím	me som bešto, bešav
Sedliak	goro, m.; gadžo, m.
Sedliačka	gori, ž.; gadži, ž.
Sedliacký	gadžikano
Sekať	čhinel
Sekera	tover, m.
Sem-tam	okodaj-akadaj, okle-arde
Sem, tu	adaj, adej, kadaj, kadej
Sen	suno, m.
Seno	khas, m.; šenos, m.
Sestra	pheň, ž.; pheň, ž.
Sesternica	strično pheň

Schnúť	šuťol
Schovať	garuvel
Schody	garadičos, m.; garadiča, mn.č.
Sila	zor, ž.
Silný	zoralo
Skade	khatar
Skákať	chuťel, chučkerel
Skala	bar, m.
Skaziť sa	mosaľol
Sklo, pohár (na zaváranie)	caklos, m.; sklo, m.
Skrehnutý /od zimy/	fadžimen, fadžimen
Skriňa	šifonera, ž., kasna, ž.
Skrývať, skryť	garuvel
Skrz, cez	predal, prekal
Slabý	sano, slabo
Sladký	gulo
Slama	phus, m.
Slanina	balevas, m.
Slaný	londo
Slepý	koro
Sliepka	kachňi, ž.
Slivka	čhilav, ž.; khiľav, ž.
Slnko	kham, m.
Slovo	lav, m.
Slza	apsi, ž.; apsa, mn.č.
Smiať sa	asal
Smrad	khandipen, m.
Smrdieť	khandel
Smradľavý	khandino
Smrť	meriben, m.
Smutno	phares
Smutno je mi po...	menge phares pal ...
Smútok	pharipen, m.
Sneh	jiv, m.
Sobota	sombat, sombaton, sobota
Soliť	lond'arel, londžarel
Soľ	lon, m.
Sope	ľim, ž.
Sopľavý	ľimalo
Sotva	mekča

Spať	sovel
Späť	pale
Spev	gil'i, ž.
Spievať	gil'avel
Spodky	cholov teluňi
Spoločne	jekhetanes
Spolu (my sme, oni sú)	jekhetane
Spomínať	leperel
Sporák	šparheta, ž.
Spýtať sa	phučel
Srdce	jilo, m.
Starnúť	phurol
Staroba	phuripen, m.
Starodávny	phurikano
Starosta, richtár, hovorca	čhibalo, m.
Starý /človek/	phuro
Statočný	paťivalo
Stať sa	ačhel, ačhol pes
Stávať sa	avel
Stehno	čang, ž.
Stena	fala, ž.
Stisnúť	kikidel
Stlačiť	kikidel
Stmievať sa	raťol, račol
Stolička	cikno bešuno, stolkos, m.
Stôl	skamind, m.
Strakatý	kotorošno, tarkasto, strakato, zadžabimen
Strana, bok (Chod' nabok!)	sera, ž.; /dža pre sera!/ našavel
Stratiť	naš'ol pes
Stratiť sa	sereda, šteda
Streda	zaučhard'i, ž.; dachos, m.
Strecha	tal'inel
Stretnúť	rupuno
Strieborný	rup, m.
Striebro	livinel
Strieľať	ispidel
Strkať	charno
Stručný	hura, ž.
Struna	

Strýko
Studený
Studňa
St'ahovať kožu
Suchý
Sukňa
Surový
Sušiť
Svadba
Svätý
Svet
Svetlo
Svieca
Svokor
Svokra
Svrab
Svrbiet'
Syn
Sypať
Syr
Sýty

Š

Šabľa
Šaty
Šaty /ženské/
Šatka /na hlavu/
Šesť
Šesťdesiat
Šialiť /niekoho/
Šija
Široký
Škaredý
Škaredosť, naslušnosť
Škoda
Škriabať sa
Šnúra
Špina
Špinavý
Štekať

kakus, m.; bačis, m.; ujcus, m.
šilalo, šudro
chaňig, ž.
kušel
šuko
rokľa, ž.
jalo
šuťarel, šučarel
bijav, m.
santo, svato
vilagos, m.; svetos, m.
vudud, m.; švetlos, m.
momeli, ž.
sastro, m.
sasuj, ž.; sasvi, ž.
phukňa, mn.č., ger, m.
chand'ol, chandžol
čhavo, m.
chorpinel
ciral, m.
čalo

char, m.
gada, mn.č.; renti, mn.č.
viganos, m.
dikhlo, m.
šov
šovardeš
chochavkerel
men, ž.
buchlo
džungalo
džung, ž.; phujipen, m.
zijand, ž.
chand'arel, chandžarel
dori, ž.
mel, ž.
melalo
bašel, bašol

Štíhly
Štiepať
Štítiť sa
Štyridsať
Štyri
Šťastie
Šťastný
Švagor

T

Tabak
Tajne
Tak
Taký
Tam
Tamten, tamtá, tamtí

Tancovať
Tanec
Tanistra
Teda
Tehotná
Teľa
Ten, tá, tí /tie/
Tenký
Tento, táto, títo /tieto/
Teplo /prísl./
Teplo, teplota
Teplý
Teraz
Tiecť
Tieň
Tiež
Tisíc
Tkať, pliesť
Tlstnúť
Tlstý
Točiť
Toľko
Topánka

sano
ščipinel
džung'arel pes
saranda
štar
bacht, ž.
bachtalo
šogoris, m.

duhanos, m., dohanos, m.
čorall
avka, kavka, ajso
ajso
odoj, kodoj
oka, oki, oke; okada, okadi,
okade
khelel
kheľiben, m.
gombos, gombocis, m.
akor
khabňi
gurumňori, ž., guruvňori, ž.
oda, odi, ode
sano
ada, adi, ade, adava, adavi
tates
taťipen, m.
tato
akanakes, kanakes, akana
čuľol
učhal, m.; cišos, m.
the
ezeros
chuvel, khuvel
thuľol
thulo
band'arel
ajci, kajci
cipuňi, ž.; kamaš'i, ž.

Tráva	čar, ž.
Treba	kampel
Trenírky	treňirki, mn. č.
Tretí	trito
Trhať	čhingerel
Tri	trin
Tridsať	tranda
Trikrát	trival
Triasť sa /od zimy/	izdral
Trochu	čino, čepo, sikra, čuno
Trochu ďalej	odijader
Trúfať si	pačal peske
Truhla	mochto, m.
Trus, výkal	khul, m.
Trvať	terďol, terdžol
Tu	adaj, kadaj
Tučný	thulo
Tvár	čham, ž.
Tvaroh	ciral, m.
Tvoj, tvoja, tvoji /tvoje/	tiro, tiri, tire
Tvrдый	zoralo
Ty	tu
Týždeň /v týždni/	kurko /kurkeste/
Ťahať	cirdel
Ťažký	pharo
U	
U	paš, pašo, paše
Úcta	paťiv, m.; pačiv, m.
Uctievať, uctiť si	ašarel, ašaravel
Učiť	sikhavel
Učiť sa	sikh'ol pes
Učený	sikh'ardo, sikhado
Učiteľ	učitelis, m.
Učiteľka	učiteľka, ž.
Údenina	thuvalo mas, udzimen mas
Údený	thuvalo
Udierať	marel
Udrieť	pekel, čhinel
Udusiť sa	taš'ol

Uhlie	angara, mn.č.
Uhorka	šut'lori, ž. paňali, ž., ogurka, ž.
Ucho	kan, m.
Ukazovať	sikhavel
Ukrutný	rosno
Uličnica	palemard'i, ž.
Umývať sa	morel pes
Unavený	strapimen
Uniesť	lidžal
Upratovať	pratinel
Uprostred	maškar
Úrad	urados, m.; antos, m.
Usadený, usadlý	bešto
Ústa	vušta, mn.č.; muj, m.; čham, ž.
Ustlať	lačharel
Ustúpiť	denašel, oddžal
Ustrašený	darakutno, daragutno
Utekať	denašel
Uterák	khosutno, m.; ručňikos
Utopiť, udusiť	tasavel
Utopiť sa	taš'ol
Utorok	ftorkos
Utrieť	khosel, chosel
Uvarený	tado
Uzdravieť, uzdraviť sa	sast'ol
Už	imar
Už len raz	imar ča jekhvar

V

V, vo	andro, andre
Vajce, Vajíčko	jandro, m., jandroro, m.
Variť	tavel
Variť s	tad'ol, tadžol
Váš, vaša, vaši /vaše/	tumaro, tumari, tumare
Vášnivý	chandžalo
Vážiť si	ašaravel, važinel peske
Väznica, väzenie	bertena, ž.
Včela	berveli, ž.; fčela, ž.
Včera	idž
Vedieť	džanel

Vedľa	pašal
Vedro	vedros, m.
Veľa	but
Veľká noc	Patradí, ž.
Veľký	baro
Veľmi	igen
Veriť	pa'al, pačal
Veru	ha
Vesta	derekaši, ž.; vesta, ž.
Viac	buter
Viazanka	phandli, ž.; maš'la, ž.
Vianoce	Karačoňa, ž.
Vidieť	dikhel
Vidlička	vidlička, ž.
Viesť	ľidžal
Vietor	balval, balvaj, ž.
Vinný	došalo, vinovato
Víno	mol, ž.
Visieť	figinel, fidžinel
Víťaziť	khelel avri
Vlak	vonato, m.; trasta, mn.č.; vlakos, m.
Vlas	bal, m.
Vlk	ruv, m.; vil'kos, m.
Voda	paňi, ž.
Vo dne	d'ivese, dživese
Vojak	slugad'is, m.
Vojenčina, vojna	slugad'ipen, m.
Vojna, bitka	mariben, m.
Vojst'	avel andre
Volat', pozývať	vičinel
Volat' sa	vičinel pes, aravel pes
Von, vonku	avri, avre
Vonkajší	avrala
Vosk	mom, m.; voskos, m.
Voš	džuv, ž.
Voz	verdan, m.
Vôl	guruv, m.
Vpredu	anglal
Vracať sa	visarel

Vrátiť sa	avel pale, visa'ol
Vred	buklomatos,m.
Vrece	gonos, m.; gono, m.
Vrecko, kapsa	žeba, ž.
Vreckovka	dikhloro, m.; o dikhloro, nakheskero
Vresk, krik	vika, ž.
Vrieskať	kerel vika, vriskinel
Vrch, hora	hed'os, m.; hadžos, m.;
	verchos, m.
Vstávať /zobúdať sa/	ust'el, uš'el opre
Vstúpiť	avel andre
Všetko	savoro
Všetko možné	so jekh aver
Vták	čiriklo, m.
Vtedy	akor
Vzdelaný	sikh'l'ardo, sikhado
Vzduch	ľuftos, m.
Vziať, chytiť	chudel
Vziať, zobrať	lel
Vziať si ženu /oženiť sa/	lel romňa
Vy	tumen
Vyberať	kidel avri
Vydatá žena	romňi, ž.
Vyhnať	hazdel
Vyhýbať sa	denašel
Východ slnka	kana avel o kham
Vychovávať	ľikerel, bararel
Vyjsť	džal avri
Vyletieť, vzniesť sa	urňisa'ol
Vyliečiť	sas'tarel
Vymieňať	vymeňinel
Vypadať, zdať sa	dičhol
Vypožičať	kejčeň lel
Vyrážka	phukňi, ž.
Vysoký	učo
Vyťahovať sa, pýšiť sa	bararel pes
Vyznať sa v niečom	acha'ol pes andre
Vždy, stále	mindik, furt

Z

Z, zo	andal
Za /niečo/	va, vaše
Za, vzadu	palal
Zábava /hudobná/	bašaviben, m.
Zabíjať	murdarel
Zabitý	murdardo
Zabudnúť	bisterel
Záclona	falastruno, m.; firhangi, mn.č.
Začať	chudel pes
Začiatok	angluňipen, m.
Zadný	paluno
Zadok /časť tela/	bul, ž.
Zahrada	bar, ž.
Záchod	zachodos, m., budaris, m.
Zaiste	ha, hat
Zajac	šošoj, m.; zajacos, m.
Zajtra	tajsa
Zakrivený	bango
Zametať	šulavel
Zamilovaný	kamaduno
Zápach	khandipen, m.
Zápalka	labardi, ž.; švablikos, m.
Záplata /kus látky/	kotor, m.
Zapletať	chuvel, thuvel
Zarábať	zakerel love, rodel
Zásnuby	mangavipen, m.
Zásterá	leketa, ž.
Zasvrabený	geralo, phukňalo
Zatvoriť	phandel
Zať	džamutro, m.
Zavšivavený	džuvalo
Zbierať	kidel
Zblazniť sa	dil'ňarel, dil'ňal'ol
Zdarma	hjaba
Zhynúť	murda'ol
Zdravie	sastipen, m.
Zdravý	sasto
Zdvíhať	hazdel
Zďaleka	dural

Zelený	žeľeno
Zem, pozemok	phuv, ž.
Zemiaky	phuvalo, m.; gruľi, bandurki
Zhadzovať /zo seba/	čhivel tele
Zhnutý	kirno
Zhora	opral
Zima /chladno/	šil, ž.
Zima /ako ročné obdobie/	jevend, m.
V zime	jevende
Zimnica	izdraňi, ž.
Zimný	jevendutno
Zdvihnúť	hazdel opre
Zlato	somnakaj, m., sovnakaj, m.
Zlatý	somnakuno, sovnakaj, m.
Zlodej	zlodzejis, m.
Zlomený	phagerdo
Zlomiť	phagel, rozmarel
Zlostný, nahnevaný	choľardo, cholamen
Zlosť	choľi, ž.
Zlý	bilačo, nalačo
Zmiznúť	bičhavel
Zmrznutý	fadžimen, fadžimen
Znepokojovať	bantinel
Známy	prindžarkutno, pindžargutno
Zniesť /vydržať/	birinel
Zohrievať	taťarel, tačarel
Zomretý	mulo, m.
Zomrieť	murel, merel
Zospodu	telal
Zostať	ačhel, ačhol
Zostaň/zostávajúce z bohom /pozdrav/	ač/ačhen devleha
Zošíť	čhiluňi, ž.; pisanka, ž.
Zub	dand, m.
Zubatý	dandvalo
Zvonieť	harangozinel
Zvracať	čhandel

Ž

Žaba	čuťkerďi, ž., žamba, ž.
Žalovať	phukavel

Žalúdok	d'ombra, ž.
Žandár, policajt	phandlo, m.; šinguno, m.;
	džungalo
Žart /zo žartu/	pheras, m. /pherasestar/
Žartovať	kerel pheras
Žartovný	pherasuno
Že	hoj, the
Železo	trast, m.
Železné putá	trasta, mn. č.
Žena /rómka/	romňi, ž.
Žena /nerómka/	rakľi, ž.; gadži, ž.
Žena	džuvľi, ž.; manušňi, ž.
Ženský	džuvľikano
Ženatý muž, manžel	rom, m.
Žeravý, rozpálený	jagalo
Žiadať	mangel
Žiadny	ňisavo
Žiaľ	žaľa, ž.
Žito	dživ, m.
Žiť	dživel
Život	dživipen, m.
Žltý	šargo

KONVERZÁCIA

Sar tut vičines?
Savo tiro nav?

Ako sa voláš?

Kaj sal?

Kde si?

Me som adaj. Miri pheň hiňi khere.

Ja som tu. Moja sestra je doma.

Tu sal adaj the oj hiňi odoj.

Ty si tu a ona je tam.

Sar sal? Sar tuke džal?

Ako sa máš?

Mištes. Lačhes.

Dobre.

Khatar sal?

Odkiaľ si?

Me som adarig.

Ja som odtiaľto.

Na sal bokhalo?

Nie si hladný?

Na, me som čalo. Ov hino bokhalo.

Nie, ja som sýty. On je hladný.

Kaj hine adaďives čhave?

Kde sú dnes chlapci?

Amen sam adaj the rakľija hine khere.

My sme tu a dievčatá (nerómske) sú doma.

Soske tumen na san andre škola?

Prečo nie ste v škole?

Amen sikhľuvas palodilos.

Učíme sa poobede.

Ada vakerel dojekh dženo.

Toto hovorí každý.

Ko hino adaj?

Kto je tu?

Hino adaj vareko?

Je tu niekto?

Adaj nane ňiko.

Tu nie je nikto.

Sar hin avri?

Avri hin šil, aľe adaj hin tates.

Hin adaj miri pheň?

Na, nane adaj.

Tumaro phral hino adaj.

Ada šelo hino zoralo, oda hino slabo.

Adi rakľi hiňi šuki.

Savi hiňi adi poši cindľi abo šuki?

Adaj hine duj čare.

Save hine o čare the o kuča?

O čare hine žuže the o kuča melale.

Savo hino ada maro – kalo abo parno?

Ada maro hino lačho.

Amaro rikono hino meg terno,
tumaro rikono hino phuro.

Miri angrujsci hiňi somnakuňi,
lakeri hiňi rupuňi, the
leskeri hiňi cikňi.

Paš o skamind bešen duj rakle.

Milanos genel the Igoris pisinel.

Čhavoro imar sovel.

Ako je vonku?

Vonku je zima, ale tu je teplo.

Je tu moja sestra?

Nie, nie je tu.

Váš brat je tu.

Tento povraz je pevný, tamten je slabý.

Toto dievča (nerómske) je chudé.

Aký je tento piesok, mokrý alebo suchý?

Tu sú dve misy.

Aké sú misy a hrnčeky?

Misy sú čisté a hrnčeky špinavé.

Aký je tento chlieb – čierny alebo biely?

Tento chlieb je dobrý.

Náš pes je ešte mladý,
váš pes je starý.

Môj prsteň je zlatý
jej je strieborný a
jeho je malý.

Pri stole sedia dvaja chlapci (nerómski).

Milan číta a Igor píše.

Dieťatko už spí.

Džanes romanes?	Vieš po rómsky?
Sikra /čino/ džanav, ča na but.	Viem len trochu, nie veľa.
Kaj dikhes?	Kam sa pozeráš?
Amen bešas andro gav.	Bývame v dedine.
Me sikhľuvav te bašavel pre lavuta /hegeduva/.	Učím sa hrať na husliach.
Dik, sar o rakle khelen.	Pozri ako chlapci /nerómski/ tancujú.
Šun, so tuke phenav.	Počúvaj, čo ti hovorím.
Kaj avka sid'aren? Ma sid'aren!	Kam sa tak ponáhľate? Neponáhľajte sa!
Pregen oda the ma rov!	Prečítaj si to a neplač!
Avarde the ma vaker!	Pod' sem a buď ticho!
Užar adaj!	Čakaj tu!
Varesave Roma phiren te bašavel pro bijav.	Niektorí Rómovia chodia hrať na svadbu.
E daj del le čhavoreskere te pijel thud.	Matka dáva dieťaťu piť mlieko. (kojí ho)
Makh mange maro khileha.	Natri mi chlieb s maslom.
Akanakes imar o Roma na phiren le verdanenca palo gava.	Dnes už Rómovia nechodievajú na kočoch po dedinách.
Save masestar hiňi adi zumin?	Z akého mäsa je táto polievka?
Akanakes imar Roma na keren peske khera kaštendar sar darekana.	Dnes už Rómovia nerobia domy z dreva ako voľakedy.
Ada hino miro phralengero rikono.	To je pes mojich bratov.

O slugađa soven darekana
andro veš abo pre maľa

Vojaci niekedy spia
v lese alebo na poli.

Ko kamel luludľa, hin les lačo jilo.

Kto má rád kvety, má dobré srdce.

Andre škola kampil te phirel sako d'ives. Do školy treba chodiť každý deň.

Me phirav čačes sako d'ives.

Ja chodím skutočne každý deň.

Amari škola hiňi šukar.

Naša škola je pekná.

Amaro učitel'is hino lačo manuš,
the čhaven rado dikhel.

Náš učiteľ je dobrý človek,
má rád deti.

Amen na sovas andre renti,
save hordinas andre škola.

Nespíme v šatách,
v ktorých sme v škole.

Sako rado dikhel žuže,
na melale čhavoren.

Každý rád vidí čisté
ako špinavé deti.

Adaďives raťi hin šukares.

Dnes večer je pekne.

Miro kamaratos džal peskere
kamaratoha andro kinos/mozi.

Môj kamarát ide so svojim
kamarátom do kina.

Me bešav pašo skamind andro kher
the e pheň bešel paš mande.

Sedím pri stole v izbe,
moja sestra sedí pri mne.

O dad the e daj gele andro foros
te cinel neve renti.

Otec s mamou išli do mesta
kúpiť nové šaty.

Andre škola kampil žužarde te phirel
the te morel pes sako d'ives.

Do školy treba chodiť čisto
a umývať sa každý deň.

O čhave mušinen te phirel andre škola,
mištes pes te sikh'ol, aj dživen feder
sar lengero dad the daj

Deti musia chodiť do školy,
dobré sa učiť, aby sa mali lepšie
ako ich rodičia.

Bešen tele, čhavale!

Sadnite si, deti!

Kaj džas?	Kam ideš?
Me džav andre škola.	Idem do školy.
Me sid'arav, av te na avav nasig.	Ponáhľam sa, aby som neprišiel neskoro.
So sikhľos andre škola?	Čo sa učíš v škole?
Me sikhľuvav te genel the te pisinel.	Učím sa čítať a písať.
Me džanav te genel ča čino, aľe miro phral džanel te genel savoro.	Ja viem čítať málo, no môj brat prečíta všetko.
Džanen tumen te gil'avel?	Viete spievať?
Sar te na!	Akože by nie!
Savore romane čhave džanen te gil'avel.	Všetky rómske deti vedia spievať.
Te kames dareso te phenel, mušines te hazdel opre o vast.	Ak chceš niečo povedať, zdvihni ruku.
Soske tumen asan?	Prečo sa smejete?
Ča avka.	Len tak.
Kaj prastas? Kaj denašes?	Kam bežíš?
Me sid'arav te cinel maro aj te na phanden e skl'epa.	Ponáhľam sa kúpiť chlieb, aby nezavreli obchod.
Soske terďos?	Prečo stojíš?
Me na dikhav pre tabuľa.	Nevidím na tabuľu.
Me na kamav te bešel paš e fala, aľe paš o bov.	Nechcem sedieť pri stene, ale pri peci.
Mušines rovnones te bešel, te na aves bango.	Musíš sedieť rovno, aby si nebol krivý.

Keci zakerel tiro dad?

Na džanav tumenge te phenel,
vaj duj ezera.

Miro dad zakerel trin ezera.

Joj, oda bare love!

Sar oda, hoj bare love,
amen sam pre ola love efta džene!

E daj na zakerel, oj hiňi khere. Tavel,
šulavel, the kerel so kempel.

Adađives Roma feder dživen,
sar dživnas.

Amare dajen the daden hin buťi,
amen imar na čoras, hin amen love
so amenge kempel ta peske cinas.

Ušťi!

Sikhľohas khere?

Šegitinenas/pomožinenas tuke dad
the daj?

Pisind'al tuke kherutňi buťi/domaco
uloha?

Na vakeren! Na vaker!

Ko pes hlašinel?

Kana šaj džas khere?

O dad avľa vaš tute

Kolko zarába tvoj otec?

Neviem vám povedať,
možno dve tisíc korún.

Môj otec zarobí tri tisíc korún.

No to sú veľké peniaze!

Ako to, že veľké peniaze,
my sme na tie peniaze siedmi!

Mama nezarobí, lebo je doma. Varí,
upratuje a robí, čo treba.

Dnes sa ľuďom žije lepšie
ako voľakedy.

Naši rodičia majú prácu,
už nekradneme, máme peniaze,
takže keď niečo potrebujeme, tak si to
kúpime.

Vstaň!

Učil si sa doma?

Pomáhali ti rodičia?

Napísal si si domácu úlohu?

Buďte ticho! Buď ticho!

Kto sa hlási?

Kedy máš ísť domov?

Otec prišiel po teba.

Tajsa anen andre škola biš koruni.

Zajtra prineste do školy 20 korún.

Tajsa an andre škola biš koruni

Zajtra prines do školy 20 korún.

Adađivas džas pro viletos.

Dnes ideme na výlet.

Na chochaves mange?

Neklameš mi?

Vaker čačipen./Vakeren čačipen.

Hovor pravdu/hovorte pravdu.

Kana ge'al idž te sovel?

Kedy si išiel včera spať?

And'al tuha školakere pomocki?

Priniesol si si školské pomôcky?

Na za bisteren/na zabister te phene
le dadeske the la dake,
aj tajsa aven andre škola.

Nezabudnite/nezabudni povedať
doma rodičom,
aby zajtra prišli do školy

Hin tut love?

Máš peniaze?

Keci tut hin love?/koruni?

Koľko máš peňazí?/korún?

Našađal love?

Stratil si peniaze?

Arakhl'al love?

Našiel si peniaze?

Ko arakhl'a/našađa love?

Kto našiel/stratil peniaze?

Paramisi

Dživlas jekh romano chart'as.

Žil jeden rómsky kováč.

Leskero per sas sar balaňori,
o šero sar dudum the
to kale jakha sar puruma.

Jeho brucho bolo ako korýtko,
hlava ako melón a jeho
čierne oči ako cibule.

Tosarastar dži raťi bešelastar

Od rána do večera sedel

paše kovinca the o grofoske kerelas
anglo graja petala
lanci so pes priphandenas o baľička,
lemeša pro pluhi, karfa,
savoro so kampelas

Le Thules sas eġta muršora
the aňi jekh čhajori.

O jekhphureder pes vičinelas Sap,
o jekhterneder Čiriklo.

Phares leske sas pro jilo,
hoj les nane e čhaj.

Vašoda jekhvar peskere
romňake Gomake phend'a,
hoj the mek jekhes muršesanela,
le čokanoha la murdarela.

pri nákově a pre grófa robil
konské podkovy,
reťaze, ktorými sa prasce priviazovali,
časti pluhov, klince
a všetko, čo bolo treba.

Thulo mal sedem chlapcov,
no ani jednu dcéru.

Najstarší syn sa volal Had
a najmladší Vtáčik.

Ťažko mu bolo na srdci,
že nemal ani jedno dievča

Raz preto povedal svojej
žene Gome,
že ak mu znova na svet syna privedie,
čakanom ju zmárni.

Názov : Rómsky jazyk
Rómsko-slovenský a slovensko-rómsky
slovník pre učiteľov rómskych žiakov

Autor : Mgr. Stanislav Cina

Recenzenti : Mgr. Matej Adam
Mgr. Ingrid Lukáčová

Jazyková úprava : PhDr. Zora Mihoková

Vydavateľ : Metodicko-pedagogické centrum v Prešove

Za vydanie zodpovedá : PaedDr. Ivan Pavlov, PhD.
riaditeľ MPC

Tlač : Rokus s.r.o., Sabinovská 55, Prešov

Náklad : 1000 ks

Rok vydania : 2006

1. vydanie

Nepredajné!

Určené pre vzdelávacie potreby pedagogických zamestnancov škôl
a školských zariadení Slovenska.

ISBN 80-8045-419-1

9 788080 454197